

AMBRUS ZOLTÁN

A BERZSENYI DINASZTIA

(TOLLRAJZOK A MAI BUDAPESTRŐL)

RÉVAI KIADÁS, 1928.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

TARTALOM

- I. Nagypapa haragszik**
- II. Bramble-Pocket tábornok**
- III. Bizalmasságok**
- IV. A műbarát**
- V. Pinkász meghalt**
- VI. Családi tanács**
- VII. Szüarezs Pesten vendégszerepel**
- VIII. A rendezőjelölt**
- IX. Lehetőségek**
- X. Malthus doktor naplója**
- XI. Szerелеmbú ragyogása**
- XII. Ám...**

I.

Nagypapa haragszik

SZEREPLŐK:

Berzsenyi Jacques báró
Berzsenyi Magda, 19 éves |
Imhof Tibor gróf, 20 éves | báró unokái

(Szín: a báró dolgozószobája, az Andrassy úti palotában. Délután négy órakor.)

A BÁRÓ (öblös plüs-széke mélyén szendereg; szemüvege az orra hegyén, a *Neue Freie Presse* a cipőjén).

TIBOR (kinyitja az ajtót, de észreveszi, hogy a báró alszik és a küszöbön megáll.)

A BÁRÓ (az ajtónyitás neszére felpillant).

TIBOR: Bocsánatot kérek, nagypapa, nem tudtam, hogy alszik. Azt mondták, hogy hivatni tetszett.

A BÁRÓ: Nem hivattalak, hanem elrendeltem, hogy jelenj meg haladéktalanul! És micsoda beszéd az, hogy én aludtam volna?! Ha te engem, midőn fontos ügyekről elmélkedem, úgy akarsz kijátszani, mintha én egy tutyimutyi öregember volnék, aki már csak szunyókálni tud, akkor te a legnagyobb mérvben csalódsz. Amint erről sürgősen szigorú meggyőződést fogsz szerezni.

TIBOR: De, nagypapa, kérem, én...

A BÁRÓ: Csitt, egy szót se!... egyetlen szót se!... Hol van az a másik?

TIBOR: Milyen másik?

A BÁRÓ: A másik büntettes! Cinkostársad, aki azelőtt leány volt, de most egyszerre fiú lett.

TIBOR: Ja, Matyika? Nagypapa, kérem, én Matyikát már régóta még csak nem is láttam!...

A BÁRÓ: No, ez valami legújabb legyen! Hiszen azelőtt mindig együtt törtétek a csínyeken egymásnak a fejét, sőt mint kiskutya és macska folyton egymáson hemperegtetek!...

TIBOR: Az régen volt. Akkor még gyerekek voltunk.

A BÁRÓ: Micsoda régen? Még az sem volt régen, midőn főrendiházi tagtársam, a boldogult híres professzor, kinek neve pillanatnyilag nem jut eszembe, egy nyávogó békát nyújtott át nekem megsemmisítésre, azzal, hogy ez a kis gróf legyen és ezen nyávogó béka alakjában azonnal megkezdted velem szemben a tiszteletlenséget...

MAGDA (felpattantja az ajtót és beröppen. Eton-hajviselet, himbálózó monokli és ragyogó szem, amely csupa mosolygás. Ettől a mosolygástól egyszerre derűssé válik az egész terem, még a *Neue Freie Presse* is, lenn, a szőnyegen): Kezit csókolom!

A BÁRÓ (attól tart, hogy a haragja menten elolvad, de szilárd akar maradni, mint észak csillaga, és hogy erőt vegyen ezen a kis gyöngeségen, összeráncolja a szemöldökét): Csak ne olyan szelesen és ne közelíts hozzám, mert most nem vagy a dancíngban, hanem érdemekben megőszült nagyatyád színe előtt!...

MAGDA: De nagypapuskám, mi az?... mért haragszik?...

A BÁRÓ: Semmi nagypapuskám!... Én nem vagyok nagypapuskám és urambátyám, nem vagyok senkinek a komája, nem vagyok egy Hajdu sógor mit kívánsz, nem vagyok nászom, a nyüstyit és semmi népiesség! De különösen nem vagyok egy öreg tutyimutyi, akiből a lakodalmi mulattatók és az unokái tréfát űzhetnek! Én Berzsenyi báró vagyok, az én uralkodómnak leghívebb alattvalója, egy tiszteletreméltó idősebb férfiú, aki már az előidőkben ennek a hazának a javán munkálkodott...

MAGDA: De, nagypapuci, kedves, ki merne tréfát űzni...

A BÁRÓ: Én is azt kérdezem, ki merne tréfát űzni velem, ha nem az unokáim?!... Hiszen az illető, ha kedve volna ehez, nem merészkednék dacolni haragommal, sem a közfelháborodás viharával!... Csak két egyén létezik a világon, aki bízva nagyatyai engedékenységekben és elnézésemben, nem mondom, hogy gonosz indulatból, de léhaságból és fiatalkori nyegleségből, mulatozási kedvből és hányavetiségből...

TIBOR: Nagypapa, kérem...

A BÁRÓ: Csitt, szót se többé!...

MAGDA: Csibi is bizonyosan azt akarta mondani...

A BÁRÓ: Hallgass, most én beszélek! És előre kijelentem, hogy amennyiben máris beláttatok, milyen menthetetlen fiatalkori ballépést követtetek el, ez számotokra enyhítő körülményül fog szolgálni. Szóval, töredelmes bűnbánat és önkéntes gyónás esetén, hajlandó leszek eltekinteni a súlyosabb büntetéstől.

TIBOR: Kérem szépen, nagypapa, nekem...

A BÁRÓ: Egy hangot se! Várj, míg sorodra kerülsz!

MAGDA: Tréfát űzni, ha a nagypapáról van szó, nekem sohase jutott eszembe és bizonyos vagyok benne, hogy Csibi se vetemedett erre...

A BÁRÓ: No majd meglátjuk! Tekintettel arra, hogy eddig leány voltál és titokban talán még most is az vagy, neked kivételesen engedélyt adok arra, hogy leülj, de tudomásul kell vened, hogy azon szék, amelyen helyet foglalsz, számodra a vádlottak padját képezi. Ami ellenben ezen joghallgató urat illeti, aki nem tudom mikor fogja letenni szigorlatait, ő csak maradjon továbbra is vigyázz-állásban, míg leleplezem, milyen merénylet történt ellenem.

MAGDA: Merénylet?

A BÁRÓ: Még ezen szó is kevés ezen büntetendő cselekmény megbélyegzésére. (Fölkel, Wertheim-szekrényéhez megy, kinyitja ezt és a tiszteletreméltó rejtekből egy levelet és vastag füzeteket vesz elő.) Tudjátok, hogy mi ez? A joghallgató úr netalán fölismeri ezen nyomtatványokat?

TIBOR: Fogalmam sincs róla. Valami illusztrált füzetek lehetnek, mert a borítékokon mintha arcképek volnának...

MAGDA: Innen is látom, hogy a *Színházi Látcső* számai.

A BÁRÓ: Ahá, ahá, ahá!...

MAGDA: Hanem azért nem tudom kitalálni, miről lehet szó, mert én meg szoktam nézni a *Színházi Látcső*-t, de arról nem tudok, hogy gúnyolódva emlékezett volna meg a nagypapáról vagy hogy egyáltalán megemlégette volna a nagypapa nevét.

A BÁRÓ: Úgy? Te meg szoktad nézni ezen nyomdaterményt? És unokafivéred kétségkívül szintén? Úgy? Hát most már szeretném hallani, mit szölk ahoz, hogy mit ír nekem ezen *Színházi Távcso*?!

MAGDA: Nem távcso, hanem látcsö.

A BÁRÓ: Az mindegy. Ha látcsö, akkor távcso. És ha távcso, akkor látcsö. Különbö ez nem fontos. Ezen iroda tölem nevezheti magát távcsoönek, látcsöönek, hallcsöönek, dröttalan táv-írónak vagy amit akartok, ez lényegtelen. A fontos az én személyem.

MAGDA: Természetesen.

A BÁRÓ: Hát most már hallgassátok meg nyugodtan, minden felizgulás nélkül, hogy mit ír nekem ezen tisztelt távcso. (Megigazgatja orrán a szemüveget, aztán a levelet kiveszi felnyitott borítékából és olvassa): Nagyságos Berzsényi Jacques úrnak... azaz, hogy még csak nem is *nagyságos*, hanem csak *Ngs*! Ezen egyénnek, midőn Berzsényi Jacques bárónak levelet ír, kevés az ideje és röviden, siettében, kutyafuttaban csak azt írja: N. g. s. Hát címem és rangom, az kolbász? Főrendiházi tagságom, amely ugyan most sajnosan szünetel, de azért teljes jogérvényű, ez szintén csak kolbász? Ki nem tudná országszerte, hogy engem még Öfelsége, kegyes királyom, hívott meg zászlósai közé?! Bárói rangom már oly régi, hogy bátran ősínek mondható. De ezen kommunistának mindez csak kolbász; ezen kommunistának én csak egy közönséges Ngs. vagyok!

MAGDA: (nagy méltatlankodással, melynek tüntetéséről nevető szeme kissé lekésik): Hallatlan! Hallatlan!

A BÁRÓ: Várjatok csak! Várjatok csak! Majd akkor beszéljete, amikor már előolvastam, hogy mit ír nekem ezen tisztelt távcso! Hol is van csak? No, igen!... „A *Színházi Látcsö*, úgyis mint a filmipar és a táncszakma közlönye, tekintettel azokra a súlyos gazdasági viszonyokra, amelyekkel Önnek is küzdenie kell, lehetővé akarja tenni, hogy a legszegényebb is minden nagyobb anyagi megerőltetés nélkül beléphessen előfizetőink seregébe és ezért részletfizetési kedvezmény bevezetését határoztuk el, mely abban az engedményben részesíti Önt, hogy amennyiben kötelezi magát egy éven át havonként Vierunddreissig Tausend Kronen részlet fizetésére, úgy Ön megkaphatja mindazon jutalmakat, amelyeket régi előfizetőinknek már korábban megszavaztunk vagy a jövőre kilátásba helyezettünk.”

MAGDA: De nagypapuska, kérem, világos, hogy...

A BÁRÓ: Csend, mert még nem olvastam elő, hogy továbbá mit ír nekem ezen micsoda... (Belenéz a levélbe) ...a *Színházi Látcsö* kormányzósága, amint aláírja magát. Hát azt mondja, hogy: Amennyiben Ön kötelezvénnyét hozzánk eljuttatja és a havi részleteket minden elsején pontosan fogja fizetni, akkor numeró egy: a küldött mutatóvényszámok Önnek örök tulajdonába mennek át és ezeket nem fogjuk Öntől bírói úton visszakövetelni; numeró kettő: a mellékelt utalvány alapján díjmentesen elkészítettjük az Ön fényképét; numeró három: Ön díjmentesen megtanulja a modern táncokat a táncintézetünkben rendezendő *Színházi Látcsö*-táncanfolyamon.

TIBOR: (valami vadállati röhejt hallat): Ho, ho, ho, ho, ho! (Aztán észbe kap, el akarja fojtani a nevetését, de ez artikulálatlan hangokban tör ki belőle): Hu, hu, hu, hu, hu!

A BÁRÓ: Na hát itt van! Most elárultad magadat!

TIBOR: De nagypapa, kérem, én csak azon nevetek, hogy mennyire téved az, aki...

A BÁRÓ: Elég volt, egy szót se! Most már mindennel tisztában vagyok! Ezen távcso egy tudatlan proletár, aki még hazánk történetében is teljesen járatlan; de ezen egyénnek, midőn üzletre akart rábeszélni, nem lehetett célja engem felháborítani. Ezen szovjetügynök mögött

felbujtónak kellett lappangania, egy értelmi szerzőnek, akit jelen esetben inkább értelmetlenségi szerzőnek kellene nevezni, vagy esetleg két ilyen értelmetlenségi szerzőnek. Ezek bizonyosan azt mondták magukban vagy egymásnak: „Szóljunk ezen távcsőnek, hogy van itt egy ikszbelibig Berzsényi, aki részletfizetéses szegény ember; ha annak egy ilyen és ilyen levelet ír, üzletet fog csinálni. Azután, ha majd azon nagyérdemű hazafi, akit Tisza Kálmán is több ízben kéznyujtással tisztelt meg, levelet fog kapni, hogy díjmentesen ki fogják képezni shimmy-táncolásra a kezdők táncanfolyamán, ezen sikerült tréfa alkalmával a markunkba fogunk nevetni, ho, ho, ho, ho, hu, hu, hu, hu”.

MAGDA: De nagypapuska, hogyan tételezheti fel...

A BÁRÓ: Azért, hogy egy nő kopaszra nyíratja a fejét és úgy néz ki, mintha sajátmagának a kisöccse volna, még nem nyert jogot arra, hogy a templomban beszéljen. Hát csak várd meg, míg közzéteszem előttetek ezen szomorú esetről a véleményemet, amelyet férfias nyíltsággal szoktam kinyilatkoztatni olyankor is, midőn mások helyemben tutyi-mutyi módon hallgatnának. Egyenes és tekintet nélkül való véleményem pedig jelen esetben odakonkludál, hogy egyrészt ti nem vagytok tudatában annak, milyen súlyos bűntényt követtetek el, másrészt, hogy aki kisebbíti, becsmérli, sőt gúny tárgyává bélyegzi az ország jeleseit, annak vétke nem enyhébb, mint a legközönségesebb hazaárulás.

TIBOR: (még egy kétségbeesett kísérletet tesz): Nagypapa...

A BÁRÓ: Itt nincs nagypapa, itt bírátok előtt álltok! És ezen bíró nem kertel, nem köntöröz és nem falaz, ahogy népiesen mondani szokás, hanem függetlenül minden nagyatyai gyöngeségtől kimondja azt a szigorú ítéletet, hogy bűnötök olyan, melyet tételes törvényeink börtönbüntetéssel sújtanak!

MAGDA: Legjobb is lesz, ha becsukat bennünket a nagypapa, ha már nem engedi meg, hogy...

A BÁRÓ: Az más kérdés, hogy a büntetés gyakorlati alkalmazására rákerül-e a sor; vannak különös figyelmet érdemlő esetek, melyekben a bíróság a büntetés érvényesítését bizonyos próbaidőre felfüggeszti. De az ítélet ezzel nem tévesztendő össze és én most ítéletet hirdetek ki. Ez nem történhetik meg anélkül, hogy néhány szóval ki ne terjeszkedjem hazafias működésemre. Én pályám futására büszkén tekintek vissza és emelt fővel állok a közvélemény elé. Érdemeimet mindenki ismeri, ezen Trockij elvtáron kívül, akit az én közismert és általánosan tisztelt egyéniséggemmel packázó levél megírására meggondolatlanul felbujtattatok. Az én közgazdasági tevékenységem annyira emlékezetes, hogy hasonló diadalúért vissza kellene mennetek Julius Caesarhoz Galliába, amit az iskolában bizonyára tanultatok, vagy legalább tanulhattatok volna. Már ifjúkoromban, midőn mások még henyélnek vagy léha mulatozások között töltik napjaikat, fel tudtam emelkedni a helyzet magaslatára; java férfikoromnak legszebb emléke, hogy hazánk közgazdasági életének azon renesszánsza, mely a viszonyok mostohasága következtében nem tarthatott sokáig, az én nevemhez fűződik; és még legutóbb, a hajlott kor küszöbén is, midőn azon egymilliárd dollár kölcsönről volt szó, amelyet, sajnos, nem kaphattunk meg, a tárgyalások során hazánk összes képviselői közül én értem el a legmesszebbmenő eredményeket, úgy, hogy modorom szeretetreméltósága még ma is közbeszéd tárgya minden világrészben, különösen Délamerikában, Argentínában és Braziliában, de Óceániában is. És ha arra gondolok, hogy halálom után mi lesz ezen sok megpróbáltatásra ítélt ország közgazdaságával, szívem elszorul a hazafias gondtól és könnyekre kell fakadnom. Aki ilyen férfiút akar kisebbíteni és gúnyolni, amilyen én vagyok kortársaim és a nemzet ítélőszéke előtt, az a hazát kisebbíti, gúnyolja. És számot vetettetek-e azzal, hogy a legérdemesebb férfiak elkedvetlenítésével milyen óriási károkat lehet okozni az országnak?

MAGDA: Nagypapuskám, úgy éljek, hogy soha a színét se láttam senkinek, akinek valami köze van ehhez a *Színházi Látcső*-höz!

TIBOR: Becsületszavamra, nagypapa, azt se tudtam, hogy *Színházi Látcső* is van a világon!

A BÁRÓ: Hát miért nem mondjátok mingyárt?! De hiszen akkor ezen Trockijnak még csak mentsége sincs! No, majd leszámolok vele!

MAGDA: Ugyan, nagypapuci, hiszen csak egy közönséges körlevélről van szó! Aki szétküldötte, nem neked szánta, hanem a nagy tömegnek. És mit tudta az a szegény ördög, aki a címetek álmosan kiírta...

A BÁRÓ: Mit tudta?! Az a kereskedelmi alkalmazott, aki nem tudja, hogy Berzsényi Jacques bárónak nem lehet körlevelet küldeni, menjen vissza a kereskedelmi iskolába!

TIBOR: Fogadni merek, hogy soha nem is járt oda. Körlevél? Inkább reklámcédula, amelyet markába nyomnak mindenkinek, akit az uccán el lehet fogni. Akinek nem kell, eldobja. És én nem értem, hogy a nagypapa, aki valamikor kereskedő volt...

A BÁRÓ: Micsoda ostoba beszéd az, hogy én valamikor kereskedő voltam?! Igen, én mindig büszke leszek arra, hogy önerőmből, egyszerű kereskedőből emelkedtem fel az ország főnemesei közé, de ha egy hadvezérről van szó, ki beszél arról, hogy ezen hadvezér valaha egyszerű csecsemő volt?!

MAGDA: Nagypapuska, neked mindig igazad van, hanem azért Trockijnak mégis csak meg kell kegyelmezní.

A BÁRÓ: Jól van, még meg fogom fontolni a dolgot. Azon régi szokásomtól, hogy fontosabb ügyekben, mielőtt az ember határozná, előbb aludjék rá egyet, ezúttal se fogok eltérni.

MAGDA: Akkor hát el vagytok bocsátva kegyelemben?

A BÁRÓ: Aztán hová sietsz?

MAGDA: Nagypapucikának megmondanám, de Csibinek erről nem szabad tudnia.

TIBOR (feligazítja monokliját): Engem nem is érdekel. A legkevésbé sem érdekel, kisasszony!

A BÁRÓ: Hát mindig csak kis kutya és kis macska?!...

MAGDA (kezet csókol a bárónak, aztán ő is szeméhez biggyeszi monokliját, kezével leereszkedő üdvözlést int Tibor felé, majd megbiccenti a fejét, mire a monokli lehull): Csibi úr, Isten önnel!

TIBOR (azzal a szertartásos meghajlással, amelyet a színházban tanult): Kisasszony!...

MAGDA (még egyszer kezét csókol a bárónak és egy piruettel kilebben).

TIBOR (Magda eltűnte után kibuggyantja szemüregéből monokliját, hogy tekintete, mely egyszerre csupa néma esdekléssé változott át, szabadabban érvényesülhessen).

A BÁRÓ (ismeri már ezt a tekintetet): Úgy látom, neked megint pénz kellene.

TIBOR (halkan és alázatosan): Nagypapa, akármilyen kevéssel beérném!

A BÁRÓ: Mondhatom, nagyon tehetségtelen pénzkérő vagy! Kiválasztod a legrosszabb pillanatot. Amikor éppen a legjobban forr bennem a jogos harag és a hazafias felháborodás.

TIBOR (elhaló hangon): Ha már úgylis itt vagyok, nagypapa! Így legalább nem kell külön zavarnom ezért.

A BÁRÓ: Szóval, elv nálad, hogy ahányszor szerencsém lehet hozzád, ezt a szerencsét a búcsúzaskor mindig meg kell fizetnem?

TIBOR (azzal a tekintettel néz nagyapjára, amelyikkel kétéves korában. Arcán semmi sincs a grófból és abból a joghallgatóból, akinek egyetlen foglalkozása a világmegvetés).

A BÁRÓ: No de ha akármilyen kevéssel beéred, hát most az egyszer még Isten neki! (Nadrágzsebéből egy csomó összegyűrt papírpénzt vesz elő és odaadja Tibornak). Hanem, ha találkozol azzal a Trockij elvtárssal, mondd meg neki... ja, igaz, hiszen nem ismered!... Hát akkor szervusz!

TIBOR (kezet csókol nagyapjának és sugárzó arccal távozik).

A BÁRÓ (visszasüpped sírboltszerű székébe és kezébe veszi a *Színházi Látcső*-nek azt a számát, amely legfelül hever az asztalon. Lapozgatni kezdi, nézegeti a képeket, végül pillantása megakad egy fototipián, mely Széplaky Cicuskát, a *Paradicsom* primadonnáját ábrázolja a fejbúbjától a lábujjai hegyéig): Ezen rendkívül hiányosan öltözött gyermeknek igen megnyerő arca van és idomai, mint az ábra tanúsítja, sem elülsőleges, sem hátulsólagos tekintetben nem hagynak hátra semmi kívánnivalót. Információt fogok rendelni róla és amennyiben részvétreérdemesnek bizonyul, megfelelő kiképeztetéséről gondoskodni fogok. Remélem, megvan már a törvényes kora. (Egypár percig még elmereng Széplaky Cicuska zsenge idomain, aztán újra elszenderedik és a *Színházi Látcső* ölébe hull a *Neue Freie Presse*-nek).

II. Bramble-Pocket tábornok

SZEREPLŐK:

Berzsenyi Jacques, báró
Kolonics Jeromos, szerkesztő
Auspitz Norbert, a báró titkára és keresztfia

(Történik: a báró dolgozószobájában, az Andrásy úti palotában, délután négy órakor.)

A BÁRÓ (behuny szemmel bólintgat, egyre helyeslőbben, a *Neue Freie Presse* „Der Economist” című rovata fölött. Az ajtó kinyílik.)

AUSPITZ (megáll a küszöbön és némán tanulmányozza a helyzetet.)

A BÁRÓ (felpillant): No, mi az, Norbert? Mit nézel rám olyan bambán, mintha aludtam volna?

AUSPITZ: Kolonics szerkesztő jelent meg, akit hivatni tetszett. Mit mondjak neki, báró úr?

A BÁRÓ: No nem baj! Hát csak jöjjön be!

AUSPITZ (el).

KOLONICS (belép és mélyen meghajlik).

A BÁRÓ: Jó napot, Kolonics, jó napot! Hogy’ van? Üljön le, csak úgy, mint otthon! Hát hogy’ vannak odahaza? Mit csinál a hét fiú?

KOLONICS: Bizony, már nyolcan vannak, báró úr!

A BÁRÓ: No, nem baj, nem baj! Isten éltesse úgy őket, mint a társszerzőket! Egyszer majd beszélünk róluk, ha majd jobban ráérek. De most sokkal fontosabb dolgokról van szó.

KOLONICS (izzadtságát törli): A lapra vonatkozólag vannak a báró úrnak észrevételei?

A BÁRÓ: Nem, Kolonics, a lap nem fontos. A lapról majd akkor beszélünk, ha egyszer meg fogom hívni feketekávéra. Ámbár, ha már eszembe juttatja, a lapot illetőleg is meg kell jegyeznem valamit, úgy mellékesen.

KOLONICS (rémülten): Parancsoljon, báró úr!

A BÁRÓ: Hát, tegnap délután, emésztés céljából, az én lexikonomban olvastam hosszadalmasan. Talán meg fogja lepni, Kolonics, hogy én a tudománynak ilyen pártfogója vagyok. De én alapomban véve igen szeretek mindent, ami tanulságos, sőt már ifjúkoromban határozott rokonszenvvel viseltetem a tudomány iránt, csak hogy akkor sokkal fontosabb dolgokkal voltam elfoglalva. De most már, amióta kevésbé komoly ügyekre is ráérek, gyakran visszatérek ezen, hogy úgy mondjam, fiatalkori szerelmemhez és így például alig múlik nap, hogy ne olvassam Doktor Danton Ödönnek „Isteni színjáték” című regényét, mert úgy tapasztaltam, hogy az álmatlanság ellen nincs jobb szer, mint ezen fenséges költemény és különösen a „Paradicsom” című színjáték, amelyről különben színházat is neveztek el a Rákóczi-úton.

KOLONICS: Valóban, báró úr...

A BÁRÓ: Hát, mint említettem, tegnap tudományosan bűvárkodtam az én lexikonomban, mely a legjobb német szerzők nyomán készült és ugyancsak német nyelven, díszkötésben, itt található a hátam mögött. Talán nem kell említenem, mennyire meg voltam lepetve, midőn egyszerre csak azt olvasom, hogy Ő Szentségének éppen tegnap volt a születésnapja. Nézem lapomban a vezércikket, nézem a vegyeseket, még a könyvészetet is, felszólítom leányaimat, hogy keressék ők is és végül kitűnik, hogy az én lapomban egy szó sincs Ő Szentsége születésnapjáról.

KOLONICS: Megvallom, báró úr, én gondoltam erre, hiszen méltóztatik tudni, hogy egyházi ügyekben... és a naptári előjegyzés révén nem került el figyelmemet... de mert az általános szokás nem minden születésnap, hanem csak a nevezetesebb évfordulók...

A BÁRÓ: Mi közöm nekem az általános szokáshoz? Mi ezentúl egészen más általános szokást fogunk kezdeni. Így például mindig meg fogunk emlékezni annak évfordulójáról, midőn Ő Szentségét áldozárrá szentelték, midőn püspök lett és így tovább. Ezen napok jegyzékét leányom, a grófné, össze fogja állítani és mivel ő az irodalomban rendkívül járatos, esetleg a fogalmazásban is segítségére lesz a gyöngébb szerkesztőségi uraknak.

KOLONICS: Ó, ha a grófné ő méltósága kegyeskedik...

A BÁRÓ: Előrebocsátom, hogy én semmi áron se akarok beleavatkozni a szerkesztőség ügykörébe. Sziklaszilárd elvem az, hogy a sajtó legyen független még a tulajdonosától is és midőn a *Bagdad-Berlin*-t nagy anyagi áldozatokkal összes vállalataival és különböző személyzetével együtt, hogy úgy mondjam: szőrével és bőrével megvásároltam, szigorúan meghagytam az én igazgatóságomnak, hogy az alája rendelt szerkesztőségekre és nevezetesen az én Kolonics barátomra, úgyis mint számtalan gyermekű családapára semmiféle legcsekélyebb nyomást ne gyakoroljon. Természetesen ezen türelmes szabadelvűségem nem mehet odáig, hogy az én lapomban meg nem törült orrú fiatalemberek leírjanak minden tücsök-bogarat, ami eszükbe jut. Ezen ifjú vitézekkel meg kell értetni, hogy a lapot minden időben egy egységes vezérszellemnek kell áthatnia és ezen vezérszellem jelenleg én vagyok. Én tehát sajtómunkásaimnak minden tekintetben a legmesszebbmenő és legteljesebb szabadságot engedélyezem, de aki olyan nagy úr akar lenni, hogy elveimet nem teszi magáévá, ezen személy nyomban repülni fog.

KOLONICS: Semmi se természetesebb, báró úr...

A BÁRÓ: Semmi sem természetesebb, mint hogy ezt a legudvariasabban kell közölni velük. Például, hogy aki okosabb akar lenni Berzsényi bárónál...

KOLONICS: Az tüntesse ki magát, mint aviatikus, de azonnal!

A BÁRÓ: Igen, ez az. De hát most nem olyan csekélysegekről van szó, mint a szerkesztés; most rendkívül fontos ügyben hívtam, Kolonics. Levelet kaptam ugyanis, amelyben az én barátom, Bramble-Pocket tábornok Angliából azt írja, hogy legközelebb hazánkba érkezik és ez alkalommal engem is meg fog látogatni. Mint tudományos ember bizonyára ismeri Bramble-Pocket tábornok nagy érdemeit...

KOLONICS: Megvallom, báró úr...

A BÁRÓ: Akkor működését néhány szóval ecsetelni fogom, annyival inkább, mert amidőn ezen nevezetes férfiú látogatásával tiszteli meg hazánkat és mint vendég jelenik meg Berzsényi báró estélyén, ezen nagy társadalmi eseményről lapomnak a legszélesebb terjedelemben kell megemlékeznie. De mielőtt nemzetünk barátjának életrajzát az én lapom olvasói számára közkinccsé tenném, mindenekelőtt a tényállással kell tisztába jönnie.

KOLONICS: Megengedi báró úr, hogy jegyezzem?

A BÁRÓ: Még nem kell. Majd ha diktálni fogom az én cikkemet. Egyelőre maradjunk csak a tényállásnál. Ennek lényege az, hogy amidőn gyermekeimet értesítettem ezen örömdetes családi eseményről, leányom, a grófné, azon életrevaló eszményt vetette fel, hogy a tábornok tiszteletére egy békebeli estélyt kellene rendezni, amely minden tekintetben hűséges le-nyomata legyen azon másik estélyemnek, melyet akkor rendeztem, amidőn az én Bramble-Pocket barátom, kevéssel a háború előtt, először járt hazánkban. Mert tudnia kell, Kolonics, hogy én már a háborút megelőzőleg számbavehető érdemeket szereztem a cserkészzet körül, és mint ilyen, midőn Bramble-Pocket tábornok, kit hazájában a cserkészzet ősnéne neveznek, először tartott díszszemlét cserkészeink felett, én ezen szép alkalommal ünneplésére estélyt adtam, amelyen az előkelőségek színe-vaján kívül megjelent mindenki, aki mint jelenvolt a különböző társaskörökben már bizonyos nevet szerzett.

KOLONICS: De ezt szabad feljegyezmem, úgy-e?

A BÁRÓ: Meg lehet említeni, de azt már csak bizalmasan mondom el, hogy ezen estély a számlán kívül csupán egy dologról maradt emlékemben. Nevezetesen, fölmerült az eszme, hogy az ünnepezt számára külön, úgynevezett bármén-ről kell gondoskodni, aki különböző nemzeti italokat készítsen a tábornok részére. Azon bármén, akit felfogadtam, - olyan díjazás-ért, amelyen számos diplomátát szerződtethettem volna - nem tudom mi mindennel vegyes cocktail-t készített, amelyet a tábornok nagy élvezettel fogyasztott, de amelyet időnként, illendőségből, nekem is, mint házigazdának, meg kellett ízlelnem. Ezen cocktail életem leg-sötétebb emléke; még másnap este is feketének láttam az egész világot és folyton azon kellett tünődnöm, milyen bölcsék azon ázsiaiak és afrikaiak, akik az ilyen bármén egyszerűen ki-végzik, mert higgye el, Kolonics, a régi, hagyományos erkölcsökben is volt sok figyelemre-méltó. Viszont, el kell ismernem, hogy az én Bramble-Pocket barátom úgyszólván kizárólag az én társaságomban tanulmányozva, ízlelgetve a cocktailt, kedélyes szeretetreméltósággal viszonzta az én házigazdai figyelmességemet. És itt kezdődik az, Kolonics, ahol a noteszt elő lehet venni.

KOLONICS: Már jegyzem, báró úr.

A BÁRÓ: Bramble-Pocket barátom, sűrű koccintgatások között, elmesélte nekem, hogy mint Columbus a tojásokra és Amerikára, ő is csak úgy véletlenül jött rá a cserkészzet eszméjére. Ez a búr háborúban történt, ahol ő, mint katonatiszt, már nem tudom milyen rangban tevékeny-kedett. Szóval, körül voltak zárva egy búr városban, amelynek neve olyanformán hangzott, mint Ottakring... a hely nevére nem emlékszem jól, mert akkor már kezdtem violaszíneket látni... mondjuk Ottakringban. Az ostromló búrok itt erősen szorongatták a maroknyi angolokat, de ekkor a város védelmével megbízott Bramble-Pocketnek, mint lángésznek, egy zseniális gondolata támadt, jelesül az, hogy: ölni a gyermekek is tudnak és mivel szeretnek katonásdit játszani, erre könnyű szerrel rászoktathatók. Összefogdostatta tehát a városban található összes búr gyerekeket, kis csapatot szervezett belőlük, fölfegyverezte őket és e hős gyermekek, részint, mert lelkesedéssel állottak az angol tisztt rendelkezésére, részint, mert amennyiben vonakodtak lelkesedni, oldalba rugdalták őket, nagy kedvvel lövöldöztek az ostromló búr seregre, melyben bátyjaik és apáik küzdöttek. Az utóbbiak, nem akarván célba venni saját gyermekeiket, csakhamar elvonultak a város falai alól és Ottakring felszabadítója, az én zseniális Bramble-Pocket barátom, az ottakringi oroszán címet kapta, a díjak elenge-désével.

KOLONICS: Ez igen érdekes.

A BÁRÓ: Az angol embernek tudvalevőleg az a sajátsága és nagy szellemi ereje éppen ebben áll, hogy minden egyes rókáról és minden egyes eszméről legalább is két, de lehetőleg minél több bőrt szeret lenyúzni. Az én zseniális Bramble-Pocket barátomnak is, midőn kedélyesen gondolt vissza az ottakringi szép napokra, azonnal eszébe jutott, hogy egészséges eszméjét,

mondhatnám kolumbusi fölfedezését, kár volna paragon hevertetni. Angliába visszatérve tehát sürgősen propagandát kezdett abban az irányban, hogy a serdülő fiúkból világszerte csapatokat kell szervezni, mert micsoda eddig elhanyagolt nagy erőt képvisel az, ha én az edzett és minden viszontagsághoz hozzászoktatott növendék-csatárok egyre nagyobb seregét oda vezényelhetem, ahová akarom! Most én úgy mondom el a dolgokat, ahogy vannak; a szószról a szerkesztőségnek kell gondoskodnia. De nem mulaszthatom el felhívni figyelmét az én barátom vezéreszméire. Hogy egészségesebb a szabad levegőn időzni, mint a füstös gyárkéményekben élni. Hogy ha azokat, akiknek hivatása bennünket kiszolgálni, komoly jellemekké és találékony egyéniségekké akarjuk kiképezni, meg kell tanítanunk őket a nehézségek leküzdésére. Hogy a gyermekekben a növendék tetterő és a természeti ösztön működik akkor, amidőn lelkesedéssel tömörülnek csapatokba és nem bánom, szívesen összeverekeednek. Itt meg lehetne említeni azon szép angol mondást, hogy annál egészségesebb a mentalitásunk, minél inkább hódolunk a sportnak, amely eszme egyébként tetemes veszteségeket szerzett nekem, bár nem tagadhatom, hogy versenystállóim megtekintése mindig felüdítette szervezetemet. Hogy azonban az én lapom a cserkészlet világjavító jelentőségét hogyan magyarázza meg olvasóinak, e tekintetben teljesen szabad kezét engedélyezem a szerkesztőségnek.

KOLONICS: Méltóztassék csak ránk bízni, báró úr!

A BÁRÓ: Mindenesetre hosszan kell foglalkozni Bramble-Pocket tábornok rendkívüli pálya-futásával. Meg kell említeni, hogy egyik kezével éppen olyan ügyesen forgatta a tollat, mint másik kezével a gyermekeket. Továbbá, hogy a világ egyik legnagyobb szervező-zsenijét tisztelhetjük benne. A propaganda és ennek megszervezése - mondta nekem, miközben többször rám koccintotta a cocktail-t - voltaképpen nem egyéb, mint lyukat beszélni az emberek hasába és addig verni a lomha vasat, míg a smafú átízzik lelkes rajongással; de micsoda fáradhatatlanság és angol szívósság kell ehhez a munkához! Eközben nagyokat ütögetett az én hasamba is, kedélyesen kiáltozva rám: „Hip, hip, hurrá, öreg cimborá!” És még igen sok kedélyes dolgot beszélt el nekem különböző élményeiből, de a többire már nem emlékszem, mert minél többet ütögetett a hasamba, annál inkább arról kellett gondolkoznom, hogy milyen jó volna a bárment kivégezni és végül, mielőtt vissza kellett vonulnom, már semmit se hallottam, csak azt, hogy: „Hip, hip, hurrá!” Így, legnagyobb sajnálatomra, ezen tanulságos estéről nem nyújthatok kimerítő interjút a lapnak.

KOLONICS: Ó, ha mindezt fel szabad dolgoznom!...

A BÁRÓ: E helyett inkább néhány eszmét nyujtok át a cserkészlet előnyeiről. Nem mint kész cikket, hanem, hogy megtermékenyítsem a munkakedveket. Tehát először is, a cserkészlet egyik legnagyobb előnyét abban találom, hogy sátrak alatt, cserkészlobogó mellett, táborozva lehet nézni a színházat meg a mozit és élvezni a cukrászdát, a büfét, a vendéglőt, bazárt. Ez már magában véve is igen hangulatos, de még kedélyesebbé teszi az ügyet az, hogy a fiúk cserkészdalokat énekelnek, ami a zenekedvelést nagyon elősegíti. A külföldi cserkészek pedig nemzeti táncokat mutatnak be, ami a népisme szempontjából nagy jelentőségű. Itt egy kényes kérdés merül fel elmémbe. Hallottam ugyanis azon tervről, hogy az ünnepélyen cserkészleányok is szerepelnének, akik cserkészsnadrágban különböző táncokat lejténeek el. Ez, előttem, az egyszerű világi férfiú előtt, igen vonzó eszmének tűnik fel, de úgy értesülök, hogy a hercegprímás úr őeminenciája ellene nyilatkozott ezen tervnek, mert nem tartja kívánatosnak, hogy már a serdülő leányok is cserkészkedjenek és, akármilyen vastag cserkészsnadrágban is, táncokat lejtessenek el ott, ahonnan a serdülő fiúkat nem lehet kizárni. Bramble-Pocket barátom ugyan ezen tilalmat megfellebbezte Ő Szentségéhez és angol egyszerűséggel távirati választ kért. Ő Szentsége azonban eddig még nem döntött. Ilyen körülmények között, akármilyen tetszetősnek találnám is a női, ha nem is éppen vastag, cserkészsnadrágok bemutatását,

nem engedhetem meg, hogy lapom olyasmit írjon, ami Ő Eminenciája nemtetszésével találkozhatik, azért ezen kényes kérdésnek szigorú mellőzését kérem és kívánom.

KOLONICS: Örülök rajta, hogy így méltóztatik rendelkezni. Ugyis, mint konzervatív gondolkozású férfiú, úgyis, mint apa, kinek nyolc fia közül öt már ott van a cserkészek sorában, csak szerencsét kívánhatok a báró úrnak ehhez a tapintatos elhatározáshoz.

A BÁRÓ: E helyett hosszasabban ki kell fejteni, milyen szerencsés gondolat volt az, hogy azok, akik a cserkészünnepélyen megjelennek, ötvenszázalékos vasúti- és hajójegykedvezményhez jutnak; köztünk szólva, éppen ideje volt, hogy a nép valami ajándékot is kapjon. Ki kell emelni továbbá, hogy a cserkészek iparkodásának felhasználása milyen nagy jelentőségű társadalmi vívmány. Le kell vezetni tudományosan, hogy ezen szociális fejlődés, mely oly figyelemreméltó munkaerő-többletet jelent, egyszersmind kulturális előhaladás is. Mert ha a gyermek látja, hogy játszva, úgyszólván mitsem sejtve végezte el a tábornokok számára szükséges munkát, ez egyrészt megbarátkoztatja őt a világ rendjével, másrészt növeli úgy önbizalmát, mint tanulmányozomját. De különös jelentőséget kell tulajdonítanunk a cserkészletnek, ha arra gondolunk, hogy milyen lesz a jövő háborúja. Német és angol tudósok pontosan kiszámították, hogy ezen háború a fojtógázok háborúja lesz. Békés nagyvárosok fognak megsemmisülni egy szempillantás alatt, a mérgeesebbnél mérgeesebb gázoktól; és győzni az fog, aki hamarabb tudja elpusztítani a másik hinterlandját. Ezen veszedelemtől csakis a városokon kívül, elszórtan táborozók, az úgyszólván magányosan cserkészők lesznek mentesek; és a cserkészekre, akik így túl fogják élni a gázok háborúját, az a nagyszerű hivatás vár, hogy ők fognak életet adni azon új nemzedéknek, mely valami másféle harcot fog kieszelni. Ezt nagyon hatásosan lehet megszerkeszteni. És remélem, hogy az én cikkemet a szerkesztőségi urak jól fogják megírni.

KOLONICS: A báró úrnak öröme lesz benne.

A BÁRÓ: Csak egy baj van. És főleg ezért hívtam, mert a szerkesztést magam is el tudnám végezni, bár az ilyen munka már nem hozzám való. A baj pedig ott rejlik, hogy most még nem tudom, vajjon az utolsó pillanatban nem kell-e visszavonulnom az estély eszméjétől.

KOLONICS: Ugyan?

A BÁRÓ: Hallgasson ide, Kolonics és jól figyeljen. A háború utolsó hónapjaiban, amidőn a helyzet már kezdett kissé aggasztóvá válni, egy németnyelvű ujságban azt olvastam, hogy az én Bramble-Pocket barátom egy ántántpárti lapba cikket írt, amelyben azt adta elő, hogy amidőn a háború előtt ő mint főcserkész járt-kelt a központi országokban, akkor ő valójában kémiszolgálatokat teljesített hazája javára és az egész cserkész-hókusz-pókusz csak egyszerű komédia volt. Hahotáznia kell, írta, ha eszébe jut, milyen díszszemléket tartott a központi országok cserkészei felett és könnyek potyognak a szeméből, ha arra gondol, hogy a különböző hatóságok és magánosok Berlinton Budapestig milyen komolyan vették az ő cserkészszónoklatait. De különösen Magyarországon gúnyolódott. Itt az emberek, úgymond, olyan ostobák voltak, hogy mindent maguktól beszéltek el neki és míg Németországban például nagy ravaszsággal és sok pénz árán kellett kikémlelnie, ami érdekelte, Budapesten ezüst tálcán vitték elébe az összes titkokat.

KOLONICS: Úgy rémlik, mintha akkor én is olvastam volna ilyesmit...

A BÁRÓ: Én már abban az időben sem akartam hitelt adni ezen híresztelésnek, már csak azért sem, mert itt, nálunk, sajnos, nem voltak olyan titkok, amelyek Anglia tengeri és szárazföldi haderejét élénkebben érdekelték volna.

KOLONICS: Sajnos.

A BÁRÓ: És most sem akarok hitelt adni. Föltehetem-e, hogy az én Bramble-Pocket barátom, aki olyan szívélyes hangon ír nekem, ártatlan arccal és tárt karral közelednék hozzánk, ha nyolc évvel ezelőtt valóban ilyen nyilatkozatokat tett volna a központi hatalmakról és különösen rólunk?! Továbbá, bár vannak dolgok, amelyekre csak a legöregebb emberek emlékeznek, elhihetem-e, hogyha azon bizonyos nyilatkozatok tényleg megtörténtek volna, erről ma már rajtam kívül ne tudna senki?! És milyen lelkesedés várja országszerte a tábornokot! Hátha csak az a német lap eszelte ki az egész históriát?!

KOLONICS: Háborúban előfordul ilyesmi.

A BÁRÓ: Viszont, hátha mégis igaz a dolog?!

KOLONICS: Az a fesztelenség, amellyel Bramble-Pocket tábornok ismét kezét nyújt a magyar cserkésznek, nem zárja ki ennek a lehetőségét.

A BÁRÓ: Végre is, bármennyire szeretném megmutatni a tábornoknak, hogy az ántánt megcsonkíthatta Magyarországot, de a magyar vendégszeretetet nem csonkíthatta meg, annak a vádnak mégsem tehetem ki magamat, hogy tüntetően ünnepeltem valakit, aki a magyarságot a legélesebb gúny tárgyává tette. Tehát meg kell tudnom, ártatlan-e a tábornok vagy bűnös.

KOLONICS: Remélem, egy-két óra múlva már jelenthetem. Régi ujságokban elég gazdag vagyok.

A BÁRÓ: Telefonozzon, Kolonics!... Igaz, hogyan hívják a nyolcadik kis fiút?

KOLONICS: Jeromosnak, mint engem.

A BÁRÓ: Sajátságos név egy kis fiúnak!... No, Isten áldja, szervusz!

(Délután 6 órakor):

AUSPITZ (belép; kezében papírlap).

A BÁRÓ: No, mi az, Norbert? Mit nézel rám olyan gyanakodóan, mintha azt hinnéd, hogy aludtam?!

AUSPITZ: Báró úr, Kolonics telefonozott. Szóról-szóra ezt: „Bramble-Pocket ártatlan. Csak-ugyan volt egy angol tábornok, aki a háború folyamán gúnyosan emlékezett meg arról, hogy a háború előtt a cserkészlet ürügyével kémiszolgálatokat teljesített Angliának a központi hatalmak országaiban, de ezt a tábornokot Baden-Powell-nak hívják.”

A BÁRÓ: Akkor hát minden jól van.

III. Bizalmasságok

SZEREPLŐK:

Kolonics Jeromos, szerkesztő
Auspitz Norbert, a báró titkára és keresztfia

(Szín: a titkár szobája.)

KOLONICS (benyit): Jó napot, titkár úr!

AUSPITZ: Jó napot, szerkesztő úr, tessék helyet foglalni! Egyelőre az én társaságommal kell beérnie.

KOLONICS: Tartom szerencsémnek. De azt telefonozta, hogy a báró úr hivat.

AUSPITZ: Hivatta, de azóta elment. Valaki telefonozott, egyenesen neki, amit csak nagyon kevesen engedhetnek meg maguknak, mert egy-két kiválasztotton kívül senki se tudja ezt a titkos számot. Erre kiküldött a szobájából s aztán, mikor becsöngetett, az autóját kívánta, az új Citroén-jét. Emlékeztettem rá, hogy a szerkesztő úr azonnal itt lesz; azt felelte, mondjam meg a szerkesztő úrnak, hogy várja meg, amíg visszajön.

KOLONICS: Ejnye, ejnye. Nem volna lehetséges, hogy én most visszamenjek a szerkesztőségbe és a titkár úr majd megtelefonozza, hogy a báró úr megérkezett? Pár perc alatt itt volnék.

AUSPITZ: Nem ajánlom. Az öregúr jó ember, de bosszantja, ha nem úgy viselkednek vele szemben, mintha fejedelem volna.

KOLONICS: Pedig annyi a dolgom, hogy azt se tudom, hol a fejem.

AUSPITZ: Majd csak megtalálja a fejét, szerkesztő úr. De ha az állását nem találná meg, ez, úgy-e, kellemetlen volna?

KOLONICS: Hát mit csináljak!

AUSPITZ: Parancsoljon egy cigarettát.

KOLONICS: Köszönöm, de csak csibukozni szoktam.

AUSPITZ: Látszik, hogy még a régi világból való. (Nevet.) Nem nézné ki belőlem, úgy-e, hogy éppen huszunkét éve ismerem a szerkesztő úr nevét?!

KOLONICS: Ne mondja! És honnan?

AUSPITZ: Persze, nem találná ki, hogy én a szerkesztő úr imádságoskönyvéből tanultam meg az imádkozást.

KOLONICS: Ugyan?

AUSPITZ: A szüleim csak akkor lettek katolikusok, amikor én magam, vagyis ötéves koromban; ők tehát még nem tudtak megtanítani a miatyánkra. De az iskolában a katekizmusból is első voltam, mint a többi tantárgyból és a legelső iskolai jutalmam az az imádságos könyv volt, amelyet a szerkesztő úr írt.

KOLONICS: Hát bizony annak idestova negyedszázada, hogy ez megjelent. Mennyi víz folyt le azóta a Dunán!

AUSPITZ: Nagyon indiszkrét volnék, ha megkérdezném...?

KOLONICS: Hogy a pályafutásom mért kanyarodott el annyira a kiindulóponttól? Hát a háború, kérem, a háború! Mingyárt a legelején, mint tábori pap, az északi hadiszíntérnek éppen arra a pontjára kerültem, ahonnan haderőnk a végsőig nem mozdulhatott el. Nem sok idő telt bele, már inkább katona voltam, mint pap; és a lélek erős, de a test, uram, gyöngé. Az öreg templomszolgának, akinél elszállásoltak, volt egy tizenhatéves, gyönyörű leánya; nekem ma is ő a legszebb asszony a világon. Nos hát, én nem tudtam belenyugodni abba a gondolatba, hogy azok, akik útban vannak, ne szülessenek meg, vagy más hasonló bajokat okoznak. Elég az hozzá, előbb házasságot ígértem, aztán, mikor lehetett, be is váltottam az ígéretemet. Ehez természetesen az kellett, hogy - amint mondani szokás - levessem a reverendát és vallást változtassak. Ilyen körülmények között nem maradhatott más menedékem, csak a szerkesztőség; itt még számbaveszik azt az enyhítő körülményt, hogy tizenkét év óta már a nyolcadik fiút állítom az irredenta eszmék szolgálatába.

AUSPITZ: Enyhítő körülmény? Én, ha rajtam állna, az olyan férfiaknak, mint a szerkesztő úr, állami ösztöndíjat adnék.

KOLONICS: Ne csúfolódjék, kérem, mert én tudatában vagyok annak, hogy mekkora bűnt követtem el. Az egyházi rendbe tartozom és az egyházi rend - amint még aligha felejtette el - eltörölhetetlen. Bűnös pap vagyok, de pap. Ha most kényszerűségből reformátusnak vallom magamat, ez világcsalás; hogy a kálvinista pap előtt házasságot kötöttem egy nővel, aki szintén csak áttért a református vallásra, ez pusztán alakosság, mondhatnám: alakoskodás. Az állam érvényesnek ismerheti el, de azért a házasságom mégis csak érvénytelen és a gyermekeim valójában törvénytelenek. Isten színe előtt csak bűnben élő katolikus pap vagyok, aki vadházasságban él egy megtévesztett nővel. Ezért most sincs nap, hogy ne olvassak a breviáriumban; ettől nem tilthat el senki.

AUSPITZ: A szerkesztő úr is olyanformán van, mint az én családom. Mi jó katolikusok vagyunk és pontosan megfizetjük az elsőosztályú egyházi adót, de azért megtartjuk a régi ünnepeket is. A péntek este nálunk most is csak péntek este. Hiába, a szívében nehezebben változik meg az ember, mint a ruházódásában.

KOLONICS: No, ami a ruházódást illeti, ebben csakugyan könnyen megváltozik az ember! Néha elképedek, amikor rajta kapom magam, hogy most már én is minduntalan így fohászlok: „Te jó Isten!” ...Bizony, mikor az első versemet írtam, az Immaculata Conceptionról, nem gondoltam volna, hogy valaha, folytonos gyermeksírással, budapesti nyelven fogok költeményeket írni a miniszterelnökségre pályázó grófok honmentő ideáiról.

AUSPITZ (nevet): Ne haragudjék, szerkesztő úr, de arra kellett gondolnom, hogy: ha véletlenül reformátusnak születik és már huszonkét-huszonhárom éves korában elszánja magát a házasságkötésre, azóta vajon hány fiút sorakoztatott volna az igazi honmentők közé?

KOLONICS: Kérem, én is tragikomikusnak találom azt a szegény ördögöt, akinek elég ránéznie a párjára, ahoz, hogy ebből a pillantásból a legnagyobb bajok keletkezzenek. De akár milyen sok pénzt követel az, hogy valaki ezt a fényűzést engedhesse meg magának, higgye el, azok a verebecskék nagyon kedvesek tudnak lenni és folytonos csiripelésüket hallani valami sajtószerű öröm. Néha nagyot bödül az ember, mikor a kormányprogramot kell dicsérnie és a szomszéd szobából olyan zivajtot hall, amely a két niceai zsinatra emlékezteti, de ez a bödület nem őszinte. Ön azt mondhatja, hogy engedjük át ezt a fényűzést a milliárdosoknak. Hát igaz, nem valami dicső dolog abból élni, hogy szemérmetlenül magasztalom azokat a közéleti nagyságokat, akiket úgy utálok, mint a bűnömet és annak, aki valaha arról ábrán-

dozott, hogy egyszer püspök is lehet, keserves beletörődnie abba a sok megaláztatásba, amelyet szükségképpen zsebre kell vágni az olyan úgynevezett állásban, amilyen az enyém. De ha az ember arra gondol, hogy az a sok kis éhes száj mind tőlünk várja az ennivalót, padlót is szívesen súrolna.

AUSPITZ: Remélem, szerkesztő úr nem számítja a megaláztatások közé, hogy most várakoznia kell, igaz, hogy olyan közepes társaságban, amilyen az enyém?!...

KOLONICS: Ó, kérem...

AUSPITZ: Biztosíthatom róla, a bárónak eszébe se jut, hogy ez bánthatja a szerkesztő urat. Neki, mint a gyermeknek, természetesnek tűnik fel, hogy minden ő érte történik és hogy körülötte forog a világ. De, ismételnem kell, az öregúr nem rossz ember. A külsőségei furcsák, el kell ismernem. Engedje meg, hogy példának a saját esetemet említsem. Az apám harmincöt évig állott a báró szolgálatában. Akkor került hozzá könyvelőnek, mikor az egykori Beer Jakab pályája olyan merész ívben szökellt felfelé, aminőt csak tűzijátékokban látni. Az apám maga volt a kereskedelmi, a polgári és tisztviselői becsületesség. Megbotránkozással utasította vissza azt a gondolatot, hogy a maga javára is felhasználhatná, amit a báró szolgálatában meg kellett tudnia. „Becsvágyam, - mondogatta - hogy azt véssék a sírkövemre: ein treuer Diener seines Herrn.” Pedig nem ártott volna a bárónak azzal, hogy a fizetéséből kicsiben megjátssza azt, amire a báró óriási tételeket rakott. Szóval, azonkívül, hogy két nővéremet férjhez segítette az a várható nászajándék, amelyet a bárótól csakugyan meg is kaptak, apámnak a harmincöt évi hűséges szolgálat nem szerzett egyebet, csak azt, hogy igazgatói fizetése volt. Ekkor megbetegedett és egy ostoba doktor, akitől őszinteséget kívánt, megmondta neki, hogy a napjai meg vannak számlálva. Apámat kétségbeejtette az a kérdés, hogy mi lesz a családjával. Két nővérem ugyan már férjnél volt, de négy másik még otthon várta a jószerencsét. Én magam pedig akkortájt nagyon haszontalan fráter voltam; egy fityinget se kerestem és csak a játék meg a nőcskék érdekeltek. Apám rémülten közölte az öregúrral, hogy mit mondott a doktor és hogy mennyire aggasztja családjának jövője. „Auspitz, - felelt a báró - maga csak haljon meg nyugodtan!... ezen jelentéktelen esemény a legkevésbé se fogja befolyásolni a maga ügyeit. Aki harmincöt évig hűségesen szolgált Berzsenyi Jacques bárót, annak a halál egészen mellékes. Ezentúl az én keresztfiam, Norbert, titkáromul fog szolgálni és a maga családja ugyanazon illetményeket fogja élvezni, mint eddig, a maga özvegyének kezéhez folyósítva.” Szegény apám talán egész életében nem volt olyan jókedvű, mint amikor megtudta, hogy az ő halála egészen mellékes. És azóta a többi nővérem is férjhezmehetett ugyanolyan nászajándékkal, mint az első kettő. Nekem pedig olyan kényelmes hivatal pottyant az ölembe, aminőről soha álmodozni se mertem. Mert az öregúr titkait őrizgetni ma már nem jár sok fáradsággal; csak éppen itt kell ülnöm naponta kétszer, három óra hosszat. Pedig egyszerűen levehette volna rólunk a kezét; velünk szemben nem volt semmi kötelezettsége.

KOLONICS: Eddig nekem se lehet panaszom ellene. Mikor megtudtam, hogy a *Bagdad-Berlin*-t ő vásárolta meg, azt hittem, hogy no, most mehetek másik állást keresni! Annyival inkább, mert volt valaki, aki erősen intrikált, hogy kitűrjön a helyemből. Nem mondom meg, hogy ki...

AUSPITZ: De én kitalálom. Pap, noha csak öt éves korában keresztelték meg, mint engem, nagy frázisgyártó és jelölt mindenütt, ahol egy kis pénzt vagy legalább egy kis reklámot lehet szerezni... ismerem jól, akkoriban nagyon sokat járt ide.

KOLONICS: A báróról pedig mindenki azt beszélte, hogy papább a pápánál és semmi se elég katolikus neki. Mit várhat egy ilyen kegyúrtól egy kivetkezett pap, aki most református?! Szóval, amikor a báró először hivatott ide, bizonyosra vettem, hogy ebben a percben már nem én vagyok a szerkesztő, hanem az a másik. De amint előtte álltam, láttam az arcán, hogy

semmi bajom, egyelőre egészséges vagyok. „Maga, az a Kolonics?! - szólalt meg. - No, nem tesz semmit! Értésültem róla, hogy maga a hazai népesedés körül olyan érdemeket szerzett, amelyeket én fölébe helyezek a legszebb szónoklatoknak is, legyenek ezek bár kellőképpen vallásosak és hazafiasak. Elvárom azonban, hogy fontosabb ügyekben, mint például leányom, a grófné költeményei, mindig ki fogja kérni tanácsomat”. De ez engem nem nyugtat meg. Mert, amint fogalmam sincs róla, micsoda szeszélynek köszönhetem, hogy akkor nem tette ki a szűrőmet, nem tudhatom azt se, nem támad-e holnap valami új szeszélye, amely állástalanná tesz, anélkül, hogy tudnám, mit követtem el, ami nem tetszett neki?!

AUSPITZ: Mindenesetre jó lesz óvatosan elkerülni mindent, ami őt megharagíthatná. Nem volna tanácsos például megmondani neki, hogy valakit mást tart a század legnagyobb embe-
rének. Ha a szerkesztő úr sohase vitatkozik vele és sehol se mond róla rosszat a háta mögött, - amit okvetetlenül besugnának neki - akkor nyugton alhatik. Nem jut eszembe, egykori meste-
remnek tanácsokat adni, de ezt arany szabályként merem ajánlani szíves figyelmébe. Mert az öregúr bocsánatot nem ismer. Ha van valami gyöngéje, ez: az unokái. De a legidősebb uno-
kája, a nagyobbik Imhof-fiú, ez, szegény, hogy mai nyelven beszéljek, már egészen készen van.

KOLONICS: Az a fiatalember, akiről annyi reklámot kell közölnöm, de akinek a keresztnéve sohase jut eszembe?...

AUSPITZ: Az a fiatalember, akit keresztlevele Imhof Edmond Rostand grófnak nevez, de aki mamájától utóbb a Baudelaire, majd a Verlaine és legutóbb a Szüaresz keresztnévet kapta; ez a boldogtalan ifjú, aki most Párizsban lézeng, hogy művészetre tanítsa a franciákat, aminek következtében a párizsiak azt hiszik, hogy az ostoba emberek sehose hemzsegnek olyan nagy tömegben, mint Magyarországon; szóval gróf Imhof Szüaresz, akiről a szerkesztő úrnak mindennap van valami híre a művészetrovatban, ez a szegény ifjú már végképen eljátszotta kis játékait, akármilyen korán játszotta el. Egy szerencsétlen pillanatában azt találta mondani az unokanővérének: „Nem tudom megérteni, hogy a nagypapa ezzel az intelligenciával hogyan tudott olyan nagy vagyont szerezni, még pedig, úgylátszik, elég tisztességes úton!...” és ezt a mondatot az öregúr meghallotta. Nem szólt egy szót se, mert akármilyen beszédes, sőt szónokias olyankor, ha semmi se bosszantja: amikor nagyon haragszik, egyszerre megnémul; ezt talán még a Keletről örizte meg. De egyszer tanuja voltam annak, amikor a grófné eldicsekedett fiának a sikereivel. A báró semmit se felelt és az arca mozdulatlan maradt. Hanem, amikor a leánya kiment a szobából, rám pillantott. És miközben arcának egyik felén a szemhéj meg a szájszél megrezdült, csak annyit mondott: „Szüaresz!” Sohase hittem volna, hogy egyetlenegy hangban annyi megvetést lehessen kifejezni, mint amikor ezt mondta: „Szüaresz!” És eszembe jutott Rudyard Kipling.

KOLONICS: Rudyard Kipling?

AUSPITZ: Róla olvastam, hogy kevesebb szóért ember még nem kapott annyi pénzt, mint amennyit ő, a búr háború után, amikor nem tudom hány strófás versben dicsőítette Angliát, állami megbízásból. Eszembe jutott, hogy Rudyard Kipling nagy gonddal kovácsolt strófáinak egész koszorújával ezredrészét se nyerte annak, amit Imhof Szüaresz ezzel a könnyelműen kiejtett mondattal veszített.

KOLONICS: Ne sajnálja ön a grófocskákat! Nincs az a kitagadott grófi csemete, aki a köteles részre szorítottan többhöz ne jutna, mint amennyit ön meg én egy egész élet munkájával szerzünk.

AUSPITZ: No ná! De mi ez a tenger síma tükréhez képest?! Mi az, ami Szüaresznek jut, ahhoz képest, amit a másik fog örökölni?!

KOLONICS: A kisebbik Imhof-fiú?

AUSPITZ: Ez is tízszer annyit fog kapni, mint a bátyja, de nem ez a kiválasztott, mert erős a gyanúm, hogy az öregúr titkon még az unokaiban se szíveli a grófi ivadékokat. A kiválasztott, az egyetlen, akit a báró a nagyapai érzés egész melegségével szeret, a Matyika, ez a tizenkilenc éves kisasszony, aki tökéletesen olyan, mint egy tizennégy éves fiú. Láta már valaha a szmókingjában, amint folyton hánya-veti a monokliját, meg a cigarettáját?! Ha a gyönyörű szeme meg nem szépítené a szemtelen kis pofikáját, azt mondanám róla, amit szegény apám szokott mondogatni egy híres párbajhősről: ez aztán az igazi pofon-arculat! Nos, ez a kisasszony, aki úgy néz rá a közönséges halandóra, mintha le akarná köpni, akkora vagyont fog örökölni, hogy nem lesz mit irigyelnie az amerikai milliárdosok leányaitól.

KOLONICS: Mert apáról-anyáról Berzsényi?

AUSPITZ: Nem ezért, hanem ennek ellenére. Az apjára nem büszke a család és különösen az öregúr sohase szerette ezt az unokaöccsét, aki hol a szülein, hol a nagybátyján élőködött, amikor pedig már mindenünnen kikopott, inkább piszkos adósságokból tengődött, de semmiféle komoly dologra nem volt rászorítható. Berzsényi Zoltán úr csak Budapest éjjeli világában örvendett valamelyes népszerűségnek, ahol Röhögő Jóskának nevezték és arról lett híressé, hogy nincs az az artistanő a világon, akit ő nem ismer. Ennek a finom fiatalembernek az volt az életprogramja, hogy egyszer majd be fog ülni a nagybátyja vagyonába, úgy, hogy feleségül fogja venni valamelyik unokanővérét, azt, amelyik előbb-utóbb ráfanyalodik. És addig röhögött, míg végre is elérte a célját. A két bárókisasszony ugyanis oly sokáig válogatott a kérőkben, míg valóságos alakokká váltak és néhány kómikus, sokat tárgyalt eljegyzési história után, amint múltak az évek, mind a kettő odajutott, hogy végképpen le kellett mondaniuk azokról a partikról, amelyek sokféle igényeiknek megfeleltek volna. Mikor aztán az idősebbik kisasszony, Blanka, úgy találta, hogy inkább Imhof, mint a vénleányság, Elza, a húga, elkeseredésében, mondhatni: kétségbeesésében csakugyan ráfanyalodott arra, hogy feleségül menjen az unokafivéréhez, aki előbb a cimborája volt, sőt alkalomadtán a fizetett szerelmi postása is, mikor egy olyan vőlegényről volt szó, akiről a család sehogyse akart tudni. Az öregurat akkor már nagyon megtörte az, hogy a siralmasan szegény Imhofnak a mátkaság rövid ideje alatt is apró előlegeket kellett adnia, de azért mégsem akart beleegyezni abba, hogy kisebbik leányát unokaöccse vegye feleségül; Elza azonban mindig tudott bánni az apjával és az öregúr addig dohogott, míg végre engedett. Mikor aztán Röhögő Jóska, első és egyetlen komoly munkaképpen tönkreigazgatta nagybátyja és apósa versenystábját, a báró napokig boldogan emlegette: „Úgy-e, megmondtam?!... Úgy-e, nekem volt igazam?!... Férjhezmenni egy ilyen fickóhoz!...” Elza ilyenkor védelmezi a férjét; ő nem elégedetlen. Hogy Röhögő Jóska jó férj-e, vagy csak kényelmes férj, azt már csak ő, a felesége tudná megmondani.

KOLONICS: Akkor hát miből következteti, hogy a vagyon nagyrészét a kislány fogja örökölni?

AUSPITZ: Elmondom. A multkor a báró levelet diktált nekem... Ez a levél a párizsi Beernek szólt és azóta sok pénzt hozott neki...

KOLONICS: Hogyan? Én azt hittem, hogy a báró már visszavonult...

AUSPITZ: Csakugyan visszavonult. De olykor, ha valami eszébe jut, nem állja meg... ez már a vérében van... Nem azért csinálja meg az üzletet, mintha még ma is erősen dolgoznék benne a haszonszerzés vágya, hanem mert az üzlet kínálkozik és ő még ma se tud ennek a csábításnak ellenállani... Azt mondhatnám: l'art pour l'art... Néha mosolygok azon, hogy alig vette kezébe a bécsi lapot, mingyárt elaludt rajta... és már az ujságfestékből megszagolt valamit, amiből ő pénzt tud csinálni. És még totyakosnak mondják!... és még Szüarezs lesajnálja az intelligenciáját!... Mikor egy félszázad óta nem történhetik semmi a világon, amit ő fel ne tudna használni a maga javára!... Szóval, éppen diktál nekem, amikor befittyen a kislány.

Karatyol... a vége az, hogy neki új autó kellene. Amíg pötyög, az öregúr szótlanul nézi a szemtelen kis pofát. Mikor aztán a kis csirkász elhallgat, csak annyit mond: „Meglesz, kedvesem.” Matyika kezét csókol, a báró megsímogatja a lekopaszított kis fejet, valami végtelen gyöngédséggel csókolja meg unokája szemét, Matyika el. A papirosra hajolva várom, hogy majd tovább diktál. De sokáig egy szó se... még csak neszt se hallani. Felpillantok és látom, hogy az öregúr szeme könnyben úszik. Mukkanni se merek... végre az öregúr megszólal, olyan hangon, amely mintha valahonnan messziről jönne: „Te, Norbert, akármilyen öreg vagyok, én még egészen jól emlékszem a szegény édesanyámra. Sokszor olyan tisztán látom, mintha most is szemben ülne velem, mint kisfiú koromban. Még fiatal volt, de a haja már egészen megöszült. És mert nagyon, de nagyon szegények voltunk, a sok sírástól a szemalját mindig vörösnek láttam. Pedig olyan gyönyörű szeme volt, hogy azt nem lehet elfelejteni. A szép, könnyes szemét, amely olyan volt, mint egy virág, azt a gyönyörű szemét... ez a kis taknyos örökölte...” Aztán tovább diktált... és ettől fogva tudom, hogy Berzsenyi Magda nemcsak a nagyanyja szép szemét örökölte, hanem azokat a nehéz milliárdokat is, amelyeket az egykori kis Jakab egy életen át eszelt ki, akármit mond a hülye Szüarezs, a művészet-reformátor.

KOLONICS: Alighanem igaza van. De mondja csak, titkár úr, hogyan jutott ön a Norbert keresztnévhez? Ezt ugyan nem illik kérdeznie annak, akit Jeromosnak hívnak, de én véletlenül Jeromos napján születtem, önnél pedig erről az esetről nem lehet szó.

AUSPITZ (nevet): Úgy jutottam hozzá, mint Szüarezs. A báró akkor építtette ezt a palotát, amikor szóba került, hogy nekünk is föl kell vennünk a keresztséget. De az öregúr azt kívánta, hogy az Andrássy úti palota öröme apám magyarosítsa meg a nevét Andrássy-ra. Szegény öregem elkezdett könyörögni, hogy ez őt nevetségessé tenné, az Auspitz-név pedig egészen tisztességes, s a többi. Végre megalkudtak abban, hogy az Auspitz-név megmaradhat, de olyan keresztnéveket fogunk fölvenni, amelyekről régi kereszténységre lehet következtetni. Szüarezs anyjára, aki akkor még leány volt, hárult az a feladat, hogy számunkra keresztnéveket válasszon. A grófné kijelentette, hogy a legkeresztényebb név: Parsifal és hogy ez a név nagyon illenék rám, mert - tekintettel öt éves koromra - sem a tisztaság, sem a balgaság nem esik tőlem messze. „De a gyerek egyszer fel fog nőni!” - sírt szegény apám. Hosszú parlamentálás következett és végül kiegyeztek Norbertben, amibe apám belenyugodott, mert Norbert, ez majdnem Albert. Így most otthon Bercinek hívnak. De képzelje el, szerkesztő úr, ha ma Parsifal volna a nevem!...

(Hosszú, éles csöngetés hallatszik.)

AUSPITZ: Az öregúr megérkezett. Azonnal jelenteni fogom, hogy a szerkesztő úr már régóta várja a báró urat.

IV. A műbarát

SZEREPLŐK:

Berzsenyi Jacques báró
Kolonics Jeromos, szerkesztő
Auspitz Norbert, a báró titkára és keresztfia
(Első szín: a báró dolgozószobája.)

A BÁRÓ: Maga az, Kolonics?!... akkor hát jól van!... Már éppen azon elmélkedtem, az én új Citroén-emben, hogy ha maga jelenleg nem volna pontos, ez engem igen kellemetlenül érintene. Mert én boldogult felséges urunkat, I. Ferenc Józsefet vettem mintaképül és nagyon szeretem a pontosságot, de ezt el is várom az én alattvalóimtól.

KOLONICS: Azonnal megjelentem, mihelyt hivatni tetszett.

A BÁRÓ: Fölötte helyesen. Már most tekintve, hogy rendkívül fontos ügyről fogunk értekezni, melynek taglalása hosszabb időt igényel, csak üljön le bátran, bármelyik székre, tetszés szerint, de nem messzebb, mint három lépésnyire, hogy jól figyelhessen szavaimra.

KOLONICS: Parancsára, báró úr. (Leül.)

A BÁRÓ: Mint tudományos férfiú, kétségkívül értesült róla, hogy a hazai színművészet egén legutóbb egy új fényes csillag merült fel, aki, hogy úgy mondjam, kenterben szárnyalja túl a többi jelességeket. A nevet talán nem kell említenem.

KOLONICS: Ó, dehogy!... Ámbár... ebben a pillanatban... most hirtelen... nem jut eszembe a név...

A BÁRÓ: Vagyis a legelőkelőbb közönség és a műbarátok kedvencéről, Széplaky Cicelléről van szó. Ezen, korra és termetre kicsiny, de egyébként nagy művésznő, azon kívül, hogy idomai megfelelnek a legfinnyásabb igényeknek is, szülőitől, kik sajnosan elszegényedett, de jobb sorsra érdemes emberek, olyan nagyszabású szellemi képességeket örökölt, melyek számára a legnehezebb színházi mutatóványok elvégzését is lehetővé teszik. Ezen fiatal hölgynek, kiskorúsága dacára, nem csupán az összes szakavatottak egyhangú elismerését sikerült megszereznie, hanem, mi több, én magam személyesen szereztem meggyőződést tehetségéről.

KOLONICS: Akkor hát semmi kétség...

A BÁRÓ: A kétség ki van zárva. Ilyes ügyek megítélésében azoknál, akik mindig a színházban lebzselnek és a sok fától nem látják az erdőt, illetékesebbnek tartom magamat, az egyszerű műbarátot, aki minél kevesebbet időzik a különböző műintézetekben, annál inkább megőrzi pártatlanságát és tisztánlátását. Szóval, Széplaky Cicelléről nekem magamnak is el kell ismernem, hogy úgy szóban és énekben, mint táncban, egyaránt pártatlan. Megjelenése rokonszenves, úgy szívet, mint lelket andalító; előállítása kedvverítő... közbevetőleg mondván, semmi kifogásom az ellen, hogy ezen bírálataim az én lapomban is helyet foglalhassanak...

KOLONICS: Már jegyzem, báró úr!... (Jegyz.)

A BÁRÓ: Lényének valójából vagy valójának lényéből, tetszés szerint, jóleső természetesség illata lép elő és üdíti fel a nézőt, a hallgatót s a többi. Mármost a színházi tanulmányból nem

szabad kifelejtteni azt sem, hogy Széplaky Cicelle pályafutásának kezdete óta sohase találkozott mással, mint kizárólag óriási sikerrel. (Kabátja zsebéből papírlapot vesz elő, szemüvegét orrára illeszti és nézi a papírlapot.) Már a Pribicsevics-féle színiiskolában ő volt az intézet, a tanárok, a tanulótársak és a meghívott közönség kedvence; az évadzáró előadáson huszonegyszer hívták ki, „Perdül a szoknyám” című dalát háromszor megismételtették, a viharos tetszésnyilvánításnak nem volt se vége, se hossza... vagy se hossza, se vége, tetszés szerint... és vastapsot csak azért nem kapott, mert a „Helikon”-ban, ahol az évadzáró előadás lefolyt, nincsen vasfüggöny, ami különben is botrányos dolog...

KOLONICS: Szóvá fogom tenni.

A BÁRÓ: Hangsúlyozni kell továbbá, hogy amint a politikában, a kereskedelemben és egyáltalán a tudományokban semmi se ér fel a tapasztaltsággal, viszont a művészetben fő a fiatalság. Széplaky Cicellével e tekintetben se lehet versenyezni. Ezen még félig gyermek, aki alig egy-két évvel haladta meg a törvényes kort, csupa üdeség; arcán, mely csekély térfigatánál fogva inkább csak arcocskának nevezhető, olyan hamu van, mint az őszibarackon, ha még nem tépték le a fáról. Bizalmasan közlöm, de ezt nem kell kinyomatni, hogy ezen hamut egyideig magam is púdernek tartottam; csak midőn huzamosabb dörzsölgetés után se tűnt el arcáról, győződtem meg az ellenkezőről.

KOLONICS (köhög.)

A BÁRÓ: Mi az? Mondott valamit?

KOLONICS (hogyan jótégye a köhögést): Azt mondtam, báró úr, hogy a művészetek terén az elsőség mindig a legifjabbaké.

A BÁRÓ: Nagyon helyesen. Abból különben, hogy osztja elveimet, látom, hogy az én lapom hamarjában nem találhatna magánál jobb szerkesztőt. De, hogy visszatérjek a tulajdonképpeni tárgyra, ezen tüneményes tehetségnek, kinek felkarolását, mint egyszerű műbarát, elhatároztam, még ma is... és itt következik az, ahol már erősebben kell megnyomni a tollat... még ma is a *Paradicsom* című másod, hogy ne mondjam harmadrendű színházban kell tevékenykednie. A tüneményes tehetségű gyermek ugyanis el akart szerződni a *Turul-színház*-hoz, de ezen színház igazgatója, bizonyos Szedlacsek nevezetű egyén, mindenféle hümmögés és hápogás, vagy mint a gyermek mondja, mindenféle lavírozás és lavórozás után végre is elárulta, hogy ő Széplaky Cicellét nem akarja szerződtetni, csak így egyszerűen, hogy ő nem akarja. Mint színházi befentes körökben, a kulisszák közt beszélnek, azért, mert nem meri elvenni a szerepeket attól az idült színésznőtől, akihez gyöngéd láncok fűzik. De hát kicsoda, micsoda ez a Szedlacsek?!...

KOLONICS: Jelentéktelen valaki, báró úr....

A BÁRÓ: Hogy jön ezen Szedlacsek nevezetű, ezen jelentéktelen senki ahoz, hogy ilyen rendkívül fontos ügyben határozhasson?!... A mai világban a színházigazgatónak tudományosan képzett férfiúnak kell lennie, aki kiismerje magát atekintetben, hogy mit követel tőle a művészet érdeke és aki el tudja lesni úgy a felsőbbbségek intencióit, mint a műpártolók, továbbá az előkelő közönség, de végül a népség és katonaság kíváncsalmait is. Ma már a színházigazgatónak járatosnak kell lennie, úgy a díszletek, mint a színésznői tehetségek megítélésében és kiválasztásában. Hogyan lehetett a *Turul-Színház* élére állítani egy olyan hátramaradott senkit, aki még azt se tudja, hogy a *Turul-Színház*-nak erkölcsi kötelessége Széplaky Cicellét szerződtetni, mert ez a művészet parancsa?! Ez olyan közbotrány, amelyet nem lehet eléggé keményen megróni.

KOLONICS: Meglesz, báró úr.

A BÁRÓ: Nálam ezen Szedlacsek el van intézve. De nem akarok mingyárt a végső eszközkhöz nyulni. A legvégső eszköz nevezetesen az volna, hogy megvásároljam a Középeurópai Bankot, szőrével és bőrével, vagyis minden apró-cseprő vállalatával és ezek közt a *Turul-Színház*-zal, aztán mielőtt körülnézhetne, a gallérjánál fogva kitenni az uccára ezen Szedlacseket. De ez, a költségről nem szólva, kissé hosszadalmas volna, ha nem akarnám nagyon túlfizetni a tréfát. Azért inkább szépszerével akarok Szedlacsekkel elbánni. Lapomnak tehát holnaptól kezdve további intézkedésig mindennap agyba-főbe kell támadnia ezen Szedlacseket, nem becsületében, hanem mint tudománytalan rossz muzsikust, de úgy, hogy csak úgy bűgjön, mindaddig, amíg utolsót nem nyekken...

KOLONICS: Vagy míg jobb belátásra nem tér.

A BÁRÓ: Hát ez az! Már most, ha ezen utóbbi eset fog bekövetkezni...

KOLONICS: Feltétlenül ez fog bekövetkezni, báró úr. A kampányt Hóhér álnéven író, legutóbb szerződött munkatársamra fogom bízni, akinek különböző korszakokban, különböző egyéni akciók terén igen szép sikerei voltak és aki ma a koncentrikus támadás műfajának nagymesterei közül határozottan a legelőkelőbb. Ennek a kiváló tehetségnek a módszere csalthatatlan. A megbírált az első napon nevet, a másodikon prüszköl, a harmadikon kiabál, a negyediken üvölt, a kilencediken hörög, a tizennegyediken ölteni akar, de a huszadikon megtántorodik és a harmadik vagy legkésőbb a negyedik hét után észnélkül támolyog be a szerkesztőségbe, fegyverszünetet kérni. Egy hónap leforgása alatt Szedlacsek is szédülten és pacallá puhultan fog megjelenni nálam, Canossát járni és kijelenteni, hogy békekötés esetén boldogan szerződött a fiatal művésznőt.

A BÁRÓ: Nos hát ekkorra a szerkesztőségnek már ismernie kell a békekötés feltételeit és én magát azonnal fel is fogom szerelni a részletes utasításokkal. Mert talán nem kell mondanom, hogy itt nem pénzről van szó. Ezen tüneményes tehetségű gyermek nem szorult rá arra, hogy Szedlacsek deficitjéből tengesse életét és ha módját lehetne ejteni annak, hogy a gyermek ne tudjon róla, nem idegenkedném attól sem, hogy Szedlacseknek egy magát megnevezni nem kívánó műbarát megtérítse a szerződöttes összes költségeit. Itt darabokról és szerepekről, tehát tisztán művészetről van szó. Szedlacseknek a szerződésben köteleznie kell magát bizonyos darabok előadására, illetve arra, hogy a szerződöttett művésznő bizonyos szerepeket el fog játszani záros határidőn belül.

KOLONICS: Természetesen.

A BÁRÓ: A gyermek már össze is állította a kívánt szerepek, illetve darabok jegyzékét és ezen okmányt mindjárt át fogom magának nyújtani. (Előveszi tárcáját és keresgél benne.) Igen, ez az ő írása... Lássuk csak!... „Kedves, drága, aranyos kis papucikám! Midőn ezen sorok atyai kezéhez érkeznek, kis kedvence már nincsen az élők sorában”... Nézze, majdnem elfelejtettem magának elmondani!... A szegény gyermeket Szedlacsek ostoba viselkedése és művészietlen felfogása annyira lesújtotta, hogy méltányos elkeseredésében veronállal meg akarta mérgezni magát. Szerencsére, az én új Citroén-em lehetővé tette, hogy még a kellő időben megérkezzem és az utolsó port, amely már feltétlenül halálos lett volna, ki tudtam csavarni kezeckéből; de mondhatom, sok fáradságba került, míg apró ajándékok segítségével végre sikerült sötét szándékától eltérítenem. Ebből is láthatja, hogy igazságos ügyet fog szolgálni, midőn ezen Szedlacseket kissé megtáncoltatja.

KOLONICS: Ó, kérem, báró úr!...

A BÁRÓ: Ejnye, de hol van hát ezen okmány?! (Mialatt tárcájában keresgél:)... Természetesen, nem jut eszembe, hogy a szerkesztőség belügyeibe a legtávolabbról is beleavatkozzam és mint az irodalmi szabadság feltétlen tisztelője a részleteket illetően a Hóhér álnévű tapasztalt akasztónak teljesen szabadkezet adok. Maguk, a toll emberei, úgyis jobban ismerik nálam, a

cselekvés emberénél, azon szokásos szóvirágokat, amelyekkel kifejezendő, hogy amennyiben Szedlacsek nem képes felismerni Széplaky Cicelle művészeti jelentőségét, ezen tehetségtelen és tudománytalan igazgató haladék nélkül pusztuljon a helyéről. De ha már a művészet nagy kérdéseiről tárgyalunk, nem árt, ha maga, Kolonics, jobban is megismeri művészeti irányelveimet és azért a cikkekhez néhány eszmét fogok kölcsönözni önnek, felhasználás céljából.

KOLONICS: Ó, báró úr, nagyon lekötelez!

A BÁRÓ: Általában tanácsos, ha maguk, a szakértők, olykor-olykor tájékozódnak a nevesebb műbarátok benyomásairól is, mert hiszen ezek a közönség elitjét képezik. Mint ilyen nem hallgathatom el, hogy én a budapesti színházakkal egyáltalán nem vagyok megelégedve. A magamfajta előkelő közönség, ha színházba megy, a hétköznapi gondokból, az üzletek világából, a szórakozásra szánt órákban vidámabb légkörbe akar kerülni, ahol lelke kényelembe helyezkedhetik. És mit találunk a színházakban? Unalmas darabokat, telve szomorú esetekkel, színészeket, akik többnyire veszekesznek, de mindig úgy kiabálnak, mintha csatában volnának, továbbá előrehaladott korú, vagy náthás színésznőket, akik olyan hangon sírálnak, mintha újra meg újra pénzt kérnének az embertől. Még legjobban az Operában lehet mulatni és nem mondom, legutóbb, az „Alszol, Hagen fiam?” című darabban egészen jól éreztem magam; sajnos, ott is elrontotta mulatságomat egy ügyetlen zenész, aki éppen akkor kezdett dobolni, amikor legjobban el voltam merülve a zene élvezetébe. De mit szóljak azon színdarabokhoz, amelyekben még zene sincsen és amelyek főképpen szünetekből, úgynevezett felvonásközökből állanak, amikor nekem leányaim barátnőinek széles hátát kell nézegetnem, ami szomorúan csak azt juttathatja eszembe, hogy már leányaim se fiatalok és hogy mindennap közelebb jut hozzám a halál?! Nem, kérem, ez így nem mehet tovább és éppen ideje, hogy néhány egészséges razzia megtizedelje a színházigazgatókat, ami jelentékeny költségmegtakarítással is járna, mert az ambíciózus fiatalság bizonyára jóval olcsóbban vállalná ezt a munkát. Általában, amint a politika terén mindenkit óva intek a megfontolatlan újításoktól és a kalandosságoktól, viszont a színművészeti ügyekben a haladás pártján vagyok és úgy találok, már égetően szükséges, hogy egy-két olyan ragyogó tehetség, mint ez a Cicelle gyerek, előállításának varázsával és a „Perdül a szoknyám” vagy más elménc dolgok eléneklésével megreformálja a színházakat.

KOLONICS: Mindent följegyeztem, báró úr.

A BÁRÓ: De leányaim barátnőinek a háta maradjon ki.

KOLONICS: Természetesen.

A BÁRÓ: Bizonynal csodálkozik rajta, Kolonics, hogy én, a komoly ügyek régi bajnoka, ilyen aprólékosan ismerem a színművészeti viszonyokat is. De én titokban, névtelenül, mindig nagy pártfogója voltam a művészeteknek, minden művészetnek. A kép- és szobor-kiállításoknak nem lett volna nálam buzgóbb látogatója, ha időm jobban engedi és csak legújabban is megvásároltam egy híres külföldi művésztől, kinek neve sohase jut eszembe, egy „Kallipygos” című festményt, mely most a nagy szalónban lóg és természetűségével határozottan szemböngyörködtető... De hát hová lett ezen okmány?!... Igaz, most jut eszembe, a felöltőm zsebébe tettem be! Akkor hát, Kolonics, menjen át Norbert szobájába és mondja meg neki, hogy keresse elő a felöltőt, vegye ki belőle az okmányt és nyujtsa át magának. Erre nézve, miután most már mindent tud, még csak azt jegyzem meg, hogy Cicuska a szerződéssel vagy valamennyi szerepet követeli, kivétel nélkül mindegyiket, vagy Szedlacsek fejét.

KOLONICS: Az első cikknek mindenestre ezt a címet adom: „Feltétlenül követeljük Szedlacsek fejét!” És addig követeljük ezt, feltétlenül, mindig feltétlenül, míg három-négy hét múlva elhozhatom tálcán, a szerződést a szerepekkel, valamennyi szereppel!

(Második szín: a titkár szobája.)

AUSPITZ (az ablaknál egy rózsaszínű levélpapírt vizsgál): Várjon csak!... megvan!... Nem Strausz Oszkár, hanem: *Szalóme, Oszkártól*... Hetedszer, nem Czirmos, hanem: *Cziránóból Roksán*... és végül, nyolcadszor, ez már egészen világos: *Napkelleti kirájkisasszony*, két *l*-el és *j*-vel. Ez a kis bűbajos mindent tud; ha még helyesírást is tudna, akkor maga volna a tökéletesség.

KOLONICS (mélabúsan): Holnap az egész város rajtam fog nevetni.

AUSPITZ: Dehogy!... Holnap az egész város tudni fogja, hogy honnan fúj a szél. Csak nem képzelem, hogy Cicuska titokban tartaná, ami vele történt?!... Holnap valamennyi színházi lapban újra benne lesz az arcképe és a legélelmesebbik rajtot is közöl, amelyen az öregúr Cicuskát kiragadja a halál torkából.

KOLONICS: Annál rosszabb. A báró rám lesz dühös, ha meghallja, hogy nevetnek rajta.

AUSPITZ: Ki fog nevetni rajta? Akinek olyan rengeteg sok pénze van, mint neki, az soha se lehet nevetséges. Szedlacseken fognak nevetni! Az egyik azt fogja mondani: micsoda pech! A másik pedig: no, ez ugyan jól kiválasztotta, kit dühítsen magára! Amint hogy ezt az embert nem is lehet sajnálni. Egy színházigazgató, aki az intrikák boszorkánykonyhájában él és mégis utolsónak tudja meg, hogy Cicuska kinek a barátnője!

KOLONICS: Nem tudok magamhoz térni az álmélkodástól. Igaz, hogy én meglehetősen elmaradtam a világtól... azelőtt szent ember voltam... a háború óta pedig... hisz tudja!... csak az otthonomnak, meg a szerkesztőségben élek... Itt ugyan minduntalan hallok egyetmást, amin sokat kell csóváltatnom a fejem... De hogy egy ennyire öreg úr!... még most is!... és ez a kis „Perdül a szoknyám!...”

AUSPITZ: Hja, édes Istenem!... Különböznél ne gondoljon az öregúrról semmi különösen rosszat. Ő etekintetben, kivált a vagyonához képest, még a messzi múltban is mindig eléggé tartózkodó, vagy legalább is igen diszkrét viselkedésű volt. Amíg a boldogult báróné el nem betegesedett, soha se beszélgetett magáról. Ekkor volt egy viszonya: valami Melanie. Ez a Melanie hosszabb időn át olyan illedelmesen és ügyesen viselkedett, hogy a boldogult báróné, akiből nem hiányzott se a belátás, se a megbocsátás, mindig sajnálta, hogy ezzel a Hágárral, aki tisztelettudásban nagyon fölötté állott bibliai elődjének, soha se állhat szóba. De egy szép napon a báró férjhezadta Melaniet: hamarabb, mint a leányait. És azóta mind mostanáig a báróról soha se lehetett hallani semmit, noha Melanie nemsokára özvegy lett, de csak azért, hogy másodszor is férjhez menjen, egy igen előkelő úrhoz, mert néha még az erény is megelégedt. Ez persze nem jelenti azt, mintha az öregúr búcsút mondott volna a világ örömeinek; de mindenesetre jele annak, hogy mindig sokat adott az illendőségre.

KOLONICS: Az ember azt hinné, hogy egy bizonyos korban... ámbár lehet, hogy ez nem mindig van így... De el se tudom képzelni, hogyan kerülhet össze az öregúr az ilyen kis „Perdül a szoknyám”-mal?!... hiszen színházba is alig jár!...

AUSPITZ: Megsúghatom, mert magam is csak véletlenül tudtam meg. Persze, nem a szerkesztőnek árulom el a titkot, hanem egykori vallásitanítómnak, aki nem adja tovább. Olvasta-e szerkesztő úr Őszi Rózsa munkáit?

KOLONICS: Nem olvastam, de hallottam róluk. Azt is, hogy az Őszi Rózsa álnéven író szerző valójában igen előkelő hölgy.

AUSPITZ: Igen előkelő, de egyszersmind igen elszegényedett. Nem baj; azért a munkái nagyon szépek. Regényeiben csupa nemes, lovagias férfi és tisztalelkű, finomérzésű hölgy sze-

repel, akik légiesen szeretnek, sokat szenvednek, halálukig versenyeznek a nagylelkűségben és mintha csak azért lélekzenének, hogy csupa nemes büszkeséget lehellhessenek ki. De még regényeinél is szebbek azok az ifjúsági olvasmányok, amelyeket a serdülő fiúknak és leányoknak írt. Ezek a könyvek azt tanítják, hogy kétféle ember van a világon: a hangyaszerű, aki földhözragadt, és a sashoz hasonló, aki az ideálok felé tör; hogy csak az ideálokért érdemes élni és nincs szebb dolog, mint az önfeláldozás; hogy csak az az ifjúság teheti naggyá a hazát, amely kész ideáljaiért minden küzdelemre, minden önzetlenségre és az anyagiakról való lemondásra, de minden halálmegvetésre is. És a szavak melegségéből kiérzik, hogy a szerző nemcsak szaval, mint a vezércikkírók, hanem szentül hiszi mindazt, amit leír. Nekem annyira tetszenek ezek a nemes tanítások, hogy az unokahugaimnak és öcsémnek karácsonykor vagy születésnapra minduntalan viszek haza egy-egy új Őszi Rózsát. A baj csak az, hogy - mint a szerkesztő úr szokta mondani - a lélek erős, de a test uram, gyöngé.

KOLONICS: Már sejtem, hogy mi következik.

AUSPITZ: Nos, hát igen. Akármilyen szentül hiszi mindazt, amit leír, Őszi Rózsa nem tud lemondani a selyemharisnyákról. Az egész életről könnyű lemondani, meghalni nagyon egyszerű, de ferdesarkú cipőben járni rettenetes és semmi se nehezebb, mint lemondani a selyemharisnyákról, különösen annak, akinek már a szép mamáját is lakájok emelték a batárba. Az irodalom pedig valahogy még csak megadja a rakott káposztát, de ha valaki szép lábát nem szívesen rejtja a véka alá és úgy gyűjti a sok szebbnél-szebb selyemharisnyát, mint a gyerek a levélbélyeget, ehhez az irodalom már nem elég tehetős. Őszi Rózsa tehát úgy segít magán, hogy szép, nagy lakásában hetenként kétszer szűkkörű tánciskolának ad helyet, választottak számára. A táncórákon aztán a polgárleánykák kíséretében megjelennek néha polgárásszonykák is, akik szintén kedvelik a selyemharisnyákat, de a csinos és drága kalapokat is. Mi természetesebb annál, hogy ezek közül a leánykák és asszonykák közül Őszi Rózsa egyeseket meghív a zsúrjaira is?! És világos, hogy ezekről a zsúrokról Őszi Rózsa régi barátait, néhány olyan tiszteletreméltó öregurat, mint Berzsenyi Jacques báró, nem lehet kizárni. No és ha ilyenkor egy-egy haszontalan leányka, teszem fel a kis Széplaky Cicelle, félrevonul egy sarokba azzal a tiszteletreméltó öreg bácsival, aki a nagyapja lehetne, mi köze ahoz Őszi Rózsának, hogy a Pribicsevics-iskola volt növendéke miről suttog az öreg műbaráttal?! Őszi Rózsa nem láthat és nem tudhat mindent; az ő szép lelke nem is gondol a rosszra. És ha tudtán kívül véletlenül megtörténik, hogy Széplaky Cicuska visszaél az ő vendégszeretetével és jóhiszeműségével, ez még nem lehet akadálya annak, hogy Őszi Rózsa olykor-olykor, alkalomadtán, apró ajándékokat ne fogadjon el régi barátjától, a tiszteletreméltó és minden gyanún felül öreg Berzsenyi bárótól. Mert élni csak kell és selyemharisnyák nélkül élni!...

KOLONICS: Hm, hm.

AUSPITZ: Senki se tökéletes, szerkesztő úr. Azért azok az ifjúsági iratok mégis szépek maradnak.

V. Pinkász meghalt

SZEREPLŐK:

Imhof Brunó grófné, született Berzsenyi Blanka
Berzsenyi Zoltánné, született Berzsenyi Elza

(Történik: Deauville-ban, a *Normandy* egy nyolcszobás appartementjában, melynek az ára naponta nyolcezer frank. A szalón; délután négy órakor. Blanka íróasztalkánál ül és ír; Elza, a nyitott erkélyajtónál, rocking chair-ben, magyar ujságot olvas.)

ELZA: Mit írsz olyan buzgón, már egy félórája? Megint szerelmes lettél valakibe?

BLANKA: Olyan nincs a sifonérba'!... Följegyzem a benyomásaimat.

ELZA: A te benyomásaid!... Még most se gyógyultál ki a naplórásból?

BLANKA: Kinek a pap, kinek a papné. Aztán mit csinálnék itt, mikor a chemin de fer is tilos?!

ELZA: De hát mit tudsz följegyezni erről a pizokfészekről, amelyet még a madár is messze elkerül?

BLANKA: Kérlek, ha nem untat, felolvashatom.

ELZA: Legyen szerencsém.

BLANKA: Hát halld! (*Olvas*): „Deauvilleban azelőtt csak játszottak; most végre észrevették a tengert és egyszerre divat lett fürdeni. Láttam egy pár gyönyörű fürdőruhát, de mennyi csunya test! Mennyi görbe láb és milyen sok has!... Fúj, milyen szomorú is az élet!... Angolok, akik dühöngenek, hogy a *Royal*-ban nem tud mindenki angolul; amerikaiak, akik úgy szórják a pénzt, mintha valami kellemetlen tehertől akarnának megszabadulni; németek, akik az *American Bar* teraszán a hőzentrágereiket mutogatják és levetik a gallérjaikat. Igazán nem csodálom, hogy a franciák utálják ezeket az ocsmány őslényeket. Hát még a napolásuk!... Micsoda anatómiák!... És hogy ne keveredjünk össze ezzel a népséggel, nekünk itt kell dezsönéznünk a grill-room-ban. Alacsony, sötét teremben, összezsúfoltan, iszonyú hőségben. Mert az előkelőség így kívánja. Mennyi áldozatot kíván tőlünk a rang! Csak a játéktér érdek. A Dolly Sisters olyan szépen játszanak és veszítenek, olyan csöndesen és mélabúsan, mintha hivatalból játszanának, mintha egy cseppet se érdekelné őket az egész história. Láttam egy nimandot, aki egy nagy csomó ezerfrankost dobott a baccara-asztalra, aztán rögtön átment a chemin de fer-hez; úgy kellett visszahívni, hogy bezsebelje a megduplázott pénzét. A privében egy atyafi, aki aznap érkezhetett, mert senki sem ismerte, hatmillió frankot vesztett egy óra alatt, aztán köd előttem, köd utánam, eltűnt; senki se látta többé. A négyes számú asztalnál egy délamerikai egyszerre csak lefordul a székről; azt hitték, a guta ütötte meg, de kisült, hogy csak tökrészeg. Aztán egy kis lárma. Egyik játékelügyelő tetten ért két tyúkocskát, amint meg akartak pumpolni egy szerencsés nyerőt. Ezek a hölgyecskék nem azért jönnek ide, hogy ki-ki maga mesterségét folytassa; beérik azzal, hogy néha-néha megvágjanak egy-egy jobbkedvű játékos, akinek soha se jut eszébe, ellenszolgáltatást kívánni tőlük. Deauvilleban nincs szerelem, csak a pénz, a pénz! A privében a nagy tétek után halálos csend. Mintha operációs asztal körül állna az egész sokaság. Néha el is vérzik egyik-másik beteg. Hát ez valami. De én már a harmadik este elvesztettem minden vagyonomat. A papa, mikor

ezt megtudta, dühbe gurult és kijelentette, hogy ha még egyszer beteszem a lábamat a játéktérbe, ne számítsak rá az életében, legfeljebb a halála után. Pedig mit neki az a kilencezer frank?! Egy napi lakás; tizennyolcezer ficcs; egy csomó rongy. De hallani se akar a játékról; ebben az egyben nem lehet vele beszélni. Hát mit tegyek, Uram, Teremtőm?! Így van, ha az ember egész élete sorsa egy öregember szeszélyeitől függ! Valahányszor rólam, Brunóról vagy a fiaimról van szó, mindig arra az álláspontra helyezkedik, hogy nincs az a nagy vagyon a világon, amelyet egy bolond el ne tudna kártyázni. Bezzeg, ha Széplaky Cicuskáról van szó...”

ELZA: No, hallod, mintha egy kicsit hálátlan volnál a papával szemben!...

BLANKA: Erről ne beszéljünk. *(Tovább olvas):* „Mit volt mit tennem?!... azzal igyekeztem kárpótolni magam, hogy ott voltam minden versenyen. Ez ellen már nem lehetett kifogása a papának, akinek siettem elmesélni, hogy a legszerencsésebb istállótulajdonost Mr. Cohn-nak hívják. Sok gyönyörű toalett, amelyet senki se vesz észre; a nők itt nem vetkezhettek le annyira, hogy elvonhassák a férfiak figyelmét a lovaktól. Elzától ezer frankot kaptam kölcsön, de ez hamarosan elúszott; hát most már csak szemlélődöm. Amiben persze nincs mindig öröm. Nagy Boldogasszony napján Deauvillet előzőnlötte a nép, a proletárvilág; azt hittem, hogy a kis Cohn-nal való örvendetes találkozás után most már Nagymarost látom viszont. Ellenben találkoztam néhány hírességgel is. Láttam Raoul Péret-t, Maurice Rostand-t, Emilienne d’Alencon-t és az új Ninon de Lenclos-t, aki életének alkonyán hercegné lett... Te, nagy Isten az égben, ha mindazok, akik ezt az ásatag nőt valaha ölelték és azóta már meghaltak, valamennyien itt feküdnének: Deauville volna a világ legnagyobb temetője!” Eddig jutottam. Itt valahogy beleszövöm Noailles grófnének egy híres költeményét, tudod, azt, hogy: ó, fekete gyász, hogy gyönyörű testemet nem konzerválhatom azoknak a fiatalembereknek, akik még csak ezután fognak megszületni!... ó, hogy nem élvezhetem a jövő századok szép ifjainak csókját!... Aztán megírom, hogy láttam azt a grófnét, aki harminckét kutyát tart a *Royal* két szobájában és hogy micsoda botrányt csaptak a *Royal* lakói, mikor a kutyák két éjjel egymásután szakadatlanul üvöltöztek. Természetesen azt is, hogy végül a kutyák győztek és ott maradhattak a szállóban, mert tulajdonosuk törzsvendég Deauville-ban, a Casino leg-hűségesebb játékosai közé tartozik, noha egy tagban nem tudom, hány ezer holdja van, nem tudom hol. És azzal a méla akkorddal végzem, hogy ez nekem a magyar síkságot juttatta eszembe... miért is az *American Bar*-ban cocktail mellett magamban azt dalolgom, hogy: „Hej, kijé jaz a tanya, hej kijé?... Abbiz a Tóth András uramé!... Hát az a másik, hej kijé? Az is az ő kelmié!...” Hangulatos poén, nem találsz?

ELZA: Én lehangulatosabbnak azt a részeg délamerikait találom, aki lefordult a székről.

BLANKA: Lipótváros gyöngye, veled nem lehet okosan beszélni.

ELZA: Velem nem. Még fiatalkoromban se lehetett. Hát még most már!...

BLANKA: Ejnye, be jókedvű vagy! Valami örvendetes hír tett ilyen viccessé?

ELZA: Nem. A Szívkirályról egy szó sincsen ebben az ujságban.

BLANKA: Azóta se láttalak ilyen derültnek, amikor megtanultad könyv nélkül, amit a frank válságáról írt.

ELZA: Irigyelsz, mi?

BLANKA: Beszélj inkább arról, hogy mi ujság otthon.

ELZA: Semmi. A szegény Pinkász meghalt.

BLANKA: Micsoda Pinkász?

ELZA: Nem emlékszel?

BLANKA: Nem.

ELZA: Nem emlékszel, amikor a boldogult Doktor Szasszafrász, az európai híri tudós, azt diagnosztizálta rólad, hogy fehérvérűségben szenvedsz s hogy neked már harangoztak?!...

BLANKA: Nem emlékszem. Nem is akarok emlékezni. Aki emlékszik, az öreg. És én nem akarok öreg lenni. Soha, soha!

ELZA: Igazad van, ne hagyd magad, Schlesinger!... Nekem is ez a jelszavam. De Pinkász olyan nevezetes szerepet játszott az életedben, hogy vele mégis csak kivételt tehetnél.

BLANKA: Ha megfeszítesz, akkor sem emlékszem.

ELZA: No várj, mingyárt felfrissítem az emlékezetedet! Nem idézem magát Noailles grófnét, a görög-román-francia költőnőt, úgyis mint önkéntes bacchansnőt, hanem valamelyik másik pajzán kortársunkat, mondjuk: Colette Willyt, Lucie Delarue-Mardrust vagy Myriam Harryt. Hát hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy mesebeli királykisasszony, aki olyan fehér volt, mint a szemfedő, mert már haldoklott, szegény. Tudós Szasszafrászok törték a fejüket azon, hogy micsoda titkos féreg foga rágja ezt a hervadó virágot és hogy miképpen lehetne megmenteni a hosszú életnek, tekintve, hogy nem volt páciensük, akinek az apja busásabban honorálta volna roppant tudományukat. Az egyik azt mondta: ha férjhez menne, meggyógyulna; a másik: talán, ha friss vért ömlesztünk bele; a harmadik: elég volna valamivel földeríteni. De mivel? Hiába vitték be hozzá Toby-Chien-t és Kiki-la-Doucette-et, a melankolikus beteget ezek se tudták kicsalni letargiájából, amelyben olyan kényelmesen helyezkedett el, mintha már a ravatalon feküdnék.

BLANKA: Irja Colette Willy.

ELZA: Vagy Delarue-Mardrus. Ekkor a kétségbeesett apa elkezd faggatni a hervadó liliumot: „Mi kell neked, drága gyermekem? Nem akarsz Deauvilleban baccara-t vagy chemin de fer-t játszani?” A beteg nem akart. „Hát mi bajod, angyalom? Szólj és én a csillagokat is lehozom az égről!” A haldokló felnézett. „Az én bajomra - rebegte - csak egy orvosság van. Ha az őszi versenyek után, amikor estenden a fiatal grófok a Nemzeti Kaszinó földszinti termeiben megtáncoltatják a grófkisasszonyokat, én is ott ugrálhatok a grófkisasszonyok közt.” Hát ez nehezebb dolog volt, mint néhány csillagot lehozni az égről, de azért nem kellett kétségbeesni. Mert történetesen éppen akkor a pénzügyminiszter, akinek szüksége volt egy kis aprópénzre, így szólt magában: „Menjünk el vizitába a jó Berzsényihez!” A jó Berzsényi ugyanis akkor már benne volt minden olyan konszernben, amelyet a pénzügyminiszter időnként fel szokott keresni.

BLANKA: Írja Delarue-Mardrus.

ELZA: Vagy Myriam Harry. Szóval, amikor a jó Berzsényi kijelentette, hogy az aprópénz meglesz, de neki van egy leánya, aki meg fog halni, ha nem ugrabugrálhat a grófkisasszonyok közt, a pénzügyminiszter azt felelte, hogy: „Annyi baj legyen!...” és mindent megígért. De a kaszinóban hallani sem akartak a dologról, felháborodtak a miniszter viselkedésén, kormánypárti arisztokraták is fogadkoztak, hogy segíteni fognak az ellenzéknek megbuktatni a pénzügyi javaslatokat és a minisztertanács - hosszú és szenvedélyes vita után, amelyben a gróf-miniszterek annál élesebb hangon fejtették ki nézetüket, minél kevésbé volt egyebük a címüknél - azt határozták, hogy a pénzügyminiszternek ugyan nem kell mennie, de az egész mi egy s mást vissza kell csinálni, természetesen az aprópénzt kivéve, amely végre is szükséges. A jó Berzsényivel meg kell értetni, hogy lehetetlent kíván, de a penyáz, az kell. Ezzel a feladattal a kabinet Monsieur Sans-Gêne-jét, a nagy Győzött bízta meg, aki híres volt arról, hogy a főhercegekkel szemben is a sarkára tud állani és akit talán azért neveztek el a nagy Győzőnek, mert ha gorombának kellett lenni, ebben őt nem lehetett felülmulni. Hűség

magasztalói szerint példátlan gorombaságával csinálta meg a karrierjét. Hát ez aztán meg is mondta, áperthe: „Édes Berzsényi, sok dolog lehetséges. Lehetséges, hogy én holnap mezítláb szaladgálom be Budapest uccáit és azt fogom ordítózni, hogy: éljen a köztársaság!... Lehetséges az is, hogy holnapután a Nap elfelejt fölkelni, vagy hogy földünk összeütközik egy üstökössel, aztán egyet bokázik és ahányan vagyunk, annyifelé repülünk a világűrbe, pont. Csak két dolog nem lehetséges. Az egyik az, hogy kedves felesége, sok jótékony nőegylet elnöknője, valamely nagy ünnepélyen Dolores Pilar főhercegnő sleppjét hordozhassa, pedig, valljuk meg, a főhercegnő komikusan kövér... és másodszor az, hogy kedves leánya, akár milyen finom hölgy, ott lehessen abban a kaszinói kis teremben, ahol a fiatal urak és hölgyek a lóverseny után maguk közt akarnak mulatni. Ámbár ezek közt a fiatal urak közt hülye fráterek is vannak, akiket a második alapvizsgán kéjjel buktattam meg és ámbár...” Nem fejezhette be, mert a papa már nem tudta türtőztetni magát és azt felelte az örmény parasztnak: „Kegyelmes uram, ezen esetben leányomat ki fogom kísérni a temetőbe. De ilyen körülmények közt nem lehetek azon helyzetben, hogy ezen kis ügyben bármelyik konszernnel tárgyalhassak. Mert sok dolog lehetséges. Lehetséges, hogy holnap egy szál kaftánban, mezítláb, egy vas nélkül hagyom el Budapestet, de az az egy nem lehetséges, hogy leányommal, bármi bolondot kíván, együtt ne érezzek.” Erre sem emlékszel?

BLANKA: Az esetre emlékszem, csak azt nem tudom, hogyan jön bele ebbe a históriába az a bizonyos Pinkász.

ELZA: Pedig már jön, sőt rögtön itt is van. Az örmény vagy oláh, már nem tudom, szóval a gorombáskodási ügyek minisztere erre azt mondta a papának: „Nézze, édes Berzsényi, nem kell mingyárt szenvedélyeskedni. Maga nem Shylock; maga jó, mint a falat kenyér. Jó emberek pedig könnyen megérthetik egymást. Miért ne keressük meg együtt azt a megoldást, amely lehetővé teszi, hogy a kis kecske is jóllakjék és a kormány se veszítse el a már nagyon szükséges káposztát? Mit szólna például ahoz, ha az őszi versenyek idején a Park-klub egy hétországra szóló estélyt rendezne, amelyre az udvarhoz tartozókon, a diplomatakon és a minisztereken meg családjaikon kívül csakis olyanok volnának hivatalosak, akiknek az ősei már ott voltak a keresztes hadjáratokban is és ezekkel együtt a maga családja?!” A papa hamarjában nem tudott mit felelni. A Park-klub akkor még egészen új valami volt; talán éppen abban az évben vagy legfeljebb egy-két esztendővel előbb nyílt meg...

BLANKA: Jaj, csak évszámokat ne!...

ELZA: Ne félj!... Elég az hozzá, a papa azt mondta: „Nekem ezen klub még nem elég öreg, de meg fogom beszélni az ügyet betegágyban fekvő leányommal.” Képzelem, mennyit nevettek ezen a vén dámák és a rossznyelvű pöszék! De a gorombaságok minisztere célt ért. Az érdekes hír hallatára Jairusnak, „a zsinagóga fejedelmének” leánya nemcsak, hogy feltámadt, hanem menten táncolni kezdett. Így esett, hogy a „St. Leger” napján, már nem tudom melyik évben, Berzsényi Blanka bárókisasszony Illésházy Gedeon grófnak, az estély főrendezőjének a karján, bevonult a Park-klubba. Ami annál nagyobb feltűnéssel járt, mert annak az évjáratnak, sőt annak az évtizednek a nevezett gróf volt az első gavallérja. A hercegnőktől a fiákeresekig mindenki tudta róla...

BLANKA: Ne mondd, hogy fiákeres!... Hisz az olyan régen volt, mint Jairus!...

ELZA: Bocsáss meg, akkor még az auto nem volt ott mindenkinek a mellényzsebében. De ha úgy akarod, mondjuk: a sofőröktől le a nagyhercegnőkig mindenki tudta róla, hogy a legszebb alkóvokban a legtöbb titkot ő gyűjtötte össze, nem is szólva arról, hogy legalább öt-hat éven át ő volt az a római egyes számú férjje, akiről a legtöbb grófi anya álmodozott. Erre az atlétára sem emlékszel?

BLANKA: Ne beszélj, ne beszélj!... Persze, hogy emlékszem, bár akkor nem voltam magamnál!... Az az est sokáig olyan tündérinek tűnt fel, hogy még most is gyorsabban dobog a szívem, ha rágondolok.

ELZA: Értelek, bár az én számomra, talán a nagyobb multság okából, a kis vízfejű Nyuszi gróft vezényelték ki, aki azt kérdezte tőlem: „Mondja, Elzácska, tulajdonképpen mennyi pénzünk van maguknak?” Amire én, hogy megmutassam, milyen vakmerő tudok lenni eleven gróffal szemben is, azt feleltem: „Éppen tízszer annyi, Guidó, mint amennyi a maga őseinek volt, Csák Mátétól kezdve a mai napig.” Természetesen, erre szorítkozott az egész társaságunk, amíg neked Pinkász könyökénél dobogott a szíved.

BLANKA: Pinkász könyökénél?

ELZA: Mert Pinkásznak Illésházy Gida gróft neveztek. Persze, csak a születettek körében, a „maguk közt”-ben, abban a kréta nélkül vont bűvös körben, amelybe vendégül csak akkor léphetsz be, ha milliárdjaidat Newyorkból vagy Chicágóból hoztad... akkor is csak szörnyű lámpalázzal. Hogy mért neveztek el így, azt ma már, egy-két nagyanyán kívül, senki se tudná megmondani. Talán egyszer furcsa afférje lehetett valami Pinkással. Vagy a szokottnál jobban gyűlölte a Pinkászokat. Vagy, meglehet, szűk körben, kivételes kabaré-tehetséggel tudott kifigurázni egy bizonyos, jólismert, nyilván kómikus Pinkászt. Mit tudom én, hiszen az ilyen elnevezések alapja mindig valami gyerekesség. Annyi bizonyos, hogy amíg nem igen mozdult ki a maga eleméből, a cseresznyeajkáról, vagy mondjuk: a Gainsborough-szájakról folytonosan ez hangzott körülötte: „Pinkász, jöjjön ide!... Pinkász, kérem, mondani akarok magának valamit!”... Ha édes-kettesben sugdolózott hol az egyik, hol a másik szép asszonnyal, ezek aligha szólították Pinkásznak, de az éppen hogy fölcseperedett konteszkák, akikben még csak a csípős nyelv árulta el a felnőttet, amint tudatosan vagy öntudatlanul keringtek a legszebb példány férjjelölt körül, örökösen azt csiripelték: „Pinkász!... Pinkász!...”

BLANKA: No, nem illett rá ez a név.

ELZA: Akkor nem. Hanem később, amikor elzüllött...

BLANKA: Elzüllött? Ez a latifundiumos? Ez a szép ember, aki valamikor térdig járt a rózsában?

ELZA: Olyan alaposan elzüllött, hogy utóbb rá se lehetett ismerni.

BLANKA: És a húszezer hold?

ELZA: Azt már régen megvette a zsidó.

BLANKA: De hát min ment tönkre ez a nábob? Nincs az a nagy vagyon, amelyet egy bolond el ne tudna kártyázni, ahogy a papa mondja?...

ELZA: Csakis.

BLANKA: Értem. Te most egy erkölcsnemesítő történetet adtál nekem elő, hogy még itt Deauville-ban okuljak belőle és ne álljak elő azzal, hogy szeretnék tőled még ezer frankot kérni.

ELZA: Bizonyisten, eszembe se jutott. Sőt, elismerem, hogy a szegény Pinkászt nem csak a kártya tette tönkre. Min megy tönkre az ember? Néha gonosz véletleneken, de sokkal gyakrabban gyöngeségeken és pazarlásokon. A szegény Pinkász tragikuma talán ott kezdődött, hogy a szépapját még nem hívták Illésházy-nak. Valami kettős neve volt; mondjuk: Vicli-Pucli. A Vicli-Pucliak is katona-ivadékok voltak, mint az Imhofok és az ilyen családoknak néha az előkelőséghez nincsen egy vasuk sem...

BLANKA: Csak semmi személyeskedés!...

ELZA: Isten ments!... Pinkász szépapja, aki gárdatiszt volt, mikor a bécsi udvarban kifejtett tevékenységéért megkapta a grófi címet, egyszerre elúnta a pénztelenséget és váratlan elhatározással feleségül vette azt az özvegy péknét, akivel egy negyedszázad óta boldog szerelemben élt. Aztán, mint ennek örököse, elköltözött a Bácskába, ahol néhány holdacskát vásárolt. A fia itt elkezdett sertéssel kereskedni, nagyon meggazdagodott és lassanként megszerzett egy egész megyét. Így Pinkásznak az apja már sok szolgálatot tehetett a kormánynak és ez kieszközölte azt a fejedelmi kegyet, hogy az illésházi uradalom tulajdonosa Illésházy gróffá léphessen elő. Pinkásznak kellemetlenek voltak ezek a családi emlékek. Szerette volna, ha mindenki azt hiszi, hogy a nádortól származik. Azért úgy élt, mintha a történelem diktálná minden mozdulatát. Úr volt, de mutatni akarta, hogy úr - ami mindig tragikus gyöngeség. Szebben és könnyelműbben kártyázott, mint azok, akiknek a vakmerőség a művészetük vagy a mesterségük és boldog volt, amikor a walesi herceg egy kis vagyont nyert el tőle. Semmi pénzt se sajnált azért, hogy övé legyen a monarchia legjobb versenystájlója. Azt akarta, hogy őt tartsák az elegancia példaképének és szórta az ajándékot, meg a borraival, hogy a fejedelmet játssza, akinek minden pénz szemét. De a sertések annyit rőfögtek össze, hogy mindezt kibírta volna. Ahoz, hogy ez a jól megalapozott vagyon összedőljön, a nőnek kellett közbe lépnie. A végzetes nő meg is érkezett, a Sün személyében. Nem kérdezem, hogy emlékszel-e, mert már mondtad, hogy semmire sem emlékszel, de ha járatos vagy az újkor történetében, akkor tudnod kell, hogy ki volt a Sün.

BLANKA: Nem töltöttem ifjúságomat az Orfeum-kávéházban, történelmi ismereteim tehát egy kissé hézagosak.

ELZA: Több tisztelet a Sünnek, aki most Dél-Amerikában szerez dicsőséget hazánknak! Művésznőről van szó, gyermekem!

BLANKA: Akit a kaszinóban neveztek el Sünnek?

ELZA: Nem, a kulisszák mögött nevezték el így. Mert rendkívül kicsi szeme volt és mert nem volt jó hozzáérni.

BLANKA: Várj csak!... Valami rémlik az előidőkből!... Csobánc, Tátika, Somló idejéből...

ELZA: Jó helyt tapogatózol. A Sün a Dunántúlról érkezett Pestre, harmadik osztályon, húsz forinttal, de olyan ételvellekkel gazdagon, amelyek fölértek néhány ezer bácskai sertéssel. Árvaleány volt, akit gyámja, egy cinikus bácsi, kioktatott arra, hogy ezen a világon csak két dologért érdemes élni: a pénzért és a szerelemért... és hogy ha egy jóalakú leány a színpadon mutogathatja az idomait, akkor még főherceget is foghat. Akkortájt tudniillik egy-egy öreg főherceg volt az ideál. Tehát mindenáron színésznő akart lenni. De nem volt, ami vagy aki ajánlotta volna és egy ideig senki se akart tudni róla. Nem volt haja, nem volt szeme, nem volt izlése, a hangja, mint egy gyöngytyúké. „Ordinaré vagy, lelkem” - mondta az az igazgató, akit később megmentett a csódtól. „Olyan vagy, mint egy tót szolgáló” - mondta egy másik. „Fiatal vagyok, a testem szép, jól táncolok, mi kell egyéb?... hisz ez azt jelenti, hogy tehetséges vagyok!...” És észre kellett venni, hogy az egész lényében van valami canaille-vonás, amelyet a közönség egy része izgatónak találhat. Aztán nemcsak az alakja szépségével büszkélkedhetett; volt esze, ügyessége, akaratereje és nem voltak aggodalmai. De Pinkász nélkül, akármilyen elszánt személy volt, ma veterán komika volna a vidéken. Mi tetszett meg Pinkásznak ezen a nőn? Világos, hogy ha egy nő le tud kötni egy olyan férfit, akiről nem tudjuk megérteni, hogyan akadhatott meg a szeme ezen a személyen, akkor ennek a nőnek vannak titkos erői. Csakhogy ezek a titkos erények meglehetősen mindennapiak. Elég az hozzá, Illésházy Gida észrevette a Sünt és rejtély, hogy miért, de miután vagy másfél évtizeden át virágról-virágra szállt, a Sünnel megállapodott. Színpadhoz juttatta, estéről-estére virágos kertet csinált az öltözőjéből, pompás lovakat és városszerte megbámult fogatokat ajándékozott neki, - mert akkor még nem voltak Hispano-k és Rolls-Royce-ok, sőt Mercede-

sek sem, - ügető- és versenyistállóval, yachttal, mesés ékszerekkel és amit akarsz, kedveskedett neki, aztán, mindezek koronájául, hol egy-egy földbirtokot, hol egy-két bérházat íratott a nevére. Kezdetben, alighanem tüntetni akart vele, hogy ha ő egy színésznőcskét a kegyeibe fogad, ennek nincs mit irigyelnie a hercegasszonyoktól. De mit tesz Isten? A pompa, amellyel Pinkász körülvette a tehetséges kezdőt, a Sünt híres és ünnepelt színésznővé varázsolta át. A művészi sikernek mindig az volt az egyik főfeltétele, hogy „Folyton, szakadatlanul beszéltes magadról, még pedig úgy, hogy minél többen irigyeljenek!” A Sün pedig értett az önadmisztráláshoz, sőt nálunk ő tette ismeretessé ezt a művészetet. És egyszerre Pinkász kezdte szerencséjének tartani, hogy az ünnepelt annyi férfi közül éppen őt tüntette ki.

BLANKA: Amiből az következik, hogy a körülrajongott Illésházy Gidának, akiről két hétig magam is álmodoztam, nem volt elég esze.

ELZA: Kedvesem, a drámákat mindig együgyű, vagy a legjobb esetben nagyon naiv emberek csinálják. Ha a világ csupa bölcs emberből állana, akkor egyebet se olvasnánk az ujságban, csak azt, hogy ma hol ennek, hol annak a diktátornak sikerült hazája pénzével a külföldre szöknie. Pinkász nem volt politikai zseni, sőt ellenkezőleg. De a Sün az volt. És mikor Pinkász, akinek már nem volt annyija, mint neki, egy nagy kártyacsatában az illésházi uradalom maradékát leadta Csihál Zdenkó grófnak, a Sün szó nélkül átpártolt a szerencsés nyerőhöz. Pinkász ezen úgy elkeseredett, mint a te színdarabodban Csikós Bandi, mikor Rózsi megcsalja a pandúrral, de - mert nem szerette az italt - bánatát nem borbába, hanem kártyába fojtotta.

BLANKA: Aki kártyázik, minden baját elfelejti. Elfelejti gyermekét, apját, anyját; elfelejti szerelmét; a játék a legjobb búfelejtő.

ELZA: De méregdrága orvosság.

BLANKA: A pyjamáját is elvesztette szegény?

ELZA: Ezzel keveset mondasz. Sokáig egy kis apanázsból éldégt és görcsösen ragaszkodott a hajdani uraság valami szomorúan bágyadt visszfényéhez. Még egyre több borraivalót adott, mint amennyibe az élelme került; a ruhája még londoni és párizsi származású volt, de már lerítt róla a sokat kefélttség; és sohase lehetett kesztyű nélkül látni, ami talán szimbólum akart lenni. De aztán jött a sok uzsorás és ezekkel a teljes összeomlás. Ez után már nem következhetett más, csakis a kokó. És ettől fogva a film sebesen pörgött le. Csúnya dolgokat csinált, hogy kokóhoz juthasson s végül, egy világos pillanatában eszébe jutott a Vicli-Pucli-ak jelmondata: „Lehet csúnyán élni, de meghalni szépen kell.” No és aztán az úri öngyilkosság, a vadászfegyver, slúsz. Ez a szegény Pinkász szomorú regénye.

BLANKA: Régimódi ember volt, nem tudott tovább jutni a daumont-fogatnál. Ha megértette volna az idők szavát, a Sün árulása után felcsap mozisínésznek. Se Psylander, se Valentino nem versenyezhetek volna vele; hiszen ezek csak szerény kereskedősegédeknek tunktek volna fel az úriasságnak, az eleganciának és az örök Don Juannak e mellett a pompás megtestesülése mellett. Most az ő temetésén pofozkodnának Amerika hölgyei közül a legérzelmesebbek.

ELZA: Vagy értékesíthette volna a tenisz-tudományát. Suzanne Lenglen-nak Pyle, az impresszárió, százezer dollárt fizet az amerikai kirándulásért, de majdnem ugyanilyen ajánlatot tett Cochet-nak, a legjobb francia teniszjátékosnak is. A Sün hónapokon át nem höröcsögösködik össze ennyit Buenos-Ayresben. De hát te, aki semmire sem emlékszel, már nem tudod, hogy Pinkász milyen gyönyörűen játszott. Ha egyet gondol és ráadja a fejét, hogy professzióból játsszék...

BLANKA: Szegény Pinkász!... De jó, hogy eszembe juttatod a teniszt. Mingyárt öt óra... Gyerünk, magyar Suzanne Lenglen!...

VI. Családi tanács

SZEREPLŐK:

Imhof Brunó grófné, született Berzsényi Blanka
Berzsényi Zoltánné, született Berzsényi Elza

(Történik: Berzsényi Zoltánéknál. Idő: déli tizenkét óra.)

ELZA (öltözőasztalánál, fésülőköpenyben, kozmetikai csodaszerei között. Tükörbe néz és nagy figyelemmel vizsgálhatja előbb az egyik, aztán a másik szeme szegletét).

BLANKA (uccai ruhában, benyit): Tizenkét óra és te még most is kenteficéled magadat?!

ELZA: Sajnos, ez ma már sokkal nagyobb munka, semhogy egy-kettőre készen lehetnék vele.

BLANKA: Légy nyugodt, még most is úgy festesz, hogy nem kell sokáig festened magad. Olaszországnak meszeletlenül is te leszel a legszebb.

ELZA: Ha tudnád, hogy milyen kedves fiú!

BLANKA: Elhiszem, de kérlek, áldozd fel egy percre. Komoly dolgokról szeretnék beszélni veled...

ELZA (tovább kefélgeti az arcát): Parancsolj!

BLANKA: Tudom, hogy nem szeretsz arról beszélni, ami komoly, véresen komoly. Hogy csakis egy dologgal akarsz foglalkozni...

ELZA: Csakis! Éppen elég öreg vagyok már arra, hogy ne gondoljak másra, csak a szerelemre. Ha az ember idejekorán tudná, hogy csakis ezzel az eggyel érdemes foglalkozni!...

BLANKA: Barátom, amit gyermekkorunkban elmulasztottunk...

ELZA: Azt hiába sírjuk vissza, ebben igazad van. De legalább az utolsó percek nem akarom elszalasztani.

BLANKA: Mégis letagadtad az esetet, mikor észrevettem, hogy Olaszország felé orientálsz.

ELZA: Mert akkor még nem győződtem meg róla, hogy milyen kedves tud lenni!... Te, hidd el nekem, hogy a latin az első emberfajta!...

BLANKA: Akkor az volt a mentalitásod, hogy: egészen gyerek hozzád!...

ELZA: Hiszen, ha ez csak a mentalitáson fordulna meg!... De hát mi az a komoly dolog?... vagyis inkább, mi az, amit te tartasz komolynak?

BLANKA: A családi érdek.

ELZA: A családi érdek? De melyik? Sokan vagyunk a családban és mindegyikünknek annyi az érdekünk!...

BLANKA: Vannak közös érdekeink is. Életbevágó, nagy érdekeink. Akármennyire lefoglalja minden gondolatodat az a hon, ahol a citrom virul, észrevehetted, hogy mostanában, pont a legújabb időben, borzasztóan lecsúsztunk.

ELZA: Lecsúsztunk? Miből következteted ezt? Én, bizony Isten, nem vettem észre.

BLANKA: No, a szegény papa észrevette! És éppen ez bánt a legeslegjobban. Mióta kimaradt a felsőházból, a papára nem lehet ráismerni. Egyszerre összeesett, összetöpörödött. Félek, nagyon félek, hogy ez a váratlan sérelem egyszerűen el fogja vinni.

ELZA: Ugyan, ugyan!... Nem mondom, hogy nem bosszantotta a kellemetlen meglepetés, de amennyire lenézi ezt a felsőházat...

BLANKA: Minél mélységesebben lenézi, annál inkább bántja, hogy most már még ebben a pót-főrendiházban se jutott neki hely. Ha vicceket mond róla, ez csak a karzatnak szóló legénykedés. A valóság az, hogy iszonyúan fáj neki a dolog. Hitted volna, hogy lesz valaha kormány, amelyet a papa csak „a tisztelt vadásztársaság”-nak nevez?! Ma, amikor aranyért se lehet olyan embert találni, aki nem kormánypárti!

ELZA: Na ja, még lelkesedjen is ezért a rendszerért, amelyik őt skartba tette?!... De ez nem jelenti azt...

BLANKA: Hát mondok neked mást. A multkor, amikor a mi lapunk is átvette azt a bizonyos külföldi híresztelést a királyválasztási kombinációról, a papa rögtön hívatta Kolonicsot és azt mondta neki: „Hogyan merészel ön az én lapomban reklámot csinálni azon fiatalembernek?! Azon fiatalembert én nem ismerem; eddig még nem jelentkezett nálam. Jegyezze meg magának, Kolonics, hogy én törvényes uralkodómnak, Ottó királynak leghívebb embere vagyok és mint ilyen, ezennel felhívom önt, tüstént üljön íróasztalhoz és saját külön cikkel haladéktalanul tegye jóvá hibáját!” Annyira kikelt magából, hogy az arca violaszínűre vált; Kolonics is, én is, azt hittük, hogy no most mingyárt nagy baj lesz!... Ha akkor láttad volna!...

ELZA: Nagyon jó jel, hogy még tud haragudni. Akiben már csökken a vitalitás, az nem dühös, hanem melankólikus.

BLANKA: Irigylem az optimizmusodat. Persze, aki szerelmes, annak semmi se fontos a szerelmén kívül. De én észreveszem az aggasztó jelenségeket. És fájdalommal látom, hogy ez a sértő mellőztetés milyen rettenetesen megrendítette a papa egészségét. Az öreg hivatalnokok belehalnak abba, hogy a nyugdíjaztatásuk után nem járhatnak be a hivatalukba, aktákkal pepecselni. A papa is ilyenformán van. Annyira megszokta a főrendiházi tagságot, hogy főrendiház nélkül már nem is tud élni. Szeretném, ha nem lennék jó próféta, de majd meglátod, hogy hamarosan meg fogja ölni ez a kegyetlen csapás.

ELZA: Nem hiszem, hogy ennyire szívére venné a dolgot. Elvégre, mit neki, hogy együtt ülhet a főrabbival?!...

BLANKA: Mindíg túlságosan sokat adott arra, hogy kellőképpen megbecsülik-e... Hiszen ez a gyöngéje.

ELZA: De azért mindig bölcs és praktikus ember volt. És meg vagyok győződve róla, hogy titokban most is sokkal többet törődik Széplaky Cicuskával, mint a nagy és a kis politikával.

BLANKA: Már a Széplaky se kell neki. Hagyta, hogy elvigyék filmezni, nem tudom hová a pokolba.

ELZA: Bizonyosan más kislányt szedett fel, nem tudom honnan a pokolból.

BLANKA: Nem, nem, ezt nekem jelentették volna. Hidd el, úgy van, mint a mesebeli királykisasszonyok. Nem eszik, nem iszik, nem alszik, csak sír a régi szép főrendiház után. Természetesen nem akkor, amikor valaki láthatja. Rejtegetni igyekszik, hogy szenved, de csak annál rosszabb. És ha nem sikerül életkedvet öntenünk bele, a jövő évet már nem fogja megérni. El fogja vinni titkolt bánata.

ELZA: De hiszen te verseket szavalgatsz nekem!

BLANKA: Hogyan lehet kedved tréfálni, amikor én ilyen szomorú dologról beszélek?! Ha gyakrabban látnád, magad is megijednél; olyan kicsi lett, csak úgy, máról-holnapra. Persze, te semmit se látsz, mert neked mindent pótol az olasz. Én azonban jól látok és mondhatom, nagyon el vagyok keseredve. Maradék nélkül el vagyok keseredve; száz százalékig el vagyok keseredve.

ELZA: A papa egészségi állapota nekem se közömbös, de bocsáss meg, mindez csak rémlátás.

BLANKA: Bár igazad volna, de a te kételkedésed az én aggodalmaimat nem oszlatja el. Nekem egy kis vállvonogatással nem vered ki a fejemből, hogy a papa, ha nem sikerül új életet öntenünk bele, az ősszel el fog távozni közülünk. „Nemsokára a versenylap rólam is meg fogja írni, hogy *eingegangen*” - mondta nekem a multkor szomorú mosollyal. Én egy kicsit komolyabban fogom fel a dolgot, mint te, szerelmed végtelenségében, és nem titkolom el előtted, hogy kötelességünknek tartom, új lelket önteni a papába, földeríteni és elkövetni mindent, hogy újra kedvet kapjon az élethez.

ELZA: Einverstanden, de hát hogyan? Kislányokat nem hozhatunk neki.

BLANKA: Fúj, te gyalázatos!

ELZA: Ezzel csak azt akartam mondani, hogy nem tudom elképzelni, hogyan akarnál új életet önteni bele.

BLANKA: Hiszen, ha tisztában volnék azzal, hogy miképpen kellene a papát meggyógyítani, nem jöttem volna el, tanácsot kérni tőled, hanem hagynám, hogy zavartalanul lubickolj tovább a szerelem hullámaiban és megtenném magamtól, amit kell. De csak annyit tudok, hogy okvetetlenül, minden áron ki kell találnunk valamit, ami a papát földerítse. És ez nem lehetetlen. Akármennyire lecsúsztunk, egyetlen jó ötlet, egyetlen nagy társaság-siker elég volna hozzá, hogy megint mindenki csak rólunk beszéljen, ami mindenesetre felrázná a papát letargiájából. De bár a fantáziám sohase pihen és így ötletekért nem kell a szomszédba mennem, családi tanácsot kell tartanunk, mert tagadhatatlan, hogy neked több a praktikus érzéked, mint nekem, tehát jobban meg tudod ítélni, mint én magam, hogy melyik ötletemtől várhatunk szenzációs sikert. Szóval, azt szeretném, ha szigorúan bírálnád meg az ötleteimet. Ne felejtse el, hogy nem volna értelme semmiféle kockázatos próbálkozásnak, hanem olyasmit kell ki-eszelnünk, ami kétségtelenül biztosítja a szenzációt. Hogy a papa újjáéledjen, száz százalékig vissza kell szerezni a család nimbuszát.

ELZA: Ha nem ötleteket, csak praktikus megjegyzéseket vársz tőlem, szívesen állok rendelkezésedre. Csak öttől hétig leszek Olaszországban; addig ráérek.

BLANKA: Hát elmondom, hogy eddig mi minden fordult meg a fejemben. A legmonumentálisabb ötletemmel kezdem; azzal, amelyik halálos bizonyossággal garantálná a sikert. Arra gondoltam ugyanis...

ELZA: Mért mondod: „ugyanis”? Zavarban vagy?

BLANKA: Dehogy is! Ha az ember komoly dolgokról beszél, önkéntelenül megfelelő stílusban szólal meg. Az előbb te is azt mondtad, hogy: „elvégre”.

ELZA: Elvégre igazad van.

BLANKA: Tehát arra gondoltam, hogy egy nagyszerű templomot kellene építtetni, egy olyan bazilikát, amilyen Pesten eddig még nem volt. Egy építészeti remekművet, az Örökimádás templomát, amely fantasztikus és álomszerű volna, mint a James Ensor katedrálisa. Ennek már a híre is elsöpörne minden konkurenciát; a tervünkről és ennek lassú megvalósulásáról

évekig beszélne az egész világ. Nálunk már régi családi tradíció az Egyház irányában való tisztelettudás, de egy ilyen templomnak a felépíttetése még sohase volt olyan időszerű, mint ma. Hála Istennek, ma semmire olyan általános, mint a vallásosság...

ELZA: Talán az egy rövidhajat kivéve...

BLANKA: ...és a vallásosság megnyilvánítása a mi köreinkben ma már, azt lehet mondani, parancsoló divat...

ELZA: Akár a Black Bottom...

BLANKA: Ej, veled nem lehet beszélni! Mindíg elfelejtem, hogy szeretsz úgy viselkedni, mintha egyenesen Voltairetól származnál. Én, aki vallásos vagyok, igazán, mélyen, száz százalékos vallásos...

ELZA: Hagyd már a százalékokat! Ha valaki hallaná, hogy mennyit emlegeted ezeket, azt hinné, hogy zsidó vagy.

BLANKA: Micsoda buta tréfa!... Szerencsére, a papa a legtávolabbról se voltaireiánus és nagyon nem szereti az ilyen hányavetiségeket, kivált, ha a vallásról van szó. Különbözik te magad is, ha egy kicsit fékezted a jókedvedet, amelyet csak a boldog szerelemnek tulajdoníthatok...

ELZA: Úgy van, úgy van!...

BLANKA: ...el fogod ismerni, hogy erről a gondolatról érdemes volna komolyabban beszélni...

ELZA: A terved igen szép, de mit gondolsz, mibe kerülhet a James Ensor katedrális a mai építkezési árak mellett?!... nem is szólva a telekről, mert az építkezés költségeihez képest ez mindenesetre bagatelle...

BLANKA: Erre a nehézségre magam is gondoltam...

ELZA: Nehézség? Meséld el az ötletedet Brunónak vagy Tibornak és az ő arcukról az én praktikus megjegyzésemet is leolvashatod.

BLANKA: Hát beszéljünk egy másik ötletemről. Mit szólnál hozzá, ha megint darabot írnék?!

ELZA: Ajjaj!... Ez mindenesetre kevesebbe kerülne, mint egy katedrális, de emlékezzél csak vissza *Csikós Bandi*-ra! Mennyi csalódás és mennyi bosszúság!

BLANKA: Azóta sok víz lefolyt a Dunán. Akkor még egészen szokatlan dolog volt, hogy egy társaságbeli nő darabot írjon és az egész irodalom féltékenykedett. Most már... édes istenem, nemsokára ott tartunk, hogy a társaságbeliség az írással kezdődik. Aztán akkor még libácska voltam... úrikisasszony, aki mindenről beszélhet és írhat, csak arról nem, amit gondol... míg most már!... És képzelj el, mekkora öröm volna a papának a tomboló siker!...

ELZA: A hivatásos színműírók most is összefognának ellened.

BLANKA: Csakhogy most már az egész világ unja ezt a sok hivatásost! Mindenki torkig van ezzel a temérdek sablonos, mesteremberi munkával, amelynek nincs más célja, csak a szórátkoztatás, a röhögni vágyó közönség kiszolgálása, az aljas ösztönök csiklandoztatása és az üzletcsinálás. Ma már az egész világ kultúráját követel, az irodalomért eped, a kultúra és az irodalom Messiását várja, aki kikergeti a kufárokat a színházi csarnokokból. És én irodalmat akarok adni, komoly, magas színvonalú irodalmat, valami újat az elcsépelet helyett, valami mélyen emberit és egyszersmind magasat, magasat!...

ELZA: Aztán, mire elkészülsz a darabbal, a közönség már megint röhögni akar, mert időközben, amíg új ösvényt törtél, belefáradt a mélybe és magasba, örökre megunt a kultúráját és messze elkerül mindent, amiben irodalmat szagol. A színházban a divat gyorsan lovagol.

BLANKA: Engem a divat megváltozása nem fog zavarba ejteni, mert amit én írok, az színház lesz, a legtisztább színház a világon. Százszázalékig irodalom és százszázalékig színház. Bocsásd meg, hogy figyelmeztetésem ellenére is megmaradok emellett a szólásforma mellett, de azt, hogy az én munkám milyen mélységes irodalom lesz és egyszersmind mily tökéletesen színház, azt csak százalékokban lehet kifejezni.

ELZA: Szeretem, hogy százszázalékig érvényt szerzesz valamennyi elvednek. Ha elv, hát legyen kövér. De ez a kijelentésed kíváncsívá tesz arra, hogy mit nevezel színháznak.

BLANKA: Színháznak nevezem azt, ha az író a magasban szárnyalva is számol azzal, hogy a rivaldán túl szerzőre-éhes bestiák vicsorgatják a fogaikat és dob nekik egy-egy koncot, hogy ne őt magát egyék meg. Koncnak pedig azt a nem tudom mit nevezem, ami fel tudja izgatni a petyhüdt idegeket. Mit szólsz például ehez a címhez: „A kisasszony szül”?

ELZA: Csikós Bandi idején feltétlenül hatott volna. De ma már, öregem!...

BLANKA: Szóval szerinted bátran helyet foglalhat benne még egy-két modernizmus.

ELZA: Például?

BLANKA: Például hősnőm érzéki kisiklása egy néger táncossal.

ELZA: Ojjé! Mi ez a tenger síma tükréhez képest?! Olvastad Glória barátnőnk legújabb regényét, az „Egy pokoli éj”-t? Ebben mind a kilenc női szereplő szerelembe esik, mind a húsz férfiszereplővel, tekintet nélkül korra, foglalkozásra és családi állapotra. Én csak azt szeretném tudni, hogy kedves férje, Gloriosus úr, miket gondol magában, mikor a „Szerelmi zsúr” című fejezetet olvassa. Beéri azzal az egy gondolattal, hogy: hiszen ő már csak a világ előtt férje önagyságának, de nem isten előtt?!...

BLANKA: Glória bizonyosan megmagyarázta neki, hogy a képzelet csapongása még nem autobiográfia és hogy aki nem akar egy-két latnyi koncessziót tenni a közönségnek, az ne vegyen tollat a kezébe.

ELZA: Hát ha tudni akarod a véleményemet, én azt hiszem, hogy a közönség, ez a bestia, akármennyi koncessziót dobsz is neki és akármilyen halhatatlan művet alkottál is az asztalfiókod számára, téged mindig dilettánsnak fog nézni és ezen nem változtat se egy-két latnyi, se egy-két mázsányi konc vagy koncesszió. Ennyi eredmény pedig aligha elégséges arra, hogy új életkedvet öntsön a papába.

BLANKA: Nagy tévedés. A közönség engem nem fog dilettánsnak nézni, mert én olyan újítással jövök, amelyet lekicsinyelhet a hivatások irígykedése, de maga a közönség nem kicsinyelhet le. Én tudniillik darabomat a közönséggel együtt akarom megírni és reformáló munkámban éppen ez lesz az úttörés.

ELZA: A közönséggel együtt? És hogyan képzeled ezt?

BLANKA: Csak úgy, egészen egyszerűen, szabadon olyan úttörő szerzők nyomán, akik darabjaikat a kritikához képest átalakítgatják. Figyelj ide! Az első este a darabnak csak a vázlata kerül színre és előadás után a közönség szavaz. Például: meddig küzdjön a hősnő szerelme ellen?... meghallgassa-e imádója esdeklését és ha igen, mikor?... megtudja-e a férj a házasságtörést és ha igen, megtorolja-e?... jól végződjék-e a darab, vagy halállal és ha az utóbbi megoldás látszik logikusnak, hányan essenek áldozatul és melyik hogyan? A szavazás eredményéből aztán a szerző levonja a konzekvenciákat és a második este a színészek már aszerint játsszák a darabot, ahogyan a premiére közönsége tegnap megszavazta. A második előadás után új szavazás; ennek eredményéhez képest módosítások, vagy új változtatások; és így tovább, minden előadás után népszavazás és a napi versenyeredménynek megfelelő javítgatások. Végül, a századik előadás felé, a szerző és a közönség együttműködéséből olyan

hatalmas munka alakul ki, amelyhez már nem férhet semmi kifogás és amelynek láttán az utókor, tisztelete jeléül, leteszi bonckését.

ELZA: És ezzel a bonckéssel akarsz a szegény papának örömet szerezni?

BLANKA: Nem csakis ezzel, hanem ezzel és egy olyan kombinációval, amely a papát okvetetlenül fel fogja rázni letargiájából. A közönséggel való együttműködés úttörő tervét ugyanis össze akarom kötni a Mussolinival való együttműködés világszenzációjával.

ELZA: Tessék?

BLANKA: Ez az ötlet akkor villant át a fejemen, amikor a papa azt fejtegette, hogy a parlamentarizmus és különösen a két-kamarás rendszer már végképpen lejártá magát, mert semmiféle politikai rendszer nem lehet örökéletű. És arra, hogy a parlamentarizmust helyettesítsük valamivel, semmire olyan alkalmas, mint a fasizmus, mert hiába, a kemény ököl mégis csak a legjobb politika. Ahogy a papa ezeket a szavakat kiejtette, egyszerre, mint valami isteni kinyilatkoztatás, eszembe jutott Mussolini darabja.

ELZA: Mussolini darabot írt, mint te?

BLANKA: A fasizmus atyja, mikor miniszterelnök lett, nem kért szabadságot, mint az új miniszterek szokták - az igaz, hogy kitől is kért volna?! - hanem leült íróasztalához és mialatt öleb helyett dédelgetett öl-oroszlánkája a fasizmus dicsőségét dorombolgatta körülötte, páratlan energiájával papírra vetett két hosszú felvonást. Ennek az érzelmességtől áthatott két felvonásnak megindító részletekben gazdag meséjét akkor az egész világsajtó közölte és Mussolini nyilatkozatát is, hogy a harmadik felvonásra már nem tud mit kitalálni, de most nem is ér rá ezen tűnődni, mert ráncba kell szednie Itália közállapotait, amit meg is lehetett érteni. Ezt a két felvonást azóta már mindenki elfelejtette, talán maga Mussolini is, de én nem felejtettem el.

ELZA: És most eszedbe jutott, hogy Mussolini érzelmes hőstét össze kellene házasítani a te kisasszonyoddal, aki szül, de előbb vagy utóbb elsiklik a néger táncossal?...

BLANKA: Csakis! Vagyis hogy nem csakis, hanem aztán ezt a házaspárt össze kell házasítani az egész közönséggel...

ELZA: Vagyis Mussolini két felvonásához hozzáírsz egy harmadik felvonást, aztán ezt vázlatban a közönség elé terjeszted és a közönség estéről-estére beledolgozik...

BLANKA: És már most képzelj el a papát, ha minden utcasarkon olvashatja a színlapon, hogy: „Az elhagyott szegény olasz leány meg a néger táncos, dráma három felvonásban, írták: Mussolini Bence, Berzsenyi Blanka és a tisztelt közönség”!...

ELZA: De mit szól ehhez Mussolini?

BLANKA: Ezt te fogod megmondania saját külön olaszod útján. Ha ő egy audiencián elmondja Mussolininak, hogy ki a papa, ki vagyok én és hogy a budapesti közönség mennyire rajong az isteni Duceért, az olasz Napoleon nem fogja megtagadni tőlem az engedélyt. Mert akármilyen nagy ember, titokban mégis csak drámaíró.

ELZA: Nem, kedvesem, erről tégy le. Az én saját külön olaszom nagyon kis pont a diplomáciában, nem jár a Duce-hoz, csak úgy, ki és be, de még ha folyton körülötte volna is, akkor se kockáztatnám meg, hogy barátságos ajánlatunk hallatára, a Duce megfogja a gallérját és egy erélyes mozdulattal áthelyezze Pekingbe.

BLANKA: Hát akkor írok neki. Mit kockáztatok ezzel? Engem nem fenyegethet meg, mint Jugoszláviát.

ELZA: És hátha kapsz tőle autogrammot?!

BLANKA: Hanem akkor megtehetnél nekem valami mást. Mit szólnál ahoz az ötletemhez, ha lefotografáltatnánk magunkat mezőkövesdi népviseletben, te, én meg az olaszod. A papa, szegény, annak is nagyon örülne, ha látná, hogy milyen jóban vagyunk a fasizmussal, és a képet ki lehetne adni a heti ujságokban, ilyen aláírásokkal: Berzsenyi Blanka, az ismert drámaíró, Berzsenyi Elza, a magyar Suzanne Lenglen.

ELZA: Te engem arra a zsidóra emlékeztetsz, aki előbb petroleum-forrásokat akart a papának eladni, aztán egy háromemeletes házat, majd egy zafirnyakéket és végül boldog volt, mikor a papa megvett tőle egy gukkert.

VII. Szüiaresz Pesten vendégszerepel

SZEREPLŐK:

Imhof Brunó grófné, született Berzsényi Blanka
Berzsényi Zoltánné, született Berzsényi Elza

(Történik: Berzsényi Zoltánéknál, Elza öltözőszobájában. Idő: déli tizenkét óra.)

BLANKA (uccai ruhában, kalappal a fején, már menőfélben): Kérlek, kedves Elzám, nagyon kérlek!... Hiszen már csak te tudsz beszélni vele!... Brunót soha ki nem állhatta; erre a szegény fiúra egy idő óta rá se akar nézni; és nem tudom miért, rám is haragszik... A multkor azzal fogadott: Na, itt a tisztelt arisztokrácia!... Bizonyosan pénzt akarsz kérni tőlem, mert ti ingyen nem jöttök hozzám, egy se a négy közül, még a kicsi se!... Hát, kérlek, az isten áldjon meg, tedd meg nekem ezt a szívességet!... Gondold el, milyen keserves dolog az, ha az embernek vénségére, egy aggastyán szeszélyétől kell kikunyorálnia a gondtalanságot, a gyermekei jólétét, mindent!... kivált, amikor ez az aggastyán már újra rossz gyerek lett és többet törődik akármelyik jöttment Cicával, mint a családjával!...

ELZA (öltözködik): Ne légy igazságtalan! Már elfelejtetted, hogy a papa neked is olyan hozományt adott, aminőt Magyarországon csak igen kevés hercegkisasszony kap...

BLANKA: Igen, ezt már elfelejtettem, olyan régen volt. Különben is, én nem az ősidőkről beszélek...

ELZA: Ki tehet róla, hogy az urad ezt a vagyont négy-öt év alatt végképpen elherdálta?...

BLANKA: Igen, ki tehet róla, hogy Brunó nem az az ember, aki a fogához tudja verni a garast?!... Attól, aki király módjára költekezett már akkor, amikor még egy vasa se volt, nem lehetett azt várni, hogy amikor beházasodik egy fejedelmi vagyona, egyszerre át fog változni Harpagonná. Brunó nem tévesztette meg a papát; megvallotta, hogy mennyi az adóssága. Ebből a papa kiszámíthatta volna, hogy a grófi vő mennyibe fog kerülni neki. Az az amerikai filmművésznő, aki Brunónak kosarat adott, megmondta neki: „Gróf, ön nekem nem jó üzlet”. Én nem tehetek róla, hogy a papa gyöngébb üzletember volt, mint ez a filmszínésznő...

ELZA: No, hallod!...

BLANKA: Hát igenis!... Én nem fenyegetőztem öngyilkossággal arra az esetre, ha nem mehetek feleségül Brunóhoz. Nekem ő akkor, mikor az oltárhoz mentem vele, olyan közömbös volt, mint egy maitre d'hotel. Hozzá mentem, mert már aggasztóan túl voltam a húszon és azért éppen ő hozzá, mert a papának akkor még minden pénzt megért a grófi vő, amit most nem kellene elfelejteni. Annál kevésbé, mert azóta Brunótól két fiam van, akik közül az egyik zseni s a másik Adonisz. Én ebből levonom a konzekvenciákat, de le kellene vonnia a papának is.

ELZA: Le is vonta, mert olyan apanázst kapsz tőle, hogy ebből egy kis beosztással szépen meg lehetne élni. És, ezenkívül, sohase fordultatok hozzá hiába, mindaddig, amíg meg nem tudta, hogy az ő pénzén Brunó Cicákat és macskákat tart ki...

BLANKA: De hát mi köze ehhez a papának?!... Ez csakis az én dolgom és ha én nem vagyok olyan kispolgáriás gondolkozású, hogy meg ne tudnám bocsátani egy grófnak...

ELZA: Már pedig ezt a kispolgárias gondolkozást nem fogod kiverni a papa fejéből. Ehez neki újra kellene születnie...

BLANKA: És most nem Brunóról van szó, hanem a fiamról...

ELZA: Csakhogy nem Tiborról, hanem Szüareszről és Szüaresznek a viselkedése nagyon nem tetszik a papának...

BLANKA: Mert képtelen megérteni, hogy a zsenit a kispolgári élet szabályai nem kötelezik...

ELZA: Erre a papa azt mondta, hogy: annál jobb, mert akkor neki nem kell fizetnie se a vasúton, se a villamoson.

BLANKA: Persze, a papa azt képzei, hogyha egy fiatalembernek van annyi pénze, amennyi a villamosra, meg néha a vasútra kell, ez már éppen elég neki.

ELZA: Nem, de mikor hónapokkal ezelőtt először esett szó arról, hogy Párizsban milyen sokba kerül az élet, elmesélte nekem, hogy tizenkilencéves korában, mikor egy évig a párizsi Dreyfus irodájában dolgozott, százötven frank volt a havi fizetése, de a Duvalban ebédelt és minden hónapban félretett a fizetéséből hatvan-hatvanöt frankot.

BLANKA: No, ugyan érdemes volt ezt a hatvan-hatvanöt frankot megtakarítani!...

ELZA: Tudod, ha nem kezdte volna olyan korán, akkor mi most aligha vitatkoznánk. És szó, ami szó, én se látom be, hogy miért kellene Szüaresznek minduntalan megvendégelnie az egész Montparnasset...

BLANKA: Mert ma már a világhírt sem adják ingyen. Ez a pár ringy-rongy vendégeskedés csak befektetés. A kamatok kamatjával fog megtérülni a közeljövőben, amikor Szüaresz lesz a rendezők királya. Nem volt nálad a szegény fiú? Kértem, magyarázza el neked, hogy miért kell neki annyi pénz, mert hiszen te leszel az ügyvédje.

ELZA: Volt itt és nekem olyan részleteket is elmondott, amelyeket előttem, illendőség-érzetből, el kellett hallgatnia. Például, egy inkább sikamlós történetet mesélt el arról, hogy Párizsban milyen sokba kerülnek a nők.

BLANKA: Sikamlós történetet?

ELZA: Elmondom, mert a kíváncsiságtól ma éjjel nem tudnál aludni. A Café Américain-ben fölszedett egy leányt és mint jó gazdához illik, megalkudott vele, hogy a leány ötven frankot fog kapni. A leánynál aztán, amint ez már szokás, az obuluszokat letette a ház asztalára és ment szépen minden a maga rendjén egészen a döntő pillanatig. Ekkor a leány egyszerre csak megbicsakolta magát és a fiadat, aki ekkor már se látott, se hallott, elkezdte zsarolni.

BLANKA: Zsarolni?

ELZA: No igen. Hogy ő meggondolta magát és vagy még ötven frankot kap, vagy nem lesz semmi. Mit volt mit tenni, le kellett szurkolni a pénzt. No és hogy ne mélyedjek bele a részletekbe annyira, mint Szüaresz, mikor ezt nekem elmesélte, röviden még csak annyit, hogy a leány ezt a manővert addig ismételte, míg a fiadnak végül négyszázötven frankot kellett kiizzadnia.

BLANKA: Szegény fiú!... És az ilyen nőket már nem égetik meg!...

ELZA: Én nem vagyok a te véleményeden és ezt nem titkoltam el a fiad előtt sem. „Szerencsétlen, - mondtam neki - ha te már huszonkétéves korodban ott tartasz, hogy pénzért szerzed a szerelmet, mit fogsz csinálni ötvenéves korodban?” Nevetett és így felelt: „Ugyanezt.” Aztán, mikor látta, hogy ezzel nem imponál nekem, fordított a dolgon és azt mondta, hogy itthon lovagregényekbe illő kalandjai voltak, de Párizsban a nők sokkal kitanultabbak. „És

vége is - folytatta - aki a szerelemért nem akar pénzt adni, annak az idejével kell fizetnie, mert az ingyen nők sokáig tartó hazudozást kívánnak. Már pedig az én időm ennél sokkal drágább. Nekem a nő csak egy negyedórára kell, akkor is csak mint gömbölyded idomú, meleg tárgy, mert a nő nem észlény és mert nem az, én, Elza néni, tulajdonképpen utálok a nőt.” Így kapacitált arra, hogy pumpoljam meg a papát, mert különben nem tudna elég pénzt adni azoknak a nőknek, akik kiszipolyozzák, noha nem észlények.

BLANKA: Hja, kérlek, ezek a mai fiatalemberek, akik Strindbergből tanulták meg az ábécét és mikor fölserdültek, a háborút látták...

ELZA: De hiszen csak gukkerrel nézték, messziről, mint mi!... ezért nem kellett volna megveszekedniök...

BLANKA: Ha ezzel azt akarod mondani...

ELZA: Ó, te szegény, gömbölyded idomú meleg tárgy, te ártatlan anya, aki megszűntél észlény lenni abban a pillanatban, amikor életet adtál ennek a zseniális fiúnak, ezzel nem azt akarom mondani, hogy lemondok az ügyvédkedésről, hanem csak azt, hogy amit a fiadtól hallottam, azt nem adhatom be a papának, mert a szegény öregúr haragjában charlestont táncolna. Vállalom a megbízást és ha szükségesnek tartod, hogy azonnal megrohanjuk a papát, úgy fogom képviselni az ügyet, már a papa érdekében is, ahogy ezt a legcélrányosabbnak találom; de fölvetem a kérdést, nem volna-e opportunusabb várni a dologgal?! Mert valljuk meg, hogy ilyen kívánsággal állani elő, a pillanat nem a legalkalmasabb. Én kölcsönadnám neked azt, ami Szüaresznek egy kis időre kell és a nagy összegről csak akkor szólnék a papának, mikor a tegnapi esetet már elfelejtette.

BLANKA: Micsoda esetet? A motorbiciklivel?

ELZA: Én nem tulajdonítok ennek semmi jelentőséget, de számolnunk kell azzal, hogy a papát nagyon felbosszantotta a dolog.

BLANKA: És ugyan miért? Ki tehet arról, hogy annak az öregasszonynak éppen akkor kellett az ucca egyik oldaláról a másikra átszaladnia, amikor Szüaresznek a gépe éppen a legnagyobb sebességgel hasította végig a kocsit?

ELZA: Senki. Az öregasszony őrzőangyala egy kicsit elbóbiskolt, ennyi az egész.

BLANKA: Csak hagyjuk az öregasszonyt, mert ő a hibás!...

ELZA: Az igaz, hogyha valakit elgázolnak, mindig az elgázolt volt a vigyázatlan, mert ha nem tévfereg arra, akkor semmi se történik...

BLANKA: Nem, nem, ez nem vigyázatlan volt, hanem határozottan rosszakaratú! Hiszen valósággal beleszaladt a szegény fiú gépébe! Olvastad, hogy a ma reggeli lapban Kolonics milyen szép cikket íratott erről?

ELZA: Még nem olvastam.

BLANKA: Ebben a cikkben Kolonics bebizonyítja, hogy ez az öregasszony, aki alighanem bolsi érzületű, kihívóan szokott viselkedni az autókkal és a motorbiciklikkel szemben, mert jól tudja, hogy semmivel se lehet olyan sikeresen izgatni a vagyonos osztály ellen, mint a mindennapos elgázolásokkal. Ebből a cikkből Kolonics csak azt az egyet felejtette ki, hogy a forgalmasabb pontokon a gyalogjárást nem volna szabad megengedni. Sétáljanak a szegény emberek a szegény negyedekben annyit, amennyit akarnak, de ahhoz nincs joguk, hogy a belterületeken lehetetlenné tegyenek minden közlekedést.

ELZA: Tudod, azt a reformot, hogy a gyalogjárók csakis a perifériákon mozoghassanak, egy kicsit bajos volna keresztülvinni, de...

BLANKA: De mit is beszélünk erről ilyen sokat?!... Az az egypár zúzódás nem érdemel meg ennyi lármát. Az öregasszony csak azt kapta, amit keresett; most megtanulta, hogy ezentúl vigyázzon jobban. És kár, hogy Kolonics, túlságos buzgalomból, így felfújja a dolgot.

ELZA: Ami tegnap délután történt, mindenesetre jelentéktelen, de azért mégis kellemetlen a história, mert rövid idő óta ez már a második eset...

BLANKA: Jaj, csak arról a fickóról ne beszélj nekem, aki a biciklijével nekirontott a szegény fiú gépének és aki most, azon a címen, hogy biceg, örökéletre eltartatja magát a családjával!...

ELZA: Nem is róla akarok beszélni, hanem arról, hogy a papát mért haragította meg a tegnapi eset. Képzeld bele magadat egy percre a papa gondolkodásába. Még nincs négy hónapja, azt mondjuk neki: Szüaresz olyan szerencsétlenül járt, hogy elgázolt egy biciklista fiút, a rendőr felírta, megidézték és ha nem akarjuk azt, hogy ma az egyik, holnap a másik rendőrtisztviselőnél előszobázzasson, Tibor készenlétben lévő útlevelével sürgősen el kell utaznia Párizsba és ott kell maradnia mindaddig, míg az ügyvédek el nem igazítanak mindent, már akármennyi pénzbe kerül is ez a komédia. A papa erre azt mondta, hogy: „Csak azt szeretném tudni, hogy *miért* gázolta el a biciklista fiút?!...”, de megtett mindent, amit tőle kívántunk, mert nem engedhette, hogy az ő unokájával nem tudom micsoda kálváriát járassanak kisebb-nagyobb állású rendőrtisztviselők. Annyi pénzt adott, amennyit kértünk; egy egész esztendőre valót. Ennek a pénznek Szüaresz negyedfél hónap alatt végképpen a nyakára hágott...

BLANKA: Nagy oka volt rá...

ELZA: Igazad lehet, de hadd soroljam fel a rideg tényeket. Szóval elfogyott a pénz és Szüaresz, helyesen, így okoskodott: „Ha levélben kérek pénzt, könnyen megtörténhetik, hogy csak keveset küldenek; élőszóval ellenben jóval többet érhetek el, mert tenórhangom, ha a többiek nem is, a mamát meg a nénit okvetetlenül el fogja érzékenyíteni. És most már bátran hazamehetek egy hétre vagy tíz napra, mert a biciklista fiú a múlt hónap óta minden elsején fölveszi a kártérítését.” De mi történik? Hazaérkezve nem állhatja meg, hogy hamarosan föl ne pattanjon motorbiciklijére...

BLANKA: A rendezésen kívül nincs más öröme...

ELZA: ...és amilyen csekély a szerencséje, még nincs itthon negyvennyolc órája, amikor megint elgázol valakit, a változatosság kedvéért most már egy öregasszonyt. Mikor a papa ezt megtudta, csak annyit mondott, hogy: „Ennek a motorbiciklinek most már külön ügyvéd kell!”... de mindenki láthatta rajta, hogy nagyon haragszik.

BLANKA: Mindenesetre nagy hiba volt, hogy a papa ezt megtudta.

ELZA: Ki tehet róla?! Kolonics, túlbuzgóságból, telefonon kért utasítást Auspitztól, hogy mit kell írni az esetről; ez lehetetlenné tette, hogy Auspitz elsikkassza az ügyet a papa figyelmébe. És most, mikor a helyzet ennyire borús, másodszor is álljunk elő azzal, mondjuk el még egyszer, szóról-szóra, hogy az ő unokája nem előszobázzathat hol ennél, hol annál a rendőrtisztviselőnél, hogy Szüaresznek sürgősen vissza kell utaznia Párizsba, hogy az ügyvédek tárgyalják le a kártérítés kérdését és iparkodjanak lealkudni valamit azon a címen, hogy mi nagyon jó kuncaftok vagyunk, velünk máskor is lehet üzletet csinálni?! Aztán, csattanóul, poénul, vágjuk ki a magas c-t, azt, hogy: de Szüaresznek most már sokkal több pénz kell, mint amennyit, egy esztendőre, vagy négy hónappal ezelőtt kapott?!

BLANKA: Hát ezúttal talán hagyjunk békét a rendőrségnek. Azt kell mondani, hogy Párizsban a hozzáértők felfedezték Szüareszben a rendezői zsenit és minduntalan lakomákkal ünneplik; de ezt természetesen viszonzni kell, mert egy Berzsényi báró unokája nem maradhat lekötöztetve szerény viszonyok közt élő párizsi művészeknek. Különben te jobban tudod,

mint én, hogy ilyen helyzetben mit kell mondani a papának. Mondj neki akármit, amiről felteszed, hogy célhoz vezethet; Brunó meg én látatlanban aláírunk akármit, amit helyettünk és a mi nevünkben mondasz.

ELZA: Megpróbálom, de még egyszer figyelmeztetek rá, hogy sokkal több reménnyel vállalnám a megbízást, ha nem sietnénk nagyon. Azzal, amit felajánlottam, talán meg lehetne várni a kedvezőnek ígérkező pillanatot vagy legalább is azt az időt, amikor a papa már nyugodtabban gondol erre a balesetre. Szüaresh eddig még nem kapott idézést; Tibor útlevelel a zsebében mért ne ülhetne itthon addig, amíg a cédula meg nem érkezik?!...

BLANKA: A szegény fiú még igazán várhatna. Csakhogy ebbe az összegbe én azt is belekalkuláltam, ami már nem neki kell, hanem nekünk, Brunónak meg nekem. És nekünk, kettőnknek, sajnos, égetően sürgős volna, hogy fizetni tudjunk. Te, szerencsédre, nem is sejtet, mi csoda szerencsétlenség az, ha az embernek nincs pénze!

ELZA: El tudom képzelni. És belátom, hogy akkor hát szó se lehet a várakozásról. No, majd összeszedem, ami tőlem telik!...

BLANKA: Köszönöm, kedvesem és... Igaz!... Ez a te jóképű masszőzöd, aki előtt én az imént minden családi titkunkat kitálaltam, igazán nem tud magyarul?

ELZA: Egy árva kukkot se értett abból, amit mondtál. Csak oroszul és franciául tud. Különb-
ben úgy nézz rá, hogy valóságos hercegasszony és azok közül való, akiket még Raszputin mentett meg az elkárhozástól.

BLANKA: Ne beszélj!... És ez a még nem öreg, eléggé takaros személy...

ELZA: ...aki valaha egy öreg, de valódi herceg felesége volt és Raszputinnal játszott bujósdit meg fogócskát...

BLANKA: Ez ma már ott tart...

ELZA: ...hogy egész nap gyömöszölgetnie kell az elhízásra hajlamos hölgyeket, mert másképen nem tudna megélni. Hacsak valami kevéssel laposabb a hasa, akkor most végigfilmezné az egész világot. De hát ez a kis különbség éppen elég arra, hogy le kellessen mondania a filmművészetről és ezzel az élet szépségeiről... mert ilyen furcsa a művészet és ilyen furcsa az egész élet!... Te kinevetsz engem azért, hogy olyan kétségbeesett, görcsös erőlködéssel, amilyen a vízbefúlóé, ápolgatom magam, mindennap órákig, még most is, még most is!... pedig hát!... Hidd el nekem, kedvesem, hogy baj, baj az is, ha nincsen pénzünk, pedig nagyon kellene, de a komoly, a nagy, a borzasztó szerencsétlenség az, ha az embernek már gömbölyű a hasa!

VIII. A rendezőjelölt

SZEREPLŐK:

Imhof Edmond Rostand Szüaresz gróf, 22 éves
Berzsényi Magda, unokatestvére, 19 éves

(Történik: Berzsényi Zoltánéknál, a nagy szalónban. Délután négy órakor.
Szüaresz és Magda élénk vitatkozásban.)

SZÜARESZ: Ugyan ne beszélj ilyen hülyeségeket! Hiszen neked még csak szagolásod sincs arról, hogy mi az: a rendező! A rendező, fiam, ez a mindent átfogó és átható értelem, a zseni, a teremtés. Van anyag, anyag és anyag, sok és sokféle anyag; és aztán van, aki lelket önt ebbe a sok és sokféle anyagba, ez a rendező. A bibliát csak érted? Nos hát, kezdetben volt: száraz-föld, tenger, mi egy s más, de az első rendező határozta meg, hogy: most dagály legyen, most pedig apály! Volt hegy, víz, minden, amit akarsz, de mindez vak sötétségben aludt. Ekkor az első rendező elrendelte, hogy: „Legyen világosság!” Amire a káoszt eloszlatta a fény és ez volt a teremtés. Akkor istennek hívták; ma rendezőnek hívják.

MAGDA: Na ja, azt tudom, hogy a rendező az, aki délelőtt tíztől délután kettőig szakadatlanul ordít és hogy ő egzercíroztatja a világosítót: „Az istenit!... Lilát mondtam, nem vöröset, lilát!... Siket maga? Vagy színvak? Vagy nem tud magyarul és nem tudja azt, hogy mi az: lila?!”...

SZÜARESZ: Ostoba beszéd! Persze, te csak arról hallottál harangozni, hogy a világosító a rendezőnek pusztá eszköze és azt képzeled, hogy a rendező részint fő-világosító, részint statisztahajcsár, afféle juhászbojtár a színházban, aki a kiabálásával erre-arra terelgeti a nyáját. Hát tudd meg, hogy a színházban minden csak anyag és mindenki csak statisztá, a rendezőn kívül, aki a hadvezér, az egyetlen művészi teremtő erő, a nagy elgondoló, a nagy megvalósító, a nagy alkotó! A rendező festő, zenész, színész és költő egy személyben. A festő álomszerű víziója a rendező elgondolásában és művészi átélésében ölt testet; a nyelv legbensőbb átérzése: zene és ennek erejével a rendező pauzái jobban megragadják a lelkeket, mint az író szavai; a színészek csak bábuk, akiknek előadásába a rendező Svengáli önt lelket; és a színműírók silány munkáit a rendező költői teremtőerejének kell megkorrigálnia, mert minden darab lényeges írói változtatásokra szorul. A klasszikusoknak nevezett múmiák munkái is, amelyek részleteinek erre-arra, összevissza való átcsoportosítását a mai idő kívánalmainak és a darab belső ütemének megfelelően csak a lánglelkű rendező költői ihlete végezheti el. Van neked fogalmad arról, hogy milyen szármalmasak volnának ezek az úgynevezett klasszikusok, ha a rendező művészi átélése ki nem gyomrozná belőlük a port?!

MAGDA: De, öregem, ha a rendezők mindent jobban tudnak, mint az írók, mért nem írják a darabokat ők maguk, ától cettig?!...

SZÜARESZ: Mert nem érnek rá erre az alsóbbrendű munkára. Már az is nagy kár, hogy a tisztogatásra, foltoztatásra annyi időt kell elvesztegetniük. És mit fáj neked a múmiák feje?! Az nem fontos, hogy a Tután Kámonok mit írtak. A fontos az, hogy én milyen lehetőségeket találok bennök. Az én meglátásom a fontos. Értesz engem?

MAGDA: Értelek, értelek. De lehetnek perverz emberek, akiket az érdekel, hogy a Tután Kámonok, Shakespeare, Goethe meg a többi mit írtak. És akiket nem érdekel a te fenséges átélése.

SZÜARESZ: Hja, fiam, az olyan hátramaradott ember, aki ezt a sok elkopott holmit az én színházamban akarja megismerni, menjen el az antikváriushoz, vásároljon össze egy csomó ilyen vacakot, vigye haza és otthon bújjon beléjük, de az ilyen öslény ne tegye be a lábát az én színházamba!

MAGDA: Attól félek, hogy te magad se fogod betenni a lábadat a te színházadba, mert ehhez egy kis pénzmag kellene és próbáld meg ezeket az eszméket beadni a nagypapának, majd meg fogod hallani, hogy ő a rendezőt nem az Istennel téveszti össze, hanem a színlapkihordóval! Már pedig, öcsém, hiába találsz te a Tután Kámonokban akármilyen lehetőségeket, ha arra az egyre nincs lehetőség, hogy a nagypapa kinyissa a kasszát!...

SZÜARESZ: Csak női agyvelőből kerülhet elő ilyen gyöngytyúk-pötyögés! Mert majd én az orrára fogom kötni a nagypapának az én nagy terveimet!... Az olyan együgyű öreg suszte-ekkel, amilyen a nagypapa, én szóba se állok. Mit kezdenék magyaráztatni neki?! Hiszen annyira tudatlan és már olyan tompaelméjű, hogy sejtelve sincs a világon semmiről és meg se tudja érteni, amit én beszélek! Különben ő is egészen másképp fog beszélni, ha majd felolvassák neki a külföldi ujságokból, hogy a legelső párizsi színészeknek drága pénzért adok leckéket és ha majd megmutatják neki, hogy a világsajtó hasábos cikkekben emlékszik meg unokájának korszakalkotó diadalairól!

MAGDA: És szabad érdeklődnöm, micsoda nagy tervektől várod ezeket a diadalokat?

SZÜARESZ: Hát, hogy némi fogalmad legyen a dologról, tudd meg, hogy az én ultra-avant-garde színházam mindenekelőtt három nagy újítással fogja verni a világ összes színházait. Először is: egy este adatom elő Shakespeare valamennyi királydrámáját...

MAGDA: II. Rikárdtól VIII. Henrikig?

SZÜARESZ: Tudod mit?! Ajándékozom neked János királyt is! János ugyan tulajdonképpen nem tartozik a királydrámák közé és ezeknek csak éppen előhangja, de én nem fösvénykedem...

MAGDA: János királytól VIII. Henrikig valamennyit egy este?

SZÜARESZ: Még pedig nem is bayreuthi időben, hanem négy, sőt talán negyedfél óra alatt. Ezek a drámák összefüggenek; egész korszakot elevenítenek meg, tehát egységes munkát alkotnak. És én nem játszom töredékeket; én az egész munkát adom.

MAGDA: Fraget nur nicht wie.

SZÜARESZ: Noná, majd még a bölcsmondásoknak is megkegyelmezek! Nem, fiam. Mint-hogy ezt a rendkívül terjedelmes, nagy művet alaposan meg kell kurtítani, én irgalmatlanul kiirtok belőle minden gondolatot, minden költőieskedést, minden érzelgést és elméskedést, hogy röviden mondjam: minden értelmet. Csak a filmképes eseményeket tartom meg belőle, ezeknek is csak a legrikoltóbb jeleneteit. Az én meglátásom az, hogy a királydrámák lényege ez: A-t meggyilkolja B, B-t meggyilkolja C, C-t D és így tovább, míg elfogy az ábécé. Tehát csak a gyilkosságokhoz ragaszkodom, de kihozok ebből a nagy műből minden színpadi lehetőséget: a halálhörgést, a vércsevijjogást, a vérgőzt és a vérbűzt... isteni lesz! Meglátod, még az elaggott, fogatlan pápaszemese is azt fogják írni erről, hogy nagyszerű erőfeszítés volt egy dicső cél irányában. De tudod-e, mi fogja máról holnapra világhíressé tenni a nevemet, úgyhogy Mussolinival, Lindbergh-gel és Chaplinnal csak négyen leszünk az örök dicsőségben?...

MAGDA: Nem tudom.

SZÜARESZ: Hát megmondom: színre fogom hozni *Az isteni színjáték*-ot!

MAGDA: De hiszen *Az isteni színjáték* nem színdarab és Dante aligha akarta...

SZÜARESZ: Ahogy én azzal törődöm, hogy a szegény, jó Dante mit akart, mit nem!... Nem színdarab, nem színdarab!... de micsoda lehetőségek vannak benne!... Olyan vörösséget, amelyet a *Pokol*-ban, olyan művészi félhomályt, aminőt a *Purgatórium*-ban és olyan csillogó, ragyogó fényességet, amelyet a *Paradicsom*-ban fogok kihozni, még nem pipáltál.

MAGDA: Aztán mindezt szintén egy este akarod kihozni?

SZÜARESZ: Csakis! Nekem millió és millió nézőre van szükségem, de nálam a közönség kap is valamit a pénzéért. Esti nyolctól féltizenkettőig elkárhoztál, megvezekeltél, üdvözlöttél és nem kellett azzal gyötörnöd magad, hogy egy ostoba színdarabra figyelj. Különben jegyezd meg magadnak, a fejlődés útján már eljutottunk odáig, hogy itt az ideje megtisztítani a színpadot először is a színműíróktól, aztán általánosságban minden úgynevezett költőtől. És e tekintetben óriási rekordjavítás, sőt az emberiség történetében olyan korszakalkotó cselekedet lesz, amelyhez csak a Lindberghé fogható, amikor elő fogom adni Spinoza *Ethiká*-ját.

MAGDA: No hallod, ez már mégis...

SZÜARESZ: Eleinte, megvallom, hajlandó voltam némi megalkuvásra és először Platon *Lakomá*-ját akartam előadatni, ezer meztelen nővel, akik részint a nyugati hajviseletet, részint a keleti hajjellenességet reprezentálták volna, hiszen értesz engem. De aztán mégis az *Ethika* mellett döntöttem, mert a nagyszerű lehetőség, a kvázi lehetetlenség csábításának nem tudtam ellenállni.

MAGDA: Elfelejtet, hogy Spinozát Baruch-nak hívták.

SZÜARESZ: Gondoltam erre, sőt nem lehetetlen, hogy emiatt az *Ethiká*-t el fogom ejteni és az utolsó pillanatban Descartes *Discours de la methode*-ját fogom helyette a műsorra kitűzni. De ez még hónapok kérdése, tehát ráérek gondolkodni a dolgon. Amúgy is tisztában vagyok vele, hogy vakmerő terveimet csak lépésről-lépésre valósíthatom meg, mert az embereket csak lassanként lehet rávezetni a fejlődés útjára, ahogyan a kondás hajtja a teheneket. És nem tartom kizártnak, hogy átmenetül elő fogom adni az összes Don Juan-darabokat, Tirso de Molinától és Moliéretől Rostandig és Shawig, Mozart zenéjével, természetesen valamennyit egy este, mert nálam nincs: folytatása következik, én nem ismerek művészi lehetetlenséget.

MAGDA: Persze ezer meztelen nővel, nyugatiakkal és keletiekkel.

SZÜARESZ: Ezerhárommal, mert Jancsi bácsi, amint jól tudod, ezerhárom nőig vitte fel. De ha ezt a kis koncessziót meg is kell tennem a közönségnek, micsoda művészi siker lesz, mikor elő fogom adni a kúpok és a gömbök szimbolikus harcát, a dülénydedek étheri táncát és a kis köb szerelmét! Az emberek őrzöngeni fognak a lelkesedéstől.

MAGDA: Színpadra akarod vinni a matematikát is?

SZÜARESZ: Erről csak annyit, hogy addig nem nyugszom, amíg elő nem adatom az egész logaritmustáblát. De ez szükségszerű előrehaladás lesz, mert a színpadnak, ha nem akarja most is örökkön a százezerszer meguntat csépelgetni, ha fel akar frissülni, ha el akar jutni renesszánszához, nemcsak az írótól, az úgynevezett költőtől kell megszabadulnia, hanem a színésztől is. Az ó-korból itt maradt színésszel, aki még ma is odatolakodik a rendező és a közönség közé, most már végre le kell számolni.

MAGDA: Ödön, ez nem új! Ödön, ezt már Tairov megcsinálta!

SZÜARESZ: Tairov? Ó, a szegény Tután Kámon! Kidobálta a színészeket, de akrobatákat és táncosokat hajtott a színpadra helyettük. Hát ez is valami? Fölfedezte a cirkuszt, amit előtte mások már régen fölfedeztek! Micsoda messzeségben marad el ez a dadogó kísérletezés attól a forradalmi újítástól, amit én tervezek! Elismerem, hogy csak átmenetekkel lehet előrehaladni, de az én végcélom magasbatörő, gaurizankári, évezredekre előrevilágító. Az én jelszavam ez: senki se álljon a rendező és a közönség közé! El az írótól, el a komédiástól, el a minden egyébtől! A színpadot vissza kell adni rendeltetésének, vissza kell adni a rendezőnek! A képzőművészet fiatal gigászai, a szürrealista Joan Miro és társai azzal a csatakiáltással esnek neki az alkotásnak, hogy: „Le fogjuk gyilkolni a festészetet!...” De ezek csak engem plagizálnak, mert az én harci indulóm az, hogy a dekadenciába esett, haldokló, sőt már rothadó színházat csak úgy lehet megreformálni, ha irgalmatlanul kivégezzük a színészetet. Először csak a költőt dobom ki, de aztán a színész is repülni fog és végül ki fogom fricskázni a színpadról az utolsó közvetítőt, a világosítót is, hogy a rendező legbensőbb művészi átélését közvetlenül közölhesse a közönséggel, mint ahogy az Isten törvényeit személyesen közölte Mózesrel. A jövő színháza...

MAGDA: Ne is mondd, már szinte látom!... A nézőtéren vak sötétség, a színpadon pedig vak homály, amely egy nagy hollandiai sajtformájú, sárgarézszerű holdnak köszönhető, ahogy gyerekkorunkban a Künstlertheaterben *Tintagiles halála* előadásán láttuk, mikor a páholyban mind a hatan aludtunk, én meg Tibor a nagypapa ölében, te pedig hátul a mamával és Blanka néniével... hiszen emlékszel, mikor a nagypapa azt mondta, hogy ilyen jól még sohase mulatott életében!... De a jövő színházában a Tintagilest emlegető nyöszörgő gyerekhang altató zenéje helyett a rendező isteni kinyilatkoztatását hallani... Csakhogy, fiam, ez nem új, ez már ősrégi dolog, mert ha Tairov a cirkuszt fedezte fel, amit előtte már régen fölfedeztek, te a Guignolt, a Paprika Jancsit fedezted föl újra, a Vitéz Lászlót, ahol valójában szintén csak a rendező beszél...

SZÜARESZ: Etonhaj, rövid ész! Mennyire igaza van az én tizennégyéves, kiábrándult és mindenfelé felülemelkedő kis barátomnak, a japáni Makaki Makakónak, akit a tokiói kormány rendezést tanulmányozni küldött Európába, amikor azt mondja, hogy a nőben csak a nemiség ér valami keveset, de józan férfi nővel és papagállyal két-három percnél tovább nem áll szóba! Hiszen ahogy a Kis Tükör mondta Kecskemétről: „Almát, körtét, szilvát ott eleget ehetsz, de a tudományból részt keveset vehetsz”, rólatok, nőkről is el lehet mondani, hogy gömbölyded idom, az van nálatok kvantum szátis, de ész, a ti fejetekben ne keressen az ember. A nagy Chlopitzky, aki bár még nincs húszéves, az orvosi tudománynak máris a fejedelmei közé tartozik, tüzetes és szigorú laboratóriumi kutatások után kimutatta, hogy a középeurópai nő életének tizennyolcadik évében éri el nemisége teljes kifejlődését és értelmisége is ekkor jut el a maga kis csúcspontjához, hogy aztán fokozatosan visszafejlődjék s egyre csökkenjen, mert hiszen a természet csak azért adott neki némi kevés ész, hogy tizennyolcéves korában be tudja hálózni a hímet. Nos, hát én megállapítom, hogy nem hiába közeledel a huszadik évedhez, mert nálad a nőnek juttatott csekély értelmiség már rémes visszafejlődést mutat.

MAGDA: Hálátlan disznó vagy, annyit mondhatok! Jobban izzadsz, mint az érettségi előtt; oda vagy a drukktól; minden percben a karkötő órádon a szemed, mert a hideg ráz arra a gondolatra, hogy hátha a mama nem tud a nagypapától annyi pénzt kiénekelni, amennyire szükséged volna; én megsajnállak és hogy a lehetőségig megkíméljelek a hosszú várakozás izgalmaitól, önfeláldozóan mulattatlak...

SZÜARESZ: Te mulattatsz engem?!... Te?!... Engem?!... Te akarsz engem mulattatni?!... Te?!...

MAGDA: Én, én és igenis, mulattatlak! Mert lehetővé teszem, hogy kedvedre értekezhessél a színházi lehetőségekről és elmondhasd egy palinak, hogyan akarod megreformálni a színházakat; már pedig neked mindennél nagyobb mulatság, minden szellemi és testi gyönyörűségnél nagyobb élvezet az, ha folyton magadról beszélhetsz. És te az én testvéries türelmeségemet azzal hálálod meg, hogy egyre vastagabb gorombaságokat vagdalsz a fejemhez. Hát erre én, Ödön, azt mondhatnám neked: „Doktor Chlopitzky, aki orvosnövendék létére az orvosi tudománynak máris a fejedelmei közé tartozik, tüzetes és szigorú laboratóriumi vizsgálódások után kimutatta annak törvényszerűségét, hogy a félbemaradt emberek arroganciával pótolják azt, ami a tehetségükből hiányzik. És abból, ha valaki szemérmetlenül henceg, pontosan ki lehet számítani, milyen sok hiányzik neki ahoz, hogy tehetséges legyen.” Ezt mondhatnám neked, de nem mondom, mert én finom gyerek vagyok. Ehelyett hát finoman, csak annyit mondok neked: „Te akarod a színházat megreformálni, te?!... De hiszen a nagy Chlopitzky kimutatta, hogy van egy népfaj, melynek a sarjai értelmiségük kifejlődését csak életük negyvenedik évében érik el és hogy az Imhofok ehez a népfajhoz tartoznak. Hát ha a színházakat meg akarod reformálni, Ödön, akkor várj még vagy tizennyolc évig!... Én szívesen várok addig, Ödön, és azt hiszem, a színházak is!...”

IX. Lehetőségek

SZEREPLŐK:

Berzsényi Jacques báró

Berzsényi Zoltánné, született Berzsényi Elza, a báró leánya

(Történik: a báró dolgozószobájában, az Andrássy úti palotában. Idő: délután három óra.

A báró és Elza élénk vitatkozásban.)

A BÁRÓ: Nem, fiam, ezen szerencsétlen gyermekkel nekem ne jöjj elő! Én ezen szegény Edéről nem kívánok többé hallani. Elgázol nekem egy biciklista fiút, nem tudom miért, jó. Sajátlag nem is éppen jó, mert én halálom órájáig nem fogok megszabadulni a kártérítés kötelezettségétől és a közügyek terén szerzett minden érdemem dacára már régen por és hamu leszek, amikor ti még mindig forgalmi adót fogtok fizetni ezen biciklista fiúnak. De mondjuk: fiatalság mulassa ki magát! Ezen érv előtt meghajolva, csupán azért, hogy idült szegénységben szenvedő rendőrtisztek ne ráncigálhassák előre-hátra egy békebeli zászlósúr unokáját, könyörgéstekre belebocsátkozom azon eszmébe, hogy a fiúnak még a komplikációk bekövetkezte előtt, haladék nélkül el kell tűnnie Budapestről. Ezen közcélból annyi pénzt adok neki, amennyiből egy püspök két évig mulathatna Monte-Carlóban, vagy a párizsi Bergerdalsarnokban. És nem múlik el egy váltólejárata, a boldogtalan engedelmem nélkül hazaérkezik, itthon tudtomon kívül újra pöfékelni és bűzölgögni kezd, de nem forog körben negyvennyolc óránál tovább és már megint elgázol nekem valakit. Igaz, hogy ezúttal csak egy öregasszonyt, ami tagadhatatlanul olcsóbb, mint egy biciklista fiú. De add össze ezt a kettőt és olyan összeg jön ki, amilyenről én az ő korában még álmodozni se mertem. Már most, ha négy hónapból csak négy napot tölt itthon és nekem az ő motorbiciklijé mégis egy vagyonba kerül, számítsd ki, mennyit kellene fizetnem akkor, ha állandóan itthon tartózkodnék! Ennyi pénzen egy nagyon csúnya leányt, aki ennek dacára mégis ballépést követett el, fényesen ki lehetne házasítani.

ELZA: Már ezért is sokkal jobb, ha egy-két évig Párizsban marad...

A BÁRÓ: Ez nem szenved kétséget. De ezt intézzétek el apjával, a gróf úrral, aki hivatalból tagja a ti úgynevezett felsőházatoknak!...

ELZA: Papuskám, ne légy ennyire szigorú! Hiszen jól tudod, hogy beszélni se lehet a dologról, ha te nem adod meg a lehetőséget...

A BÁRÓ: Már te is mindig csak a lehetőségekről beszélsz, mint ezen sajnálatos Ede?!... Ez a sok lehetőség, meglátás, átélés és egyéb hókusz-pókusz úgy jön nekem elő, mint a békében a „Hallod-e te, körösi lány”, vagy a „Fischerin, du kleine”. Egyik emberről elragad a másikra. Nem, fiam, nekem már elég volt abból, hogy ezt a madárnyelvet hallgassam, ahogyan, mikor gyermek voltam, az ilyen összetanult, tréfás beszédet a faluban nevezték. És ha ti azt gondoljátok, hogy a fiúnak egy-két évig Párizsban kell időznie, miattam legyen úgy, ahogy akarjátok, de tudni nem akarok a dologról és a költségeket csak hadd fedezzék az Imhof-uradalmak.

ELZA: De, papuskám, kérlek...

A BÁRÓ: Vagy ti azt hiszitek, hogy tartsam szerencsémnek, ha ő Párizsban engem kompromittál és legyek büszke rá, ha a franciák azt fogják mondani: „Igazán meglepő és sajátságos, hogy azon, hazája határain túl is nagyrabecsült magyar főúrnak az egyik unokája ilyen bolondokat beszél”?!... Az én pénzemen szónokoljon ő Párizsban, a fiatalokról, akiket az öregek feláldoztak és kizsákmányoltak, meg a háborús nemzedék vérrel szerzett jogairól, mintha én nem tudnám, hogy a háborúban ő az elemibe járt, ahol a hőfereket olvasta és már akkor is jobban tudta, mint más, hogy az ellenséggel mit kellene csinálni?!... Én nem mondom, hogy a régi világban minden jobban volt, mint ma és tudom, hogy mindig voltak csirkék, akik az öreg kakasokat tanítgatni akarták, de ha egy fiatalember, aki eddig egy fillért se tudott megkeresni, buta fejével arról akar elmélkedni, hogy előkelő, érdemes öreg emberek, tehetségükkel és Isten segítségével hogyan tudtak szép vagyona szert tenni, erről szájaskodják csak a saját vagy az ősei pénzén, de az én támogatásomra ne számítson.

ELZA: Papuskám, hidd el, hogy nem jól ismered és ezért túlszigorúan ítéled meg ezt a szegény fiút! Tagadhatatlan, hogy kissé hányavetien viselkedik és a modorában van valami abból a kellemetlen, antipatikus pökhendiségből, amelyet a zsoldos-sarjadékok közül csak kevesen tudnak levetkezni. De alapjában véve jó fiú és komoly fiatalember, aki nemcsak szenvedélyesen sportol, de a tudományos kérdésekkel is igen behatóan foglalkozik. Hogy sokszor zöldek beszélné és néha olyasmit is, amit könnyen félre lehet érteni, ez a korával jár; de biztosíthatlak róla, hogy mikor ilyen különösen hangzó dolgokat ejt el, eszéágában sincs a tiszteletlenség és nem tulajdonít a szavainak olyan értelmet, aminőt ezekbe egy kis gyanakvással bizonyára bele lehet magyarázni, mert sok nagyhangú kijelentését kissé szerencsétlenül fogalmazza meg. De arról szó se lehet, hogy ő Párizsban szégyenedre válnék. Persze, még nem olvashattad, milyen rendkívül érdekes cikket írt a rendezés problémáiról, mert ezt a cikket Kolonics csak holnap fogja közzétenni, de Blanka már értesült róla, hogy illetékes bírálók kijelentése szerint ez a cikk kinyomtatása után közfeltűnést fog kelteni nemcsak itthon, hanem külföldön is. Ami engem illet, egy óra múlva minden lehetőt el fogok követni avégből, hogy olasz nyelvre is lefordítsák. És ne gondold, azért, mert néha az egyetemes relativizmus szintézisével meg a molekuláris és protoplazmikus fenomenizmusról, vagy más hasonló sajátságos dolgokról beszélné, hogy ez a fiú afféle papnövendék-alak, akiből minden praktikus érzék hiányzik. Ma, apuskám, nincs jobb üzlet, mint az a maszlag, amit senki sem ért meg, de amiről mindenki azt hiszi, hogy szegény volna meg nem érteni. Meglátod, ez a fiú nemsokára sok pénzt fog keresni. Mennyire megértette az idő szavát, már az is mutatja, hogy rendező akar lenni.

A BÁRÓ: Ez akar rendező lenni, ez? Akit húsz esztendeig nem tudtam megtanítani arra, hogy ne csapja be maga után az ajtót?! Hát csak eresszék be a színházba! Majd ott is olyan rendet fog csinálni, amelyet az én íróasztalomon csinált, mikor két éves korában ráültették a bolíviai kereskedelmi szerződésre. Hogy akkor nem tettem erélyesebben szóvá ezen ügyet, annak köszönhetitek, hogy akkor még az egyetlen unokám volt, mert Tibor ugyan már nagyon kopogtatott, de még nem állított be. Most azonban ezen rendezői képességről nem titkolom el előttem a véleményemet. És mi az, hogy rendező akar lenni? Nekem, aki még a békében közbecsülésben álló egyéniséggel és érdemeimmel a társadalmi ranglétra legnagyobb magaslataira küzdöttem fel magamat, ma már talán azt is szerencsémnek kellene tartanom, ha egyik unokám portás akar lenni vagy parkettáncos?!...

ELZA: De, papuskám, ma már nem élünk abban a régi világban, amikor a jóházból való fiatalember nem mehetett el színésznek és amikor rendező csak az lett, aki színésznek nem vált be. A színház, mint a híres Lunacsarszkij mondta, ma már tudomány és a kiváló rendező olyan sok pénzt keres, mint a leggyakorlottabb bikaviador vagy az a repülőgépes, aki rekordokat ér el. Hazája széles e világ, mint a nagy karmestereké, vagy a tenoristáké, mert az

ő művészetét minden ember megérti. Persze, te már régóta nem érdeklődöl a színházak iránt és így nem vehetted észre, hogy e tekintetben mennyire megváltozott a világ.

A BÁRÓ: Nagy tévedés. Én a színházat mindig a legszebb szellemi szórakozások egyikének tekintettem, éppen úgy, mint a lóversenyt, és ezen szép intézménynek szív- és jellemképző ereje előtt mindig meghajoltam. Sőt, még a legutolsó húsz évben is kifejeztem meglepedésemet a látottak felett, Münchenben vagy Berlinben, amire bizonyosan emlékezni fogsz, mert az előadás kezdetétől fogva a végéig olyan sötét volt, hogy semmit se lehetett látni. Ez alkalommal valakinek a halálát játszották...

ELZA: *Tintagiles halálát*-t.

A BÁRÓ: Legyen úgy, ahogy akarsz. Szóval, már ez alkalommal is megjegyeztem, hogy ilyen jól már régen nem mulattam. De azóta is többször tanúsítottam érdeklődést a színház iránt. Általában, nagy tévedésben vagy, ha azt hiszed, hogy én újabban már elidegenedtem azoktól az ügyektől, amelyek nem tartoznak szakmámba és hogy a színházakhoz nem értek. Ellenkezőleg, most előrehaladottabb koromban is minden téren igyekszem ismereteimet öregbíteni, tanulmányokat tenni és sokszor folytatok eszmecsereket különböző szakemberekkel, hogy bármely, tőlem akármily távoleső szakkérdésben is teljesen ofé legyek. Így legutóbb is beható tanácskozásokat folytattam egy még fiatal, de máris tekintélyes színművésznővel a rendezés kérdéséről. Azért, ha kíváncsi vagy rá, felvilágosíthatlak arról, hogy a rendező mit végez a színházban, amit a közönségből csak kevesen sejtene.

ELZA: Már hogyan volnék kíváncsi!

A BÁRÓ: Tehát, gyermekem, minthogy a színészek és színésznők csak a saját szerepeiket tanulják meg, de a darabot nem ismerik, kell, hogy legyen a színházban valaki, aki a darabot is elolvassa és ennek tartalmához képest útbaigazításokkal szolgáljon a színészeknek, mint egy Cicero. Például, ha egy színésznő mosolyogva, nevetgélve lép be a színpadra, a rendező magyarázza el neki: „Téged, szentem, épp most becsuténítottak meg abban a vártoronyban, tehát ne vigyorogva kacsázz be a színpadra, hanem illedelmesen gyászos pofával, ahogyan ezen helyzethez illik!” Továbbá a rendező mondja meg a színésznek: „Most ülj le! Most állj fel! Most bujj az ágy alá! Most csókolózzál! Most hordd el magadat! Pofám, úgy játszol, mint egy bornyú! Most a jobbfenéken! Most a balfenéken!” Ez a rendező. Amiből kitűnik, hogy a rendező a színházban nem kevésbé hasznos tényező, mint a tűzoltó, vagy a portás. A baj csak az, hogy ezen méltán lenézett pályára csakis olyan fiatalembernek tolonganak, akik mint sofőrök és kocsisok durva modorukból kifolyólag nem kapnak szolgálatot és a rájuk bízott közhatalommal részint úgy élnek vissza, hogy még a tekintélyesebb fiatal művésznőket is ilyen szavakkal sértegetik: „Nem tolnád beljebb azt a kis rücskös pofádat?!”... részint csak azoknak a művésznőknek adnak szerepet, akik a magánéletben is minden tekintetben rendelkezésükre állanak. Ezért a rendezői pályát főképpen csakis olyan fiatalembernek találják kíváncsnak, akik részint ingyen akarnak színházba járni, részint jobb nőkhöz akarnak jutni, de ehez sem egyéni szeretetreméltósággal, sem megfelelő anyagi ellenszolgáltatással nem rendelkeznek. Így nyilatkoznak a rendezői kérdésről a szakértők. Már most, noha ezen szerencsétlen fiút kvalifikálhatatlan modora valóban a rendezői pályára utalná, segédkezet nyújthatok-e én ilyen törekvéshez?!

ELZA: Úgy? Ezt nem tudtam. Ez más, egészen más. Akkor a fiúnak mindenesetre le kell mondania a rendezésről; válasszon magának más, rendesebb pályát. Olyat, amelyiken nem a gorombaság a főfeladat. De azt nem tűrhetjük, hogy egy pár nap múlva megint elgázoljon nekünk valakit; hát csak pakoljon és menjen vissza Párizsba...

A BÁRÓ: Az apja költségén.

ELZA: Ezt igazán nem kívánhatjuk ettől a szegény Brunótól, akinek a leghíresebb őse Pénztlen Valter volt. Annál kevésbé, mert Brunó mindig hangsúlyozta, hogy a fiú párizsi útjának költségeivel nem szabad terhedre lennünk és vállalkozott rá, hogy a kormánynál ki fogja kilincselni a párizsi tartózkodáshoz szükséges mágna-stipendiumot.

A BÁRÓ: Na, erről nem akarok még egyszer hallani. Mágna-stipendium, mi az? Mágna és stipendium, hogyan kerül ez együvé? Mágna szerintem az, aki személyes jelességeivel és közhasznú tevékenységével az ország legjobbjai közé küzdötte fel magát, de az ilyen férfiúnak nincs szüksége stipendiumra.

ELZA: A kormány már előre gondoskodni akar arról, hogy a jövőben sok olyan fiatalember álljon rendelkezésére, aki a külföldön nyelv- és világismeret, de európai modor dolgában is megállja a helyét, tehát sikeresen képviselhesse hazánk érdekeit. Ezért ösztöndíjakat juttat olyan jóházból való, de szegény fiatalembereknek, elsősorban persze előkelő származású ifjaknak...

A BÁRÓ: ...akik szerepelgetésükkel máris közfeltűnést keltettek. Nem, kedves leányom, a kormánynak ezen tervéhez én, aki a tapasztalatokon és megfontoltságon alapuló életbölcesség embere vagyok, nem járulhatok hozzá helyesléssel, amelyet csak az egészséges eszmék válhatnak ki belőlem. Ha én tagja volnék a ti úgynevezett felsőházatoknak, amelyből hazánknak talán éppen a legjobbjai maradtak ki, ezen kérdésről is kifejténém a véleményemet. Megmondanám, kereken, hogy ameddig az ország nem tudja kárpótolni azokat az árvákat, akiknek minden vagyonát hadikölcsönbe fektette az árvaszék, anélkül, hogy őket megkérdezte volna, addig nem volna szabad pénzt adni a honolului futballisták ünneplésére és nem helyes stipendiumokat osztogatni azért, hogy egyes fiatalurak Párizsban kedvükre szórakozhassanak. De mivel azon tisztelt urakat csakis tisztelt vöm, Imhof Brunó gróf véleménye érdekli, csupán annyit jegyzek meg erről, kizárólagos használatodra, népiesen, hogy aki stipendiumra szorult, az ne lézengjen Párizsban.

ELZA: Neked mindig, mindenben igazad van, papuskám. De ne felejtse el, hogy a szegény Brunó, mihelyt megtudta, hogy téged bántana az, ha ő a te unokád számára állami segílyt kérne, azonnal lemondott a mágna-stipendiumról. Ezért nem volna helyes vele szemben arra a rideg álláspontra helyezkedni, hogy csináljon, amit akar, de fizessen ő.

A BÁRÓ: És ebből az következik, hogy fizessek én, még pedig sokat, mert különben vagy az egyik, vagy a másik szégyen megtörténik velem?

ELZA: Erről szó se lehet, csak azt hiszem, Blankának fájna, ha ennyire rideg maradnál a férjével szemben, aki végre is nem tehet róla, hogy hivatalból bekerült a felsőházba.

A BÁRÓ: Blankával ezen ügy kapcsán ne jöjj nekem elő, mert elsősorban ő az oka, hogy ezen fiú, aki ballábbal jött a világra, most parkett-táncos, portás vagy mi akar lenni. Nem elég, hogy Hugó Viktornak vagy nem tudom minek keresztelteti meg, még hozzá, amidőn meghallja, hogy én a gyereket a becsületes Ede néven szólítom, egyszerre csak: irodalom így, irodalom úgy, Szüaresz, Szüaresz!... ilyen kaubój nevet akaszt a fiú nyakába! Megbízta Kolonicsot, nyomoztassa ki, kicsoda, micsoda legyen ezen Szüaresz és a detektívek kiderítették, hogy ezen egyén egy rendkívül goromba fráter, aki a gorombáskodásait könyvben adja ki és vannak szamarak, akik ezért pénzt adnak. Ez után csodálkozom rajta, hogy ezen félrenevelt fiúban ennyire kifejlődött a modortalanság!

ELZA: De, papuskám, nálunk a Jacques név se szokásos...

A BÁRÓ: Ez, gyermekem, egészen más. Abban a régi időben, amidőn a kereskedőre nézve sokat jelentett, hogy milyen névvel lép be a világba, boldogult édesanyád helyesen jegyezte meg, hogy a Jakab név nem elég magyaros. És Franciaországban három ember közül kettőt

Jacquesnak neveznek. De mit szólnátok most hozzá, ha akkor a Garibaldi vagy Türr Pista nevet vettük volna fel?! Nem, fiam, nővéred sok keserűséget szerez neked, ha nem is beszélek erről és ha elgondolom, hogy ő és családja engem csak közönséges pénzeszsáknak tekint, úgy jövök magamnak elő, mint az öreg király az Operából, aki addig osztogatta a pénzét a leányainak, míg végül kénytelen volt a legnagyobb viharban megbolondulni.

ELZA: De, papuskám, már hogy' mondhatod ilyet?!... Hiszen Blanka imád téged!... Ha hallanád, hogy milyen rajongással beszél rólad!... Elmondjam, hogy miről beszélgettünk tegnap?... Azt mondja nekem: „Te, Elza, nézd, ma mindenki emlékiratokat ír. Az egykori Vilmos császár, minthogy most már nem szónokolhat folyton, megírja életének emlékeit. Nem igyekszik elfelejtetni, hogy valaha túlságosan sokat szerepelt; ahelyett, hogy bölcsen hallgatna, újra beszéltetni akar magáról és emlékezik, írkal. Grey Edward, Fallodon örgrófja, Anglia egykori külügyminisztere, kiadja emlékiratait. Amikor csak annyit kellett volna mondania: Uraim, mielőtt mindnyájan megbolondulunk, üljünk össze és próbáljuk meg elejét venni a világégésnek!... akkor hallgatott. Most olyan beszédes, mint egy kávéénike. Megírja önéletrajzát Asquith Margot, az államférfi felesége és Baker Joséphine, a néger táncosnő; emlékiratot ad ki a tábornok, az alamizsnás, a politikus, a filmszínész és az ujságíró. Az írók megírják, mi rosszat hallottak valaha elhunyt író társaikról, mindent, amit ezek életében nem írhattak meg, mert akkor párbaj lett volna ebből. Csak az igazi nagyok nem írják meg az emlékeiket. És most már azt kérdelem tőled, hogy ha *Életem és művem* címen vastag könyvet adhat ki Ford Henrik, aki nem csinált egyebet, csak autókat gyártott, mért ne írhatná meg emlékiratait a papa is, akinek a neve Magyarország közgazdasági életének legdicőségesebb korszakát jelenti?!” Amire én azt feleltem, hogy ez igen életrevaló eszme, annál inkább, mert neked magadnak nem kellene fáradoznod a mű megírásával, hanem barátságosan beszélgetnél Blankával magadról és a multadról és ő aztán, mint tehetséges író, mindezt szépen megfogalmazná, mint egy titkár.

A BÁRÓ: Csak ő ne írjon neked! A multkor, mint öreg ember, nem tudtam aludni és ekkor eszembe jutott, hogy hát mire való a lányom regényei?! Elővettem egyet és alig nézek bele, már azt olvasom, hogy egy nagykereskedőnek a felesége elkezd csókolózni egy fiatalemberrel és aztán elmegy ennek a himpellérnek a lakására. Egy tisztességes nagykereskedőnek a felesége! És ezt a leányom írja!

ELZA: Az igazat megvallva, nekem se tetszik, hogy Blanka regényeket ír. De ha látnád, hogy a világon mindenütt miket írnak össze a legelőkelőbb hölgyek, nem botránkoznál meg a Blanka regényein. A közönségnek ez ma már limonádé. Tudod, papuskám, e tekintetben is nagyot változott a világ. Van egy francia író, aki délután regényeket írt, este pedig mezetenül táncolt egy párizsi mulatóhelyen, de most vénségére is együtt ugrabugrál a színpadon egy híres szabóval és mégis komolyan szó van arról, - államférfiak, főpapok, tábornokok, hercegek, tudósok és költők körében - hogy a francia akadémiába, amelynek nő nem lehet tagja, az alapszabályok megváltoztatásával ezt a nőt be kellene választani. Pedig a regényekben főképpen beteglelkű nők szerepelnek és olyan urak, akik ezekből élnek, mert ez a felkapott író úgy találja, hogy csak a kutyák meg a macskák élnek tisztességesen. És aztán régi dolog, hogy ha ketten csinálják ugyanazt, ez nem ugyanaz. Például, ha egy ujságíró disznóságokról ír, kérdezd meg Kolonicsot, hogy mi történik vele. De ha ugyanezekről a disznóságokról, szép részletességgel, egy előkelőség emlékezik meg, a magasztalói így énekelgetnek: „Elénk hozta az ördög szekeren a bűn minden fertelmességét, de csak azért, hogy ebben a fekete tükörben még jobban megmutathasd az isten igazságát félelmesen tündöklő fenséget.” Hát Blanka is írhat akármit; azért ő mégis Imhof grófné és főképpen a te leányod marad.

A BÁRÓ: Nekem ne írjon ő tisztességes kereskedők feleségeiről.

ELZA: Már ezért is nagyon szeretném, ha megengednéd neki, hogy írásba foglalhassa az emlékeit. Ez elvonná őt a regényírástól és végre hasznos munkát végezne. Hasznost, szépet, történelmi munkát, halhatatlant.

A BÁRÓ: És mondd, ez a Ford igazán vastag könyvet írt az ő autójáról?

ELZA: *Életem és művem* címen.

A BÁRÓ: Szép cím.

ELZA: Neked találunk szebbet. No és ha a titkári munkáért pénzt adsz a leányodnak, akkor majd nem kell szemrehányást tenned magadnak amiatt, hogy az unokáddal szemben hajthatatlan maradtál.

A BÁRÓ (a szemüvege felett felnéz Elzára): Most egészen úgy nézel ki, mint amikor kislánykorodban egyszerre csak az ölembe bujtál és mint kis macska, addig rágtad a fülemet, míg az történt, amit te akartál. Hát nem bánom. Azt nem fogadtam meg, hogy neked nem adok pénzt. Ha te aztán ezt a nővérednek ajándékozod, részint azért, hogy ne írjon erkölcs-telen regényeket, részint azért, hogy írja meg atyjának erkölcsnemesítő emlékiratait, ez már a ti dolgotok. De azt ne halljam meg, hogy ez a gorombaság-művész az én pénzemen Párizsban feketekávéval itatta a kutyákat!

ELZA: Ugyan, papuskám, hát olyan nagy baj volna, ha ez a fiú elköltene egy kis pénzt arra a kitűnő reklámra, hogy a tányérnyalók Párizsban mint híres rendezőt ünnepelték?! Hol ünnepeljék, ha nem Párizsban, ahol senki se ismeri?!

X. Malthus doktor naplója

SZEREPLŐK:

Berzsenyi Magda, 19 éves | Berzsenyi Jacques
Imhof Tibor gróf, 20 éves | báró unokái

(Történik: Berzsenyi Zoltánéknál, a nagy szalónban. Idő: délután négy óra.)

TIBOR (egyedül egy karosszékekben. Balkezeiben kis kezitükröt tart, jobbkezeivel monokliját illesztgeti szeméhez vagy veszi le innen és hosszan nézegeti, hogy a monokli új meg új elhelyezése hogyan változtatja meg arcának a kifejezését. Úgy játszik a monoklival, mint kis macska a gombolyaggal).

MAGDA (belép): Szerbusz, Csibi.

TIBOR (miután az ajtónyílásra gyorsan eltüntette a tükröt, sikerülten mímeli Austen Chamberlain karikatúráját): Szerbusz.

MAGDA: Mért vagy olyan ünnepélyes?

TIBOR: Nem vagyok ünnepélyes, csak...

MAGDA: Csak?

TIBOR: Csak egy kicsit meglepődött. Három évvel és egy hónappal ezelőtt, pontosan a tizenhatodik születésnapodon, azt mondtad, hogy most már vége köztünk mindennek...

MAGDA: Én? Ki van zárva. Tizenhárom évvel és egy hónappal ezelőtt se mondtam soha ilyen bárgyúságot. Hogyan lehetne köztünk vége mindennek, mikor köztünk sohase volt semmi?!

TIBOR: Mondjuk.

MAGDA: Micsoda mondjuk? Semmi mondjuk. Egész egyszerűen nem volt semmi.

TIBOR: Lényeges nem volt, de ez nem lényeges.

MAGDA: De még mennyire lényeges! Annyira, hogy erről nem érdemes beszélni. Szóval, csodálkoztál rajta, hogy hivattalak.

TIBOR: Én soha semmin se csodálkozom. Kivált, ha nőkről van szó.

MAGDA: Ó, ó! Csibikém, egy kicsit korábban kelj fel, hogy ha nekem imponálni akarsz! De hát jól van. Mondjuk, hogy nem csodálkoztál, csak egy kicsit meglepett a dolog. Talán meg is ütköztél rajta.

TIBOR: Nem. Hanem azt mondtam magamban... de nem akarok megbántani egy idegen úrhölgyet, akihez sohase volt semmi közöm, egész egyszerűen semmi.

MAGDA: Csak mondd el bátran!

TIBOR: Nos hát, azt mondtam magamban: ez a nő bizonyosan akar tőlem valamit...

MAGDA: Ördögöd van, hogy kitaláltad! No és egyebet nem mondtál magadban?

TIBOR: De igen. Megmondjam, hogy mit?

MAGDA: Ki vele!

TIBOR: Azt mondtam magamban: ez a nő... mondjuk: ez az idegen úri hölgy... most már lesheti, ha azt hiszi, hogy engem felhasználhat, nem tudom mire!...

MAGDA: Azt majd meglátjuk. Csibikém, ne szaporítsuk sokáig a szót!... Te meg fogod szerezni nekem Malthus doktor naplóját!...

TIBOR: Ez megint valami afféle könyv legyen?

MAGDA: Csibikém, derék öreg Csibézerem, hol élsz te?! Két hét óta egész Pest erről beszél.

TIBOR: Hát, kérlek alásan, én, tudtommal, megfordulok, úgy-e, mindenféle társaságban, affélében is. De biztosítalak róla, soha életemben nem hallottam ezt a nevet. Hogyan is mondtad? Malthus?

MAGDA: Malthus. Pedig te már tanultál közgazdaságtant.

TIBOR: Tanulni nem tanultam, csak vizsgát tettem belőle.

MAGDA: Gratulálok a tanáraidnak. Hát, hogy tanulj is valamit a nemzetgazdaságból, felvilágosítalak, szegény öregem, hogy Malthus - mint a nagypapa mondaná - a közgazdák legjelesebbjei közé tartozott. Ő volt az, aki a legtöbbet töprengett azon, micsoda bajok származnának belőle, ha a világ nagyon elnépesednék.

TIBOR: És te ennek a vén szárnak a naplóját akarod elolvasni?

MAGDA: Mi jut eszedbe?! Az én Malthusomat a valóságban Doktor Kinizsi Pálnak hívják, de az egész Pest Malthus doktornak hívja. Vagyis inkább hívta, mert most már sehogyse hívja, vagy ha hívja, hiába hívja.

TIBOR: Ez nekem igen magas.

MAGDA: Hát kérlek, öregem. Doktor Kinizsi Pált azért hívták Malthus doktornak, mert hazánkban ő vigyázott rá legjobban, hogy a túlnépesedésből nagyobb bajok ne származzanak. Senki se volt olyan zseniális annak megokolásában, hogy az anya életének megmentése céljából a gyermeknek mért kell elmennie, el, el, a fenébe, hiszen értesz engem! Persze, ennek szüksége csakis olyankor merült fel, ha a biztoskezü s majdnem egészen veszélytelen műtétért önagysága meg tudta fizetni az igen magas honoráriumot.

TIBOR: Ahá, valami rémlik...

MAGDA: No, ha máris kezd derengeni előtted, hogy kiről beszélek, akkor hamarosan meg fogsz érteni. Elég az hozzá, ennek a Doktor Kinizsinek a tevékenységben nem volt párja, azaz dehogy is nem volt!... Délután kettőkor hozzálátott, hogy Budapestet megszabadítsa a fölösleges és veszélyes gyermekektől, közben szorgalmasan gyógyította azokat az idegbajos hölgyeket, akiknek orvossága nem a patikában, hanem magában az orvosban rejlik, aztán nyolckor, kilenckor újra megborotválkozott és átöltözött, mert mindennap kétszer beretválkozott és kétszer váltott inget. Ekkor egy titokzatos óra következett, amelyre csak most vetődött némi világosság. De tízkor már, vakítóan fehér ingében és gyönyörű nyakkendőjében hatalmas gyémántokkal, ott volt a klubban, mindig abban, amelyikben a legnagyobb pénzbe megy a játék; mingyárt az első blattra föltette az aznap kivégzett gyermekek vérdíját és fáradhatatlanul kártyázott reggelig, amíg ki nem dőlt mellőle az utolsó partner is és a takarító öregasszony végre az ő asztala körül is összesöpörhette a néhány száz cigarettacsutkát. Aztán a gőzfürdőbe kocsizott, onnan haza, de tizenegy órakor az első ember, aki a börzén ordítózni kezdett, hogy: „adok” vagy „veszek”, Doktor Kinizsi volt. Azt mondják, attól kezdve, hogy a diplomáját megszerezte, nem olvasott egyebet, csak árfolyamot, nem evett mást, csak játék közben sonkát vagy tojást és sohasem aludt, csak a kocsiban, mikor a gőzfürdőbe vagy a

börzére ment. Ez a lázas munkásság mindenestre megérdemelte volna, hogy a doktor áldásos működése és fáradhatatlansága még ebben a világrészben megnyerje illő jutalmát, de mit tesz isten? A doktor elbörzézett hatodfél milliárdot és - ami a legkellemetlenebb volt a dologban - ennek a hatodfél milliárdnak a legnagyobb része nem volt az övé...

TIBOR: Várj csak!... Nem arról a doktorról van szó, aki...? várj csak, hogy' is volt?... Szóval, aki azt mondta a pasinak, hogy: „Hohó, komám, maga bizalmatlan velem szemben?!... Hát kinek néz maga engem?!... Akkor köztünk vége minden üzletnek, rögtön hozom a pénzt!”... És ezzel, ott hagyva a kalapját, a botját, meg az aktatáskáját, elsietett, aztán autotaxi, garázs, Rolls-Royce, országhatár, kukoricás, Ausztria, repülőgépállomás... És a pasi a kalap, a bot meg az aktatáska mellett még akkor is nyugodtan várakozott, amikor a doktor már hetedhét-országon is túl járt... pedig az aktatáskában nem volt egyéb, csak Csókos Piroska regénye: „A ringó csipő”, dedikációval...

MAGDA: De kizárólag erről a Doktor Kinizsről van szó, aki kalap és mellény nélkül, jóformán csak finom dollárokba öltözötten, a lehető legangolosabban távozott hazánkba. Látod, Csibikém, nem vagy te olyan tudatlan, amilyennek tettetted magad!...

TIBOR: Sőt talán többet tudok, mint te, mert én tudok az eset egy variánsáról is. Eszerint a doktor éppen turbékolt hölgyével és a szerelmi duett után a hölgy cuppogó csókok közt így szólalt meg: „Dudus, drága kutyám, mi van a pénzemmel?” A doktor nyugodtan azt felelte: „Netalán látni akarod?” Aztán, mintha át akarná hozni a másik szobából, pizsamában, ahogy volt, kipenderült az ajtón és örökre elszelelt.

MAGDA: Hát ez a verzió alighanem legenda. De azt el lehet hinni, hogy ez a jó pofa hajadonfővel és teniszcipőben pályázott el Newyorkba. A férfikalapviselet úgyszólván kezd kimenni a divatból és minden mindegy, ha a nadrágzsebben kemény dollárok vannak.

TIBOR: Ebben véletlenül egyetértünk.

MAGDA: Hála Istennek. Akkor megállapodhatunk abban, hogy Doktor Kinizsi elegánsan párolgott el, mint valami illatszer. Különbösen egészen mellékes, hogyan és hová lett, a fődolog az, hogy a naplóját itt hagyta. És látod, Csibikém, ez az a napló, amit te nekem meg fogsz szerezni, akármibe kerül.

TIBOR: Csodálatos nő vagy te, Matyika...

MAGDA: Nem is olyan csodálatos. És ezt azonnal észre fogod venni, ha kegyeskedel még egy kevés figyelmet szentelni nekem.

TIBOR: Kérlek.

MAGDA: Tehát, mikor az elhagyott lakást felboncolták, kiderült, hogy Doktor Kinizsi a rendelőórák után, mielőtt a klubba hajtatott, minden áldott nap hűségesen följegyezte naplójába a szerelmi kalandjait. És ehez a naplóhoz képest Casanova sifli.

TIBOR: Azt hiszed, hogy én is könnyvélnél tudom Casanovát, mint te?!...

MAGDA: Örülök rajta, hogy legalább ennek az egy híres embernek a nevét mégis csak ismered...

TIBOR: Én erről az úrról mindössze annyit tudok, hogy olyasmiket írt, amiket te szeretsz olvasni...

MAGDA: Multidőben beszélj, édesem, mert ezen én már régen túl vagyok. És ha most, kivételesen, még egyszer visszatérek ehez a szép emlékezetű bácsihoz, akitől különben sokat tanulhatnál, nem magasztalni akarom, hanem megszégyeníteni, mert kiderült hogy Casanova Doktor Kinizsihez képest csupa ártatlanság. A mindig szerelmes, nőimádó olasz virágnyelven

beszél; illedelmes szavakkal táncolja körül a kényes dolgokat; mitológiai képekkel szépítgeti mondanivalóját; rózsaszínű fátyollal takargat minden csúnyaságot. Kinizsi doktor nem lelkesedik, nem szépeleg, nem szaval, csak a rideg tényeket szegezi le és ahogyan ezt cselekszi, az rettenetes. Schopenhauer, Weininger, Strindberg nőgyűlölete, a rendőrségi akta szárazsága és a kocsis szókimondása, ez mind semmi Doktor Kinizsihez képest. Hogy véletlenül el ne felejtsem a legfontosabbat: nála nincs M. M. és C. C., mint Casanovánál, Kinizsi doktor minden hölgynek kiírja a teljes nevét, kisasszonyoknál talán még azt a nevet is, amelyet a bérálásban kapott, asszonyoknál pedig nemcsak a férj nevét, hanem a leánykori nevet is.

TIBOR: Érdekes.

MAGDA: De még mennyire érdekes! Nyolcszáznál több név! És személyleírások, mint a cselédkönyvekben, azzal az érdekes különbséggel, hogy itt a termet fokozottabb figyelemben részesül. Például, különös ismertetőjelek: ballapockája alatt fekete szemölcs s a többi, s a többi... És számok!... ez az angyalcsináló maniákusa volt a számoknak, mindenféle számnak. A nő éveinek száma, mondjuk: 44; néha a születésnapja: 1901 december 23., aztán a hölgy pontos lakáscíme, például: Hold ucca 172/B., III. emelet 9. ajtó; ha néha, nagyritkán, ajándékot adott a hölgynek, az összeg. Ilyen furcsa összeg is: 15 pengő 84 fillér. Miért 84 fillér is? A házmesternek, aki a hölgyet hajnalban kieresztette a kapun? És számok minden elképzelhetőről!...

TIBOR: Hallatlan! Ez még nem fordult elő!

MAGDA: Ha te is olvastál volna olyan könyveket, aminőket gyermekkoromban én szerettem olvasni, akkor tudnád, hogy de igenis előfordult. Fouquetnél, XIV. Lajos miniszterénél, le-tartóztatása után ugyanilyen naplót találtak. A megvesztegetésnek ez a mestere is följegyezte, hogy az előkelő és kevésbé előkelő hölgyek közül kikkel volt viszonya, hányszor, mikor és hol találkozott velük, kinek mennyi pénzt adott. A kétszázhatvanhat évvel ezelőtt történt história és a mai eset között csak egy nagy különbség van: az, hogy Fouquet női hajfürtöket is gyűjtött, míg Doktor Kinizsi mélységesen megvetett minden ilyen érzélgősséget.

TIBOR: De ha ilyen jól tudod, hogy mi van a naplóban, akkor mi szükséged van énrám, aki semmiről semmit se tudok?!

MAGDA: Mondom, fiam, hogy két hét óta egész Pest csak erről beszél. A naplót sokan látták, de nem mindenki emlékszik jól arra, hogy mit olvasott benne. A részletekről a tanuvallo-mások nagyon különbözők. Az adatokat is, a kifejezéseket is mindenki másképen tudja. Pedig, minthogy személyekről van szó, minden nüansz örülden érdekes. A pontos szövegre van szükségem, de ennek megszerzéséért én, a tizenkilencéves úrilány, minthogy a mai társadalomban minden csupa képmutatás és igazságtalanság, nem tehetem meg a kellő lépéseket, te ellenben, a húszéves fiatalember, megteheted, még pedig könnyű szerrel...

TIBOR: Mondok neked valamit, Matyika. De ne sértődjél meg!

MAGDA: Kérlek, csak bátran! Cimborák között, mint mi...

TIBOR: Hát hallgass ide. A multkor, mikor Párizsban voltam, egy este hárman ögyelegtünk a nagy körúton, én meg a két Váray-fiú. Egyszerre a kisebbik Váray-fiút halkan megszólítja egy rongyos öregember, akinek olyan lengő, fehér szakálla volt, mint egy pátriárkának. Pista visszamarad, beszélget az öreggel, aztán, mikor utolér bennünket, nevetve mondja: „Kártyát kínált, tudjátok, olyat, amelyiknek a lapjain, ha lámpa elé tartja az ember, disznóságokat látni”... „És tárgyalásba bocsátkoztál vele?...” - csodálkoztunk, Attila meg én. „Megkérdeztem tőle, hogy öregember létére hogyan folytathat ilyen csunya mesterséget. Tudjátok, mit felelt? Azt, hogy: kilenc gyermekem van, uram!...” Nevettünk, de én azt mondtam magamban: „Ez a fehérszakállú öreg, ez a jobb sorsra érdemes ember, aki csak ilyen csunya módon tud pénzt

keresni, ez én vagyok!” Mert - fájdalom, igaz - eddig csak úgy tudtam pénzt keresni, hogy megszereztem neked azokat a könyveket, amelyeket nem lett volna szabad elolvasnod és ezért te pénzt kölcsönöztél nekem. A kölcsönt persze soha sem adtam meg... de meg fogom adni, esküszöm!... mert minden összeget följegyeztem, mint Doktor Kinizsi.

MAGDA: Ez igazán nem sürgős.

TIBOR: De sürgős, mindennél sürgősebb! Mert látom, hogy a te szemedben én most is csak ez az öreg kártyaárus vagyok. Pedig hát ennek vége. Hogy gyermekkorunkban kapható voltam erre, az más. Akkor még nem tudtam, mit csinállok. De most már férfi vagyok. Most már nem szolgálhatom, hitvány pénzért, a te bűnös kíváncsiságodat. És ha tudni akarod, hogy Doktor Kinizsi naplójában milyen adatok, milyen nüanszok, milyen kifejezések és micsoda trágár szavak vannak, más béréncet kell keresned. Bocsásd meg, Matyika, ha a szavaim kemények, de ezt egyszer meg kellett mondanom. Mert nem hiába, hogy három éve már, ha nincs szükséged rám, nem akarsz tudni rólam, nem hiába, hogy három éve már alig-alig beszélünk egymással, de biztosíthatlak róla, hogy mióta férfi lettem, rosszul ismersz engem.

MAGDA: Csak ne esofírozd magad, kedves öregem! Először is, hogy megszabadítsalak minden erkölcsi nyugtalanságtól, kijelentem, hogy nem a bűnös kíváncsiság dolgozik bennem, amikor mindenáron meg akarom szerezni a botrányoknak ezt a gótai almanachját. A bűnös kíváncsiságon, hidd el nekem, már régen túl vagyok, mert a tudománynak évek óta semmi titka előttem; mindent tudok, öregem, elméletben Kinizsi doktor se tud többet, mint én. És hogy egy pillanatra se kételkedjél a szavaimban, ezennel kipakolok vele, hogy miért akarlak mozgósítani. Nos hát tudd meg, hogy egyik legjobb barátnőm benne van a naplóban.

TIBOR: Egy szép, kövér, szőke asszony, régidivatúan hatalmas idomokkal, aki Glória néven eszeveszett szerelmes verseket és igen malac regényeket ír.

MAGDA: Nem mondom meg, hogy ki. Ha kitalálsz, vedd úgy, mintha tőle magától tudnád; végre is gentleman vagy. Nos, hogy a nyolcszáz és egynéhány között ő is ott van, még nem volna olyan nagy dolog. Soha se adta ki magát szentnek; a társaságban több viszonyáról tudnak; a közönsége előtt se igen titkolózik; és a férje, akármilyen nagy számár, alighanem már eddig is gondolt arra, hogy feleségének a fantazmagóriáit némelyes tapasztalatok támaszthatják alá. Kinizsivel való esete pedig csak a doktort terheli; meg kellett vizsgáltatnia magát, az elszánt csirkefogó visszaélt a helyzettel és Glória, aki szelíd, nyugodt, flegmatikus asszony, belenyugodott abba, amin már úgyse változtathatott volna. „Tudja, hogy ez szemtelenség?!” - mondta azután. „Tudom” - felelt a doktor és mit tehetett volna, végre Glória is nevetett a dolgon. Szóval, maga a naplóban való szereplés még nem volna baj. Hanem...

TIBOR: Hanem?

MAGDA: Tudod, egy kicsit kényes a dolog. Hát hogy mégis megmagyarázzam, hangsúlyozom, hogy ez a csirkefogó sokat ír a szerelmeskedések részleteiről és a naplóban vannak helyek, amelyeken mindenki nevet. Már most az a nagy kérdés, hogy az ilyen helyek valamelyikén ott van-e a Glória neve is? Erről eddig nem beszélt a pletyka, de Glória szerint a dolog nem lehetetlen. Ezért kell látnunk a napló szövegét. Mert végre is, a rosszabbik esetben, vagyis ha mindenki nevet rajta, Glória nem adhat ki verseket és regényeket addig, amíg az eset egy kicsit el nem felejtődik. Érted?

TIBOR: Értem, csak azt nem értem, hogy akárki is hogyan szerezhetné meg ezt a naplót, amely most természetyszerűen hét pecsét alatt őrzött rendőrségi vagy bírósági akta.

MAGDA: Pedig ez nagyon egyszerű. Az egyik Doktor Hatósági, akinek a napló hivatalból a kezébe került, miután nagy élvezettel olvasta el a rendkívül érdekes kortörténelmi adalékot, nem tudta rászánni magát, hogy ebből a ritka gyönyörűségből kirekessze néhány bizalmasát

és óvatosságból személyesen hektografálta le Doktor Kinizsi szerelmi kalandjait, nem tudom hány példányban. Ezekről a másolatokról egypár nap múlva már egész Pest tudott és olyan előkelő hölgyek, akiknek nem lehetett nemet mondani, még néhány példányért majdnem széttépték szegény Doktor Hatóságit. Ettől fogva négy gépírókisasszony éjjel-nappal csak Kinizsit másolta, olyan ügybuzgalommal, hogy titokban egy-két példánnyal több készült, mint amennyit Hatósági rendelt. A félrecsempészett, illetéktelen másolatok egyike aztán egy ujságíró kezebe került, aki fölismerve a lelet értékét, kézisajtón, ismeretlen bűntársak segítségével, az egészet kinyomatta, száznál is több példányban. Persze, pénzért nem adja, mert ezért becsukhatnák, de a kéz kezét mos elve alapján alighanem hozzá lehet férni a kinyomatott napló tulajdonosához. Annál könnyebben, mert - ó, nagy ég, mily véletlen! - ez az ujságíró, mint Sherlock Holmes mondaná, senki más, mint Sáros Rózsika, akit három hónappal ezelőtt hűtlenül elhagyta.

TIBOR (elámulva): Te pénzt kínálsz nekem azért... hogy én Rózsika útján... szerezzem meg neked ezt a piszkos naplót?!... Hát ennyire félreismersz engem, Matyika?!...

MAGDA: Ki beszél itt pénzről?! Én szerelemről beszélek. Ha megszerzed a naplót, illő jutalmat kapsz.

TIBOR: Illő jutalmat?

MAGDA: Illő jutalmat.

TIBOR (leveszi a monoklit és rámeresztli szemét a leányra): Matyika, ne őrjíts meg!

MAGDA: Hogy félreértés ne legyen a dologból, precizírozzuk, mit ígérek. Három évvel ezelőtt, mikor összezőrdültünk, mindenféle kívánsággal állottal elő. Kívántál észszerűtlen dolgokat is, észszerűeket is. Akkor azt mondtam neked: semmi és semmi, semmiről se akarok hallani. Most azt mondom: ha megszerzed nekem a naplót, teljesíteni fogom a kívánságodat, föltéve, hogy észszerű dolgot kívánsz.

TIBOR: És mit nevezel te észszerű dolognak?

MAGDA: Ne kérdezz annyit, hanem gondolkozzál egy kicsit. Mert ezt már neked kell kitalálnod.

XI. Szerелеmbú ragyogása

SZEREPLŐK:

Berzsenyi Magda
Glória, barátnője

(Történik: Berzsenyi Zoltánéknál, Magda szobájában. Idő: délután három óra.)

GLÓRIA (ékszerekbe és egy szivargyűrűbe öltözötten benyit. Balkezének gyűrűvel megrakott ujjai fehér könyvecskét szorongatnak): Nem zavarlak, drágám?

MAGDA: Ah, drágám, milyen aranyos vagy!...

GLÓRIA: Csak egy percre szaladtam fel hozzád, mert az országúti bárba megyek, inkább azért, hogy kipróbáljam az új Lanciámat és hogy én is beírhasam a nevemet a vendégkönyvbe. De még ma át akartam adni neked az új verskötetemet, hogy te légy az első, aki megkapod...

MAGDA: Ó, milyen drága vagy!...

GLÓRIA (átnyújtja a könyvet): Itt van, szívem, a példányod. A számozottak közül az egyes. Belenyomattam: „Ez a könyv Berzsenyi Magdáé.”

MAGDA (elolvassa a címet): „Megközelítőleg”... Milyen érdekes cím!...

GLÓRIA: Tudod, egyszerű...

MAGDA: ...de nagyon, nagyon kedves!...

GLÓRIA: „Éjszakáim a faunna”, ez mindenesetre hatásosabb lett volna. Egy másik cím pedig: „Ó, jöszte királyfi, szép szeretőd vár” sokkal dekoratívabb. Aztán egy harmadik cím csábított sokáig, ez: „Szerелеmbú ragyogása”. Ugy-e, csinos? Archaisztikus és magyaros, tudod, olyan kalotaszegi varrottasszerű, kedvesen naív is és emellett ultramodern. Erről sokáig nem tudtam lemondani. De azóta, hogy közbejött ez a kellemetlen eset, nem habozhattam tovább... „Megközelítőleg”, ez olyan egyszerű és ízléses, mint egy sikerült fél-gyász, nem igaz?

MAGDA: Elegánsabb címet már nem találhattál volna.

GLÓRIA: És ha már erről a kellemetlen esetről beszélünk, kérlek, ne haragudjál, ha újra kérdezősködöm. Megtutdál már valamit erről a rondaságról? Ó, a világért sem akarlak sürgetni! Érzem, mennyire visszaélek a kedvességeddel, ha ilyesmit kérek tőled, de gondold el, milyen rettenetesen egyedül vagyok! Ha volna egy testvérbátyám, egy kuzénem vagy egy hű szeretőm... de végre is az uramat, szegényt, nem bízhatom meg azzal, hogy járjon utána ennek. Hiszen ő, ha mennykövek csapkodnak is az égből, akkor se kételkedik bennem és ha a tulajdon két szemével látná, hogy megcsalom, akkor is azt hinné, hogy csak káprázik a szeme... aztán ő olyan megértő, szegény, hogy azért még nem tépné ki a haját, ha megmagyaráznám neki, hogy igenis vigyázatlan voltam és ezért most egy csirkefogó, akit végül kikosaraztam, bosszúból megrágalmaz... de akármilyen megértő, ilyesmit mégse lehet kérni a férjtől, ez nem volna fair dolog.

MAGDA: Ha máshoz fordulsz, nagyon megbántottál volna. Ki érdemelne meg jobban a bizalmadat, mint én?! És nekem csak egy szavamba került, hogy mindent megtudjak.

GLÓRIA: Már láttad a naplót?

MAGDA: Láttam, de hidd el nekem, hogy nem érdemes beszélni róla! Az ilyen aljasság minden ember szemében csak azt gyalázza meg, aki képes ilyesmit leírni...

GLÓRIA: Mi van benne?... mondd!... mondd!...

MAGDA: Csak bosszantana és...

GLÓRIA: Nem, nem, hiszen már egy héttel ezelőtt elkészültem minden elképzelhető rosszra...

MAGDA: Biztosítalak róla, hogy nem érdemes törődnöd vele...

GLÓRIA: Egész éjjel nem tudnék aludni, ha nem mondanád el. Akármilyen, csak az ne, hogy még csak nem is tudom!...

MAGDA: Hát, drágám, ha mindenáron kívánsz: először is a nap, az óra, a férjed neve, a leánykori neved, az írói neved, a lakásod címe, aztán az a szemtelen hazugság: „Már régóta huszonkilenc éves, de soha se is lesz több”...

GLÓRIA: Aljas gazember!...

MAGDA: Látod, már ez is mennyire felizgat!...

GLÓRIA: Mi lehetne még, ami ennél is jobban bosszanthatna?!... A többi már!...

MAGDA: Aztán elmondja, hogy megvizsgált és visszaélt a helyzettel. Itt különösen az a felháborító, hogy ezt hogyan mondja el. Csak két szó az egész, de az egyik szó borzasztó.

GLÓRIA: Mért nem mondd meg, hogy mi ez a szó?... hiszen magunk közt vagyunk!...

MAGDA: Nem, angyalom, én nem vagyok prüd, de ezt a szót nem tudom kimondani. Hogy mégis kitaláld, Schnitzlernek arra a regényére emlékeztetlek, amelyikben egy még fiatal özvegy odaadja magát fia egyik iskolatársának, aztán, pár nappal később, a nyitott ablak mögül hallja, amint kedvese eldicsekszik a szerelmi kalandjával egy másik iskolatársának és a szegény asszony nevével kapcsolatban használja ezt a borzasztó szót.

GLÓRIA: Értem. És a naplóban nincs semmi egyéb?

MAGDA: Sajnos, van még egyéb is és éppen az, amitől féltél. Leírja, ugyanilyen cinikus szavakkal, hogy utóbb, amikor már nem tartottál tőle és rá se néztél, orozva, mint ahogy a gyáva ember veri fejbe semmit sem sejtő ellenségét...

GLÓRIA: Ó, a gyalázatos!... A hitvány!... a hitvány!... Tudod, édesem, sírtam, mert szégyenkeztem és annyira erőt vett rajtam a zokogás, hogy ráborultam az ottomán párnájára. Aztán, gondold el, az ilyen orvtámadásokban éppen az a legrettenetesebb, hogy mire észrevettük, akkor már nem lehet védekezni. És most, ahol hárman összesúgnak, azok mind rajtam nevetnek! De hát ki gondolta volna, hogy ilyen gazember is lehet a világon?!...

MAGDA: Nincs igazad, drágám, mert az ilyen pimaszság már magában hordja az ellenmérgét. Aki erre képes, annak egy szavát se lehet elhinni; a tisztességes emberek legalább így gondolkoznak. És ha vannak rosszakaratók, akik magukról ítélve szívesen hisznek el akármi rosszat akárkiről, ezeknek az ordináre lelkeknek nem igen tűnhetik fel a te eseted, mert a naplóban számtalan ilyen história van. Ha nem tartanék attól, hogy még jobban felizgat, ha a saját szemeddel látod, megmutathatnám neked a naplót...

GLÓRIA: Hogyan? A napló itt van nálad?!... De hát akkor mutasd meg, aranyom, mutasd meg!...

MAGDA: Igazán nem fog felizgatni?

GLÓRIA: Semmiesetre. Már túl vagyok a krízisen. Sőt. Mindíg vigasztaló egy kicsit, látni, hogy az ember nem egyedül van a bajban, hanem sokadmagával.

MAGDA (kinyitja, kulccsal, íróasztalának egyik fiókját és kiveszi belőle dr. Kinizsi Pál naplóját): Tessék, egy kinyomtatott példány!

GLÓRIA (lázasan lapozgatja a naplót): Hallatlan!... Hallatlan!... Gaztettnek példátlan, de olvasmányának örülten érdekes.

MAGDA: Ezt nem lehet tagadni.

GLÓRIA: Nem kölcsönözhetné ide, huszonnégy órára?

MAGDA: De, kérlek, parancsolj vele! Minden tekintetben rendelkezésedre áll.

GLÓRIA: No, itt vagyok én!... Óriási!... óriási!... Hát mit szólsz ehez a gazemberhez?!... A szegény nő, gyanútlanul, legteljesebb bizalmára méltatja és alig hogy eltávozik a páciens, ez a disznó leül és beírja a naplójába, mi történt. Mért nem írja ki mindjárt az ujságba?!

MAGDA: Az igaz, hogy gyönyörű kavardás támadna, ha ez a szokás általánossá válnék. Ha minden ölelkezésről jegyzőkönyvet vennének fel és ez mind megjelennék nyomtatásban a nagy nyilvánosság előtt!

GLÓRIA: Egyszerűen beszünnék minden szerelem. Hiszen az egész világrend azon a hallgatag megegyezésen alapszik, hogy vannak dolgok, amelyeket soha se szabad elmondani, amelyekre nem szabad emlékezni.

MAGDA: Tudod, mit mond erről ez a betörő?! Add csak ide!... (Lapozgat.) Itt van!... „Ha ez a napló, melyet csak saját multságomra írok, hogy öregkoromban könnyebben lehessen visszaemlékezni szép ifjúságomra, véletlenül idegen kezekbe kerülne, például, ha még fiatakoromban váratlanul megüt a guta, bizonyosan lesznek naív emberek, akik azt fogják mondani, hogy én nem voltam gentleman. Ezeknek azt felelem: én a női erény utolsó troubadourja vagyok. Mert ha a gentlemanlikeness azt követeli, hogy nem szabad elárulnunk, kik voltak azok a nők, akik elbuktak velünk, mi marad azoknak a mártír nőknek, akik sohase buknak el? Aki elmondja, hogy kik voltak azok az asszonyok vagy leányok, akikkel szerelmeskedett, csak igazságot szolgáltat az erényes nőknek, hiszen ezeknek egyetlen elégtételük, lemondásukért egyetlen jutalmuk, értelmetlen, oktalan, de egyetlen büszkeségük, hogy ne lehessen őket összetéveszteni azokkal, akiket könnyű táncba vinni. Az úgynevezett diszkrécio csupa igazságtalanság, tehát a legnagyobb erkölcstelenség. És ellentétben azzal a babonával, amely azt akarja elhitetni, hogy az igazi gentlemanek mind hallgatnak, mint a hal, megrögzítem itt azt a tapasztalatomat, hogy az előkelő ember ott kezdődik, aki elmesélgeti a kalandjait, a hölgyek nevével egyetemben.”

GLÓRIA: Nem bánom, de ezt írja ki a rendelője ajtajára, hogy visszafordulhassak akkor, amikor még nem késő. (Elveszi Magdától a naplót és tovább lapozgat benne.) Mennyi ismerős!... Nini, a kis Bugyi is!... Ki hitte volna?!... És Bakócz Tamásné!... Kandi Klári és Bébi!... De hisz ez nagyszerű!... Gróf Pató Pálné!... Göndör Baba, a világbajnok!... Sarok Sári, Doktor Csák Máténé, Kéjlaky Gladys... Nagyszerű! Nagyszerű!... Ha nem volnék benne én magam is, borzasztóan tudnék rajta mulatni; de ez egy kicsit megrontja az örömet. Szóval, te azt hiszed, hogy az én esetem nem fog feltűnni a sok között?

MAGDA: Semmiesetre. Bocsáss meg, de a te szereplésed, drágám, nem meglepetés; végre is asszony vagy. A sok leány, ez érdekesebb, modernebb. És van, aki egyenesen szenzáció. Ha az nem nyugtalanít, hogy a férjednek is a fülébe juthat...

GLÓRIA: Ó, Istenem, ő, szegény, nem kíván tőlem egyebet, csak azt, hogy mindig mindent meg tudjak magyarázni neki. És mi az, amit én ne tudnék kimagyarázni?!... Nem, egyébről nincs szó, csak arról, hogy addig a bizonyos három napig, aminél egy csoda se tart tovább, nevetségessé válhattam. Hiszen ha ez az utolsó sor nem volna benne, mit bánnám én a többit!... Végre is, nekem több szabad - nem igaz?... - mint egy kispolgár asszonynak, aki azért kap társadalmi pozíciót, úgy-e, hogy ob Schön ob Regen hű maradjon a férjéhez?! Ha a nőnek nincs más szerepe az életben, csak az, hogy ő feleség, akkor vele szemben jogosultnak tűnhetik fel az a kívánság, hogy minden kedve ellenére őrizze meg magát férjének, urának, eltartójának. De olyan asszonyoknál, akik csak azért mentek férjhez, mert ez már így szokás!... Végre is a nagy nőket, a Svéd Krisztinákat, a Nagy Katalinokat, a Colette-eket sohase szabad a polgári erkölcs szempontjából nézni. Olvastad már a helyes kis Princesse Lucien Murat könyvét Nagy Katalin cárnő szerelmeiről?

MAGDA: Még nem, de...

GLÓRIA: Na hát olvasd el minél hamarább, mert nagyon tanulságos. Erről a nőről, aki a szó szoros értelmében emberi ménest tartott személyes használatára, aki kilencvenkét millió ötszázezer rubelt költött el erre a ménésre, akinek három hónapnál tovább nem kellett ugyanaz a férfi, akinek, ha jégeső esett is, mindennap kellett a szerelem s aki hatvanhét éves korában a szép Zubov karjaiban halt meg, olyan tisztelettel beszél az utókor, aminővel csak kevés férfinak adózik. Rólam is csak az fog fenmaradni, hogy én írtam a *Bűnös ölelések*-et, a *néger Herkules*-t és a *Megközelítőleg* egyes darabjait, például a „Szerelem a felhők fölött”-et, meg az Aviatikus-Ciklus még nyolc-kilenc versét. „Mennyibe kerül Madame de Genlisnek a legújabb regénye?” - kérdezte a könyvkereskedőtől egyik vevője. - „Hat frankba, uram” - felelt a könyvkereskedő. „Hat frankba?! - botránkozott a vevő. - De hiszen háromért megkaptam őt magát!” Ki tudja ezt ma már?!... Az irodalomban épp az a szép, hogy semmi köze a magánéletünkhöz.

MAGDA: Drágám, téged egészen málává tett ez a kis eset, pedig...

GLÓRIA: Nem, kedvesem, ellenkezőleg. Mialatt beszélünk, eszembe jutottak azok az íróárs-nőim, akik hercegasszony létükre autobiografikus regényekben írták meg sorozatos ballépéseiket és egykori gyöngeségeikből örök érdemet kovácsoltak maguknak... a késő öregségükig mindig szerelmes grófnék, akik évszázadokra örökítették meg azokat a tűnő pillanatokat, amelyeket halandó lényük csak öt percekre vagy legfeljebb egy-egy negyedórára kaphatott meg... az előkelő származású Balkis-ok, akik zengő sorokban írják le azokat az éjszakákat, amikor szűkebb körben meztelenül táncoltak és aztán, mámorukban, ahogy se tudták meg számlálni azokat az ismeretlen férfiakat, akik őket kézről-kézre adták. Hol vagyok én ezektől az én szegényes magánéletkémmel?! De testvérük vagyok a művészetben, a halhatatlanságban. A kagyló könnye gyöngy, az emberfeletti nő szerelmi könnye pedig örökbecsű vers, amely többet ér minden gyöngynél.

MAGDA: Ne folytasd addig, drágám, amíg ezt a szép mondást föl nem jegyzem!... De már írom!...

GLÓRIA: Aztán eszembe jutott: nem, nem arra fogok gondolni, hogy ha sokan olvasták a naplót, százszor, ezerszer annyian vannak, akik nem olvasták. Hanem arra, hogy azoknak pedig, akik olvasták, semmi közük ahhoz, hogy én kikkel és hogyan szerelmeskedem. És fölemelt homlokkal fogok a világ elé lépni; mindenütt mutatkozom, ahol sokan vannak;

szembe fordulok, merészen, azokkal, akik vigyorogni akarnának az esetemen; ha kell, magam hozom szóba a naplót és nevetek rajta; szóval keresni fogom a feltűnést...

MAGDA: Nagyon helyesen!...

GLÓRIA: És már eszembe is jutott, hogyan hányhatnék fittyet azoknak, akik mindenáron nevetni szeretnének rajtam. De erre nézve a tanácsodat kérném.

MAGDA: Parancsolj velem, drágám!

GLÓRIA: Tudod, mennyire divatosak ma a legkülönösebb fajta úszóruhák. Mit szólnál hozzá, ha olyat csináltatnék, amelyiken egy nagy kérdőjelet hurcolnék magam után?!... ez a nagy kérdőjel persze kivágás volna a ruhán...

MAGDA: Óriási!...

GLÓRIA: Ezzel a kérdőjellel előre megfelelnek a rosszakaratnak. Ez a kérdőjel azt kiáltozná, némán: „Fütyülök rátok! Azt teszem, amit akarok!”

MAGDA: Óriási!...

GLÓRIA: Aztán lefényképeztetném magamat ebben az úszóruhában, nem a kép nézője, hanem a tenger felé tekintve s dacosan fordítva hátat a közvéleménynek, hogy a kérdőjelet egészében jól lehessen látni. És végül a képet, hogy mindenki láthassa, kiadatnám az *Úszó-nadrág* című, százezer példányban megjelenő heti szakközlönyben.

MAGDA: Csak ez az egy szó van rá: óriási!.

GLÓRIA: Amellett ez nem a legrosszabb reklám volna a verskötetemnek.

MAGDA: A kedves kis *Megközelítőleg*-et már az első huszonnégy órában szét fogják kapkodni.

GLÓRIA: És így majd senki se mondhatja, hogy az irodalmi fejlődésem nem tartott lépést a legújabb célkitűzésekkel.

XII. Ám...

SZEREPLŐK:

Berzsényi Magda, 19 éves | Berzsényi Jacques
Imhof Tibor gróf, 20 éves | báró unokái

(Történik: Berzsényi Zoltánéknál, Magda szobájában. Idő: délután négy óra.)

MAGDA (sezlónján fekszik és Bibesco hercegné „Catherine-Paris”-ját olvassa. Közben cigarettájából nagy füstöt ereget).

TIBOR (benyit, az ajtóban): Bejöhetek?

MAGDA: Ha már benn vagy, akkor be.

TIBOR: Szépen fogadsz!

MAGDA: Nem, csak csodálkozom. Mit keresel itt, amerre a madár se jár?

TIBOR: Hogy mit keresek itt?... Még kérdezed?!...

MAGDA: Három éve már, hogy nem igen szoktál megtisztelni.

TIBOR: No hallod!...

MAGDA: Vagy nem igaz?

TIBOR: Az igaz, hogy három évnek kellett elmulnia... Ám azóta...

MAGDA: Ja igen, csak most jut eszembe!... Ebben az egyetemi dologban jöttél, úgy-e?... (Egy székre mutat.) Foglalj helyet. (Leteszi könyvét maga mellé, de féligfekvő helyzetében marad.)

TIBOR: Nem tudom, miféle egyetemi dologról beszélsz, ám...

MAGDA: Hát, ha nem tévedek, megint numerus clausus volt és te a kapuban nagyon is kemény barackot találtál nyomni egy ismeretlen szegény fiú fejére...

TIBOR: Tudod-e, hogy ezt is miattad tettem?!... El voltam keseredve... ütnöm kellett valamit, valakit...

MAGDA: Hát ezt nagyon rosszul tetted, fiam, mert a nagypapa most az egyszer borzasztóan haragszik...

TIBOR: Sokat törődöm vele!... Ám beszéljünk másról, a mi...

MAGDA: Pedig jó lesz törődnöd vele, mert ez igen sok pénzbe fájhat. Hallom, hogy hivatott és jól megmosta a fejedet. Mit mondott?... meséld el nekem!...

TIBOR: Mit tudom én?!... Nem is figyeltem oda. Azt mondta, hogy: „Csak ne legyél te nekem olyan nagy hazafi a légycsapóval!”... Ám most nem erről van szó...

MAGDA: A mamának azt mondta, hogy: „Az egyik unokámból rendező nevezetű szabó lett, aki régi könyvekből új színdarabokat nyír ki, a másik unokám pedig vásári birkózónak készül, ami után már csak a parkettáncos következhetik.” Hát ez nem jól van így, fiam.

TIBOR: Én is azt mondom, hogy nem jól van így, ám mi ketten most más-más malomban őrlünk...

MAGDA: Csibi, Csibi, drága pofám, hát hiába oktatlak, hiába intelek a jóra?!... Jól van, nem bánom, megígérem neked, hogy interveniálni fogok a nagypapánál és nem nyugszom addig, amíg ki nem békítem... hozzám nem fordulsz hiába... De, kérlek, szállj magadba!...

TIBOR: Nekem ne interveniálj!... te jól tudod, hogy én nem ezért jöttem...

MAGDA: De igenis ezért jöttél és nagyon jól tetted, mert én a tényállást úgy ki tudom forgatni a maga valóságából, hogy a nagypapában a neheztelésnek még csak az árnyéka se fog megmaradni. Én védőügyvédnek születtem, fiacskám, és előre biztosíthatlak róla, hogy a közbenjárásom eredményes lesz. De nagyon kérlek, hogy ezután ne csinálj ilyen bolondságokat! Várható vagyondod egy részét mindenáron a szentegyletnek akarod juttatni?!... És az esztétikát se téveszd szem elől! Mondd, illőnek találod, hogy pont Berzsenyi bárónak az unokája legyen az, aki a legtöbb barackot nyomja a másvallású szegény ifjak fejére?! Hiszen ezért ki is nevethetnek!...

TIBOR: Te mondd ezt, akinek az apja híres pofozó volt a maga idejében?

MAGDA: Meg is kellett vezekelnie érte. Kérdezd meg csak tőle, hányszor hiányzott az aprópénz a zsebéből, amíg meg nem házasodott és kérdezd meg a mamát, mennyi ravaszkodás kellett hozzá, amíg ki tudta csikarni a nagypapa beleegyezését ahhoz, hogy feleségül meheszen a híres pofozóhoz?! Micsoda megbocsáthatatlan könnyelműség volt ez az egypár híres pofozkodás! Képzeld el, hogy a mama kevésbé ügyes, vagy a nagypapa hajthatatlanabb. Akkor én most sehol se volnék. Pedig, úgy-e, kár volna, ha én nem volnék a világon?!...

TIBOR: Matyika, ne mosolyogj ilyen szépen, mert ha még egy percig mosolyogsz, én rögtön megőrülök!...

MAGDA: És látod, nemcsak a parlagi viselkedésről, hanem a parlagi beszédéről is le kellene szoknod! Művelődnöd, tanulnod, olvasnod kellene; pallérozd magad egy kicsit, pofikám! Akarod, hogy kölcsön adjam neked ezt a könyvet?

TIBOR: Képzelem, mennyi disznóság van benne!

MAGDA: Ahoz képest, hogy előkelő hölgy írta, rendkívül kevés. Háromszázhuszonnégy oldalon, kivált a „Zöld papagály” szerzőjétől, határozottan többet vártam volna. Bátran elolvashatod; régimódi mamák kezébe is oda lehet adni.

TIBOR: Köszönöm szépen, nem kérek belőle. Művelt férfi ma már nem olvas; sportol, játszik, versenyez, repül és ha el akar gondolkodni a világ sok csodálatosságán, ha bölcselkedni kíván, elmegy a moziba. Az olvasás ma már csak olyan nőknek való időtöltés, akiknek kevés az elfoglaltságuk. Ám erről nem is érdemes beszélni...

MAGDA: Nagy tévedés, öregem. A moziban a művelt férfi megtanulhatja azt, hogy a jobb nőket hogyan kell megkönyékezni, de azt nem, hogy mit kell mondani nekik. Ezt a művelt férfi, ha magától nem tudja kitalálni, csak a könyvekből tanulhatja meg...

TIBOR: Ám most nem erről van szó...

MAGDA: Mért mondd mindig azt, hogy: „ám”, mikor azt akarod mondani, hogy: „de”?! És mikor ez a szó: „ám”, nem azt jelenti, hogy: „de”?!...

TIBOR (olyan arcizom-rándulással fojtja el felindulását, amilyenvel ezt Austen Chamberlain-ről képzelem): Matyika, te csúfot űzöl velem! Nagyon jól tudod, hogy én mit keresek itt, de meg sem akarsz hallgatni és hogy ki ne pakolhassak a mondanivalómmal, folyton másról beszélsz, mint Bodóné, mikor a bor árát kéri tőle. Egyetemről, nem tudom miféle zöld papagályról,

„ám”-ról és majd talán a helyesírásról is. Hát én ebbe nem megyek bele. Tisztelettel kérek, hagyd a tréfát és kegyeskedjél engem meghallgatni.

MAGDA: Kérek. Rendelkezésedre állok. Pakolj ki, parancsolj velem.

TIBOR: Három héttel és két nappal ezelőtt azt mondtad nekem, hogy ha megszerzem neked Doktor Kinizsi naplóját, illő jutalmat kapok érte. Hogy teljesíteni fogod minden kívánságomat, föltéve, hogy észszerű dolgot kívánok. Igaz, vagy nem igaz?

MAGDA: Nos és?

TIBOR: Nos én, arcomon szégyenpírral, megszereztem neked ezt a ronda könyvet és te azóta folyton bujkálsz előlem. Mintha semmire se emlékeznél. Ha egy pár percre elcsíphetlek, zöld papagályokról beszélsz nekem, hazánkról és a külföldről, az egyetemről és az egész világegyetemről, mindenről, amit akarsz, csak arról nem, ami engem érdekel. Hát ebből elég volt. Most végre sikerült betörnöm hozzád. Végre egyedül találalak. Végre megkérdezhetem tőled: hol van az illő jutalom?... mikor lesz vége ennek a bujkálásnak?... teljesíteni fogod-e, végre-valahára, amit három héttel és két nappal ezelőtt ígértél?

MAGDA: Nem.

TIBOR: Nem fogod teljesíteni?

MAGDA: Nem.

TIBOR: És ha szabad kérdezni, miért nem?

MAGDA: Mert eszemágában sincs megtartani, amit Badacsonyban fogadtam.

TIBOR: Érdekes!

MAGDA: Nem is olyan érdekes. Én, fiam, egyenes nő vagyok és egyenesen fogok felelni az egyenes kérdésre. Sok nő az én helyemben azt mondaná, hogy: nem emlékszem. Egyszerűen nem-em-lék-szem és pont. Vagy, ha nem volnék egyenes nő, azt is mondhatnám, hogy amikor nem tudom mit ígértem, be voltam piálva. Be voltam piálva és amit részegen ígérünk, az nem számít. Hát én nem mondom ezt. Megmondom egyenesen, kimondom kereken... egyenesen vagy kereken, ahogy neked jobban tetszik... hogy én akkor, amikor nem tudom mit ígértem neked, egyszerűen be akartalak csapni.

TIBOR: Úgy?

MAGDA: Úgy.

TIBOR: És miért tetted ezt?

MAGDA: Mert másképpen nem tudtam volna megszerezni a naplót. Képzeld el, mennyit kellett volna dumálnom neked hiába! Míg így egy-kettőre megvolt a napló.

TIBOR: És velem nem törődtél? Arra nem gondoltál, hogy milyen reményeket lobbantasz lángra bennem? Arra nem gondolsz, hogy én most mit érzek?

MAGDA: Nem.

TIBOR: Jellemtelen nő vagy te, Matyika!

MAGDA: Világos, hiszen leány vagyok. Jellemet csak a férjétől kap a nő; már olyat, aminőt a férje érdemel.

TIBOR: Hát mondjuk: erkölcstelen. Vagy talán erkölcsös dolognak tartod: fellovalni egy szerelmes fiút, hogy árkon-bokron, szennyen-rondaságon keresztül vágtaessen el egy piszkosságért és amikor ez csatakosan, undorodva, a fertőből felhossa neked a század legnagyobb disz-

nóságát, elteszed a szállítmányt, de a szerelmes fiúnak, mikor ez a jutalmát kéri, egyszerűen fügét mutatsz?!... Erkölcös dolog ez?...

MAGDA: Hát az erkölcsös dolog, ha egy fiatal ember nem szerelemmel akar csókokat szerezni egy fiatal leánytól, az egyetlen isteni, szent dologgal, ami a csókhoz jogot ad, hanem azzal, hogy rondaságokat szállít neki?!... és még hozzá, micsoda rondaságokat!... Fúj, szégyelld magad!

TIBOR: Erre nem kell bíztnod, megteszem úgyis... Hogyan is lehettem ennyire ostoba!...

MAGDA: Ne játszd a szerelmében kigúnyoltat, kedves Ritter Delorges! Én sehogyan se látom magamat a Fräulein Kunigunde szerepében. Én nem küldtelek téged az oroszán, a tigris és a leopárdok közé, csak abba a fertőbe, amelyben már előbb is, önkéntesen, jó egypárszor meghemperegtél.

TIBOR: Valamit elfelejtesz, Matyika. Én teljesítettem egy csunya szeszélyedet, de én nem ezzel akartam a csókjaidat megszerezni, hanem szerelemmel, amióta csak az eszemet tudom. Elfelejtetted, hogy amióta gondolkodni kezdtünk és kisgyerekkorunkban együtt játszogattunk, mindig szerettelek. És ha az, hogy fiú vagyok, elvitt a fertőbe is, csak azért történt, mert eddig nem érhettem el, amit keresek, majdnem azóta, hogy egyáltalán lélekzem. Elfelejtetted hogy nekem jogom van rád, Matyika! Mert mi már csókolóztunk... elfelejtetted, hogy négy-öt évvel ezelőtt mi már csókolóztunk? És azok nem testvéri csókok voltak, azok szerelmes csókok voltak, Matyika!

MAGDA: Azok gyermeki csókok voltak. Nézd, Csibikém, beszéljünk egészen őszintén. Én nem mondom neked azt, hogy ami régen volt, az már nem is igaz és hogy a „volt”-ért a nagypapa se ad semmit. Azt se mondom, hogy az ember vagy gentleman vagy Doktor Kinizsi és hogy a gentleman nem emlékszik arra, hogy gyerekkorában melyik kislánnyal hányszor csókolózott. Csak azt mondom neked: gyerekek voltunk, Csibikém! Egyszerre kezdtük megérezni és kívánni a szerelmet... nem tudtuk, hogy mi történik velünk és hogy mit csinálunk... És azóta, egyszerre... tudod, amikor összezőrdültünk!... roppant változás!... Te gyerek maradtál, még ma is gyerek vagy, mert egy húszéves fiú még gyerek, én pedig nagy lány lettem. Hát látod, ez az egész tragédia vagy komédia, ahogy akarod!...

TIBOR: Ma már valaki mást szeretsz?

MAGDA: Nem, hanem ma már csak az unokatestvéreket látom benned, egy kedves, jó fiút...

TIBOR: Ne folytasd!...

MAGDA: De igen, ezt egyszer meg kell mondani: egy kedves, jó gyereket, akit én nagyon szeretek, de nem szeretek úgy!... csak az unokatestvéreket látom benned és nem a bűbájos, az észvesztő szerelmet!...

TIBOR: Matyika, te most nagy, igen nagy fájdalmat okozol nekem. Kegyetlen vagy hozzám, irtózatosan kegyetlen. Nem is értem, hogy egy nő hogyan lehet ennyire kíméletlen. De ám bánj velem cudarul, azért én mégis nagyon szeretlek, kimondhatatlanul, végtelenül szeretlek!...

MAGDA: Látod, most jól használtad az „ám”-ot és most már kezdesz egészen okosan beszélni!...

TIBOR: Ne csúfolj ki, Matyika, hogy egyszer, végre, elmondhassam, amit három esztendő óta, ostobán elhallgattam. Látod, jól emlékszem rá, hogy gyermekkorunkban, - amikor még nem húszéves gyerek voltam, hanem igazán gyerek - egyszer azt mondtam a mamádnak: „Elza néni, én vagy soha se fogok megházasodni vagy Matyikát fogom feleségül venni.” Mamád erre szóról-szóra így felelt, nevetve: „Ezt verd ki a fejedből, fiam. Erről szó se lehet,

mert ti unokatestvérek vagytok és Matyika is unokatestvérek házasságából született, már pedig egy ilyen eset éppen elég három-négy nemzedékig”. Amire a nagypapa, aki véletlenül jelen volt és aki akkor se rajongott valami különösen a papáért, gúnyosan megjegyezte: „Kár, mert az Imhofokra nagyon ráférne, ha megint egy kis Berzsényi-pénz kerülne a konyhára”. Akármennyire gyerek voltam, ebből a két tréfás megjegyzésből is megértettem, hogy a családuk mindig ellenezni fogja a házasságunkat; pedig én már akkor akartam, - soha semmi egyebet nem kívántam komolyan, de ezt az egyet mindig nagyon akartam - hogy te az enyém légy egy életen át. És nem lehetek annyira öreg ember, hogy valaha elfelejtsem, milyen édes volt, amikor - mondjuk: játék közben - kedves kis feleségemnek szólítottalak és a te bársonyos hangocskád erre azt felelte, hogy: „Férjecském”!... Mert, bocsásd meg az ostobaságomat, én eddig a jelen óráig soha se tudtam lemondani arról az álmról, hogy te is úgy érzel, ahogy én. Féltékeny voltam minden fiúra, akivel valaha szóba álltál, féltékeny voltam még a könyvekre is, a nagyszerű regényhősökre, akik érdekesebbek, titokzatosabbak, vonzóbbak, mint én... megvalljam-e, kimondhatom-e?... dühösen féltékeny voltam, amikor disznó könyveket kezdtem olvasni, mert úgy éreztem, hogy ezek elvesznek tőled valamit, ami az enyém. Mikor aztán kamaszodni kezdtem, nem tudtam másra gondolni, csak arra, hogy milyen viszonyban soká lesz az, amikor feleségül vehetlek! Hiszen, ha húszéves koromban állok az öregek elé ezzel az óhajtasommal, akkor is kinevetnek; azt fogják mondani, hogy gyerek vagyok hozzád. Eszembe jutott, hogy vannak fiatal házások, akik úgy erőszakolták ki a szülők beleegyezését, hogy nem várták meg, amíg az anyakönyvvezető és a pap elé léphetnek, hanem fütyültek az illemszabályokra és befejezett tényekkel lepték meg a családot. És attól fogva, hogy ez eszembe jutott, folyton csak az járt a fejemben, hogy: igenis, vakmerőnek kell lenni!... bátraké a szerencse!... Csakhogy te, aki előbb cinkostársam voltál abban a nagy igyekezetben, hogy minél gyakrabban elbújhassunk a többiek elől, később, amikor én egyre mohóbban kerestelek, egyszerre csak húzódozni kezdtem előlem. Azt hittem, hogy változatlanul szereted a te kis férjedet, de félsz a szerelemtől... Ekkor történt, hogy te nem akartad azt, amit én akartam és összezőrdültünk. Hogy legyőzzem az ellenkezéset, merész kockázatra szántam el magam; akármennyire nehezemre esett, úgy tettem, mintha megsértődtem volna és visszahúzódtam tőled; azt reméltem, hogy így majd érdekesebbnek fogsz találni; számítottam rá, hogy te is úgy szeretsz engem, ahogy én szeretlek téged, tehát keresni fogsz, hogyha én kerüllek... Mikor észrevettem, hogy micsoda örültséget követtem el, akkor már késő volt; soha se találtalak többé egyedül. Aztán, nem is tudom hogyan, lassanként egészen elszoktunk egymástól. De akármennyire távol estem és akármilyen messze voltam tőled, mindenütt és mindig arra gondoltam a legtöbbit, hogy mi ketten együvé tartozunk, örökre együvé. És minél több mindenféle csókban volt részem, annál inkább éreztem, hogy mennyire más volt az a csók, amit a te meleg szájacskád lehelt rám!... hogy ez a sok új csók csak két bőrfelület érintkezése, míg a te csókod a mennyei üdvösség előízét adta meg nekem!... Gondolhatod, mit éreztem, amikor hivatál. Hiszen mindig reméltem és olyan régen vártam, hogy végre is jelt kapok: „No jöjj már”!... Ujjongani szerettem volna örömben s a másik percben tört a frász, mert minduntalan belém nyilalt a kétség meg a félelem, hogy hátha csak áltatom magam. Azért mégis könnyű volt elhitnem magammal, hogy ez a ronda napló csak cím és ürügy, hogy valójában kezet akarsz nyújtani nekem, mert beláttad, hogy micsoda oktalanság, egymástól távol élni!... És ez az ígéret, mingyárt azután, hogy a gyermekkori emlékeimről beszélhettem veled!... Egy bikát is megtántorított volna. Te, aki annyit olvastál, nem hallottál soha olyan fiatalokról, vőlegényről és menyasszonyról, akik titkos szerelemben élnek, mert messze még az idő, amikor az oltár elé juthatnak?!... Milyen gyönyörű álm és micsoda ébredés!... Sejted, minő inkvizítori kegyetlenkedés volt, hogy három hétig és két napig, egy percre se lehettem veled egyedül?... És ennek koronájául, íme, tessék!... Csak az unokatestvéredet látod bennem és nem a szerelmet!... Úgy jöttem ide, mint aki azt várja, hogy övé lesz az egész világ és most itt állok, minden reménységtől megfosztottam!... Aztán, még

hozzá, hiába akarok fellázadni ellened és az egész világ ellen, mert érzem, hogy azért mégis mindig szeretni foglak, az életem végéig és egyedül csak téged foglak szeretni, aki ilyen cudarul bánsz velem!...

MAGDA: Nini, de hiszen te egészen okosan is tudsz beszélni, ha egy kicsit megerőlteted magad!....

TIBOR: Még most is csúfolódom?

MAGDA: Ellenkezőleg. Azon gondolkozom, hogy a helyzet talán nem is olyan kilátástalan, mint amilyennek látszik. Végre is, amíg a szerelmünk nem szeret valaki mást, addig mindig van remény... És ki tudja, ha egy-két év alatt egy kicsit megférriasodol és addig folyton úgy udvarolsz nekem, ahogyan most kezdted?!... A szerelem furcsa valami... cigánygyerek, ahogy az Operában éneklik... Mondok neked valamit, Tibor. Ha te olyan sok disznó könyvet olvastál volna, mint én, akkor tudnád, amit minden nő érez, hogy a férfi mindig becsapja a nőt. A liliumot és a hetérát, az ostobán hű asszonyt és a folyton másutt szerelmeskedő kacért egyformán becsapja minden férfi, a legkülönb is, talán csakugyan azért, mert ilyenek született. Úgy látszik, természet rendelese, hogy a nő mindig, minden esetben áldozat legyen. A nő előre érzi, tudja ezt és mégse menekülhet a sorsa elől, egyik se. Miért? Mert van egy nagy hazugság, egy örök hazugság, aminél szebb dolog nincs vagy nem volna a világon... az a hazugság, hogy: „Szeretlek, csakis téged szeretlek és utolsó lehelletemig szeretni foglak!... Ha nem szeretsz, meghalok érted; ha szeretsz, boldoggá teszek koporsónk bezártáig!”... A nő tudja, hogy ez hazugság - vagy mondjuk, kedvesem, csak azért, hogy félbe ne szakíts - mondjuk: olyan virág, amely minden száz évben csak egyszer virít... de már úgy van alkotva, hogy semmit se hall olyan szívesen, mint ezt a szép hazugságot. És ha egy meleg férfihang kitartóan, sokáig húzza a nő fülébe ezt a gyönyörű nótát, a nő elszédül az isteni muzsikaszótól és ahogy a pávahölgy összerogy, amikor a páva úr ragyogó tollazatát kibontja előtte, egyszerre csak nem tud gondolkozni többé, aztán nem gondolkozik és nem gondolkozik, kész, mehet minden a maga rendjén, természet szerint! Azért azt tanácsolom neked, kedves Tiborom, hogy ne szállíts nekem rondaságokat, ami csúnya, piszkos és mindenekelőtt férfiatlan dolog, hanem ismételd sokszor, kitartóan, hogy nagyon szeretsz, csak engem szeretsz és mindig fogsz szeretni. Látod, ma nagyon tetszettél nekem... Ki tudja?! Ha egypár esztendeig, egyre férfiasabb hangon, kitartóan, folytonosan húzod a fülembe ezt a gyönyörű dalt, meglehet, egyszerre csak megint megváltozom és már nem az unokatestvéreimet fogom látni benned, hanem azt a másikat, akit minden nő vár... Ki tudja?!...

TIBOR: Ámen, ámen!...

MAGDA: És most, előlegül erre a nagy bizonytalanságra, kapsz tőlem egy pusztit... persze egyelőre csak szépet, illedelmeset...

TIBOR: Ámen, ámen!